

№2 (2) 2023

Алтынсарин Академиясының
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

Академии Алтынсарина

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство просвещения Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И.Алтынсарина

Алтынсарин Академиясының
ХАБАРШЫСЫ
Әдістемелік журнал

ВЕСТНИК
Академии Алтынсарина
Методический журнал

№ 2 (2) 2023

Басылымның кезеңділігі -
жылына 4 рет шығады

Периодичность издания –
4 номера в год

№ KZ35VPY00064971 есепке қою,
қайта есепке қою туралы
КУӘЛІК

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет, переучете
№ KZ35VPY00064971

Қазақстан Республикасы Ақпарат және
Қоғамдық даму министрлігі Ақпарат
комитетінде берілген

Выдано Комитетом информации
Министерства информации и общественного
развития Республики Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:
білім беру саласындағы оқу-әдістемелік,
ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық
-сараптамалық, педагогикалық
инновациялық тәжірибелерді тарату
бойынша материалдар жариялау

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:
публикация материалов по
распространению учебно-методического,
научно-практического, информационно-
аналитического, педагогического
инновационного опыта в области
образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Қаратабанов Р. А. – бас редактор
Смайлов С. Ш. – философия докторы (PhD),
бас редактор орынбасары
Актанова А.С. – ф.ғ.к.
Галимжанова М.А. – п.ғ.к., доцент
Гриневицкая А. – психология докторы,
доцент (Польша)
Искакова М. О. – философия докторы (PhD)
Караев Ж. А. – п.ғ.д., профессор
Мазбаев О. Б. – п.ғ.д., профессор
Нурумжанова К. А. – п.ғ.д., профессор
Сырымбетова Л. С. – п.ғ.к., профессор
Танирбергенова А. Ш. – п.ғ.к.
Фахрутдинова Г. Ж. – п.ғ.д., профессор (Ресей)
Аушахманова Б. Т. – педагог-шебер, магистр
Усéroва Ш. А. – педагог-шебер, магистр
Тайболатов Қ. М. – магистр, жауапты хатшы

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Қаратабанов Р. А. – главный редактор
Смайлов С. Ш. – заместитель
главного редактора, PhD
Актанова А.С. – к. филол.н.
Галимжанова М.А. – к.п.н., доцент
Гриневицкая А. – доктор
психологии, доцент (Польша)
Искакова М. О. – доктор философии (PhD)
Караев Ж. А. – д.п.н., профессор
Мазбаев О. Б. – д.г.н., профессор
Нурумжанова К. А. - д.п.н., профессор
Сырымбетова Л. С. – к.п.н., профессор
Танирбергенова А. Ш. – к.п.н.
Фахрутдинова Г. Ж. – д.п.н.,
профессор (Россия)
Аушахманова Б. Т. – педагог-мастер, магистр
Усéroва Ш. А. – педагог-мастер, магистр
Тайболатов Қ. М. – магистр,
ответственный секретарь

Материалдардың анықтығына
авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды
қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность
материалов несут авторы.
Редакция оставляет за собой
право отклонять материалы.

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

1

Оқыту әдістемесі: тәжірибе және жаңашылдық Методика обучения: опыт и новаторство

Abildina R. Zh., Ponamareva N. A.

Guided Discovery in Teaching English Grammar.....6

Буланов М. Д., Абдраимова Л. Е.

«Қолайсыз жағдайда» есептерін шешудің әдісі..... 13

Жангозина А. А.

Жеке тұлғаға бағытталған тапсырмалар арқылы
оқушылардың құзыреттілігін арттыру..... 19

Курманова Ж. С., Даутбеков Б.

Қ. Бітібаеваның жобалық-бағдарлы оқыту
тәсілі арқылы білім сапасын арттыру жолдары..... 26

Нигметов К. У.

Использование геймификации
в обучении программированию в школе 32

Нурлыбаева Ж. Н.

Абай шығармаларының идеялық,
мазмұндық-құрылымдық сипатын, тілдік,
стильдік, жанрлық ерекшеліктерін таныту..... 37

Подольская Н. В.

Формы и методы организации индивидуальной
работы на уроках математики в начальной школе..... 42

Рахимберлина Н. С.

Ағылшын тілі сабағында білім алушылардың
ікемді (soft skills) дағдыларын дамыту..... 49

2

Білім алушылардың функционалдық сауаттылығы Функциональная грамотность обучающихся

**Каркулова А. А., Турсунов Г. К., Пшембаева Р. Ж.,
Сатанов А. Б., Нуртазанов Е. Н.**

Формирование функциональной грамотности
на уроках русского языка как средство развития творческих
способностей учащихся (исследование опыта педагога) 56

3

Білім берудегі шетелдік тәжірибе Зарубежный опыт в образовании

Кабышева А. Б.

Білім берудегі өлшеу мен бағалаудың орны: Түркия тәжірибесі 66

Мухамедханова А., Архыматаева А., Ертаева П.

Түркия тәжірибесі: Білсем дарынды оқушыларға
арналған ғылым және өнер орталығы 73

4

Тәрбие үдерісі және психологиялық қызмет Воспитательный процесс и психологическая служба

Анцибор Т. М.

Преобразование практики по гражданско-
патриотическому воспитанию школьников
в условиях обновления содержания образования 79

Тастанова А., Мурзакулов С.

Профориентация в Казахстане: перспективы развития 86

Әдістемелік компас

Методический компас 95

ҚҰРМЕТТІ ОҚЫРМАНДАР!

Сіздермен «Алтынсарин Академиясының хабаршысы» журналының бас редакторы ретінде қауышқанымға өте қуаныштымын. Бұл мен үшін үлкен жауапкершілік және абыройлы міндет.

Біздің журнал – педагог мамандардың тәжірибемен бөлісетін, зерттеу нәтижелерін жариялайтын және жетістіктерді сараптайтын диалог алаңы болып табылады. Ал жас мұғалімдер үшін білікті әріптестердің озық тәжірибесімен танысатын, кәсіби ақыл-кеңестер алатын және шығармашылық дамуға мүмкіндік беретін көмекші құрал қызметін атқарады.

Журналдың осы санында оқыту әдістемесі, білім алушылардың функционалдық сауаттылығы, шетелдік тәжірибелер, тәрбие үрдісі мен психологиялық қызмет айдарлары бойынша өзекті мақалаларды жарияладық.

Сонымен қатар, осы шығарылымның «Әдістемелік компас» айдарында «Үздік педагог» конкурсы бойынша әдістемелік ұсынымдар, инклюзивті білім беру ортасында педагогтер мен мамандардың рефлексивті құзыреттерін дамыту және «Дене шынықтыру» пәнінің оқу бағдарламаларын жүзеге асыру бойынша әдістемелік ұсынымдар берілген.

Егеменді еліміздің педагогикалық қауымдастығының рухани азығына айналған журналымыздың осы санын әзірлеуге атсалысқан барлық тұлғаларға шын жүректен ризашылығымды білдіремін. Ұлт болашағы жолындағы ізгі шығармашылық байланыстарымыз нығая берсін!

*Құрметпен,
«Алтынсарин Академиясының
хабаршысы» журналының
бас редакторы
Руслан Қаратабанов*

IRSTI 14.25.09

GUIDED DISCOVERY IN TEACHING ENGLISH GRAMMAR

Abildina R. Zh., Ponamareva N. A.

Altynsarin National Academy of Education, Astana

Abstract. Guided discovery is a powerful pedagogical approach that combines exploration and teacher guidance to enhance learning and cognitive development in teaching grammar. This article explores the theoretical foundations, benefits, and practical strategies of guided discovery in educational settings. By encouraging active participation, critical thinking, and problem-solving, guided discovery empowers learners to construct knowledge independently. The article also supports theory with practical examples of the programme learning objectives and a use of corresponding activities on the lesson. Guided discovery offers a promising pathway for promoting active, self-directed learning and fostering the skills needed for success in the modern world.

Keywords: teaching English, guided discovery, teaching methodology, subject programme, teaching grammar

Introduction

Mastering grammar is a crucial aspect of language learning, and it plays a fundamental role in effective communication. Teaching grammar in English classrooms has traditionally been approached through rote

memorization and rule-based instruction. Grammar instruction in language learning has primarily relied on teachers providing direct explanations rather than fostering the development of analytical and reasoning skills in learners. However, in recent years, educators have recognized the limitations

of these methods and have embraced more interactive and student-centered approaches. Guided discovery, as described by Glaser [1], involves facilitating learning through a guided process of discovery, where learners are assisted in identifying patterns and constructing grammatical rules independently which fosters a deeper understanding of grammar by actively engaging learners in meaningful language activities. This article explores the concept of guided learning in teaching grammar and its benefits for English language learners in secondary schools of Kazakhstan.

Guided discovery: Deductive or inductive method?

The teaching of grammar in English has traditionally employed two contrasting instructional approaches: deductive and inductive methods. Thornbury [2] defines the deductive approach as a rule-driven method that involves presenting learners with the target rule along with examples to explain and comprehend grammar. This approach relies on conscious learning, where learners acquire explicit knowledge of rules and patterns to understand the language and develop proficiency. In summary, the deductive teaching approach involves explicitly presenting grammar concepts for learners to practice and apply the rules.

In teaching English the adoption of a deductive teaching approach may restrict learners from actively constructing and developing their own understanding of grammar. To address this concern, the implementation of inductive grammar teaching serves as a countermeasure to the limitations of a strictly rule-driven approach. Inductive grammar teaching emphasizes the core element of discovery-based learning, allowing learners to actively explore and uncover grammar patterns on their own.

Discovery learning, initially introduced by Jerome S. Bruner [3], is a model of teaching and learning where learners are encouraged to identify a problem, search for relevant information, develop a solution strategy, and provide logical justification for their

approach. This approach aims to facilitate learning. In the context of unknown knowledge, such learning occurs when the learner must independently find and utilize the provided materials to acquire the target knowledge. As a result, learners are required to engage in deep thinking about the specific content being studied.

In the approach of inductive grammar teaching, the learner is considered the central focus of the teaching and learning process. As learners actively engage in the process of discovering grammar rules and constructing their own knowledge frameworks, they must assume an active role as part of their experiential learning. Consequently, from an inductive standpoint, the teaching-learning process should be centered around the learners, rather than the traditional teacher-centered approach. Mayer [4] further suggests that the use of discovery skills to generate knowledge, by applying them to uncover target grammar rules and patterns, enhances the memorability and effectiveness of the language learning process for learners.

Thus, the guided discovery model is considered a more effective approach as it fulfills two essential aspects of active learning. Firstly, it activates or constructs prior knowledge to facilitate understanding of new information. Guided learning promotes the retention of grammar knowledge by providing learners with multiple opportunities to practice and apply their understanding. By engaging in meaningful activities and receiving constructive feedback, learners can consolidate their grammar skills and transfer them to different contexts. Secondly, it enables learners to integrate the newly acquired information until they independently discover the correct knowledge. Researchers such as Alfieri, Brooks, Aldrich, and Tenenbaum [5] have highlighted the importance of these requirements in active learning. Guided learning promotes a deeper understanding of grammar concepts by encouraging active exploration and discovery. Instead of memorizing rules mechanically, learners develop a holistic understanding of how grammar functions in context, leading to more meaningful

learning. Moreover, the interactive nature of guided learning motivates learners to actively participate in the learning process. By engaging in collaborative activities, such as group discussions or project work, learners become more invested in their grammar development, leading to increased motivation and engagement.

Principles for effective use of Guided Learning in Teaching Grammar

Planning Contextualization

Guided learning recognizes that language is best acquired when presented in meaningful contexts. Teachers create situations that mirror real-life language use, such as dialogues, role-plays, or authentic texts. By connecting grammar to relevant situations, learners can understand how grammar functions in practical communication. In choosing the context teachers should think about:

1. topic, interest level, lexical density.
2. how learners will be predicting the form or/and content
3. tasks which encourage learners to get the target information from oral or written texts
4. vocabulary that should be pre-taught for task completion

Active Engagement

Guided learning encourages active participation and engagement from learners. Instead of passive listening or memorization, learners are involved in interactive tasks that require them to manipulate language structures, collaborate with peers, and reflect on their learning. This hands-on approach promotes a deeper understanding and retention of grammar concepts. Therefore, teachers should carefully plan the engagement patterns, how learners will be completing the tasks, and how much time

should be devoted for each task. Teachers should ensure that learners practice the language in a restricted environment (focus on accuracy=controlled practice), then they are encouraged to develop their fluency (usually oral fluency) in freer practice tasks.

Scaffolding

Guided learning provides structured support to help learners develop their grammar skills incrementally. Alfieri et al., suggest that unassisted discovery learning does not typically yield significant learning benefits. While direct teaching proves to be more effective than unassisted discovery, the provision of worked examples or timely feedback to learners is preferable. Teachers should offer guidance, explanations, and examples tailored to the learners' proficiency levels, gradually increasing the complexity of tasks. This scaffolding enables learners to build their grammar competence step by step, without overwhelming them with advanced concepts too soon.

Form-Focused Activities

Guided learning strikes a balance between meaning-focused and form-focused activities. While meaning-focused activities prioritize communication, form-focused activities draw attention to specific grammar structures, rules, or patterns. By integrating these activities, learners can notice and internalize grammar rules while engaging in authentic language use. Before the lesson, teachers should thoroughly analyse the target language (grammar) so they are always prepared for potential problems and/or learners' questions. During the lesson, teachers should allow learners to notice the target language first. Feedback or a correction stage focusing on the taught language must follow completion of each task.

Suggestions for lesson procedure:

1. Teacher arouses interest in the topic/context. Learners predictions are encouraged at this stage.

2. Teacher pre-teaches any vocabulary necessary for the task completion.
3. Teacher sets an easy reading/listening task before the text/recording are given out.
4. Teacher hands out the text or play the tape/video; learners read/listen for the first time and do the task.
5. Learners check their answers in pairs/groups; teacher provides feedback.
6. Set a second task which requires more detailed reading/listening. If this is a worksheet, allow learners time to read it and check they understand the task.
7. Learners read/listen for a second time to complete the second task.
8. Learners check their answers in pairs/groups. Teacher monitors and sees where they are having problems. If necessary, teacher replays that particular section of the listening track or directs learners' attention to the part of the reading which will help give the answer. Teacher provides feedback.
9. Teacher draws learners' attention to target language (grammar). Learners notice the target language for themselves and discover the rules.
10. Teacher clarifies meaning through concept-checking questions or/and use timelines/pictures. Learners drill pronunciation.
11. Teacher provides controlled practice with focus on accuracy. Then, task for freer practice is followed with focus on fluency.
12. Teacher conducts error correction

Lessons where a guided discovery is planned to be used take time to plan and prepare the lesson materials. Teacher should plan time for feedback and models (examples) which would help learners in succeeding the task. The advantages of feedback,

examples (models), scaffolding, and elicited explanations can be seen as addressing the broader necessity of guiding learners when they are forming misconceptions or incorrect understandings.

Implications of Guided Discovery for The State programme in Kazakhstan

Aims from the programme

10.6.8- use a variety of future active and passive and future continuous forms on a wide range of familiar general and curricular topics

Examples of tasks

1. Warm-up Activity:

Objective: Activate prior knowledge and introduce the concept of future tenses.

Engage learners in a brief discussion about their plans for the upcoming weekend or holiday. Example sentences:

- «I will visit my grandparents on Sunday.»
- «We are going to have a barbecue at the beach.»
- «The house will be decorated for the party.

Encourage learners to share their intentions using the future simple, future continuous, and future passive forms.

Facilitate a class discussion to explore the different sentence structures used and their meanings.

2. Guided Discovery Task:

Objective: Allow learners to explore and discover future active and passive forms. Provide learners with a set of sentences written in the present tense on the board or on handouts. Example sentences:

- «She cooks dinner every evening.»

- «They clean the classroom after school.»
- «He fixes the car when it breaks down.»

Ask learners to work in pairs or small groups to convert each sentence into future tense, using either active or passive voice. Example transformed sentences:

- «She will cook dinner every evening.»
- «The classroom will be cleaned by them after school.»
- «The car will be fixed by him when it breaks down.»

Encourage them to discuss their choices and reasons for using particular sentence structures. Monitor and support groups as they work, providing guidance and clarification as needed.

3. Concept Consolidation Activity:

Objective: Reinforce understanding and application of future continuous forms.

Distribute a set of sentence cards to each student, each containing a different activity or scenario. Example sentences:

- «She will be studying for her exams tomorrow evening.»
- «They will be playing soccer at the park this weekend.»
- «He will be cooking dinner for his family tonight.»

In pairs or small groups, learners take turns reading the sentences aloud and deciding if the future continuous form is suitable for each activity.

Example discussion:

- «She will be studying for her exams tomorrow evening because it indicates a specific time and ongoing action.»
- «They will be playing soccer at the park this weekend because it suggests a planned activity.»

Groups then present their decisions to the class, explaining their reasoning behind the choices made.

Facilitate a class discussion to address any misconceptions or uncertainties that arise.

4. Authentic Language Practice:

Objective: Encourage learners to use future tenses in real-life contexts.

Assign a writing task where learners imagine themselves as successful professionals in their desired fields in the future.

Example prompt: «Write a paragraph describing a typical day in your future career using a variety of future tenses.»

Example paragraph:

«As a doctor, I will start my day by checking my schedule and reviewing patient charts. Then, I will be seeing patients throughout the morning, conducting examinations and prescribing treatments. In the afternoon, I will be attending medical conferences and keeping up with the latest research in my field. By the evening, I will be participating in team meetings and discussing complex cases with colleagues. Overall, I see myself actively contributing to the well-being of my patients and constantly learning and growing in my profession.»

After completing their writing, learners can pair up and exchange their work for peer feedback and suggestions for improvement. Alternatively, learners can present their written pieces to the class, incorporating the use of visual aids or multimedia if available.

5. Application Task:

Objective: Apply future tenses to curricular topics.

Assign a research project or presentation on a specific curricular topic (e.g., space exploration, climate change) related to the future. Example topic: «The Future of Renewable Energy»

In their research, learners should utilize future tenses appropriately to discuss potential advancements, future technologies, or predictions within the renewable energy sector. Example sentence:

«By 2030, solar panels will have become even more efficient, and they will be widely used to power homes and businesses, reducing reliance on fossil fuels.»

Provide opportunities for learners to present their findings, engage in class discussions, and ask questions to further explore the topic.

6. Recap and Review:

Objective: Consolidate learning and provide opportunities for revision.

Conduct a quick quiz or game where learners must identify and correct sentences with errors related to future tenses. Example quiz question:

«Choose the correct future tense form for the sentence: 'The new shopping mall (builds/will be built) by next year.'»

Use sentence completion exercises or gap-filling activities to reinforce the correct use of future tenses. Example sentence completion: «By the time I graduate from college, I (have/will have) studied for four years.»

Encourage learners to share any difficulties they encountered during the activities and provide explanations or clarifications as needed.

7. Reflection and Evaluation:

Objective: Promote self-assessment and reflection on learning.

Ask learners to write a short reflection on their understanding of future tenses, including the active, passive, and continuous forms. Example reflection prompt:

«Describe one challenging aspect of using future tenses and how you overcame it.»

Prompt them to discuss any challenges they faced, areas where they feel confident, and strategies they used to improve their understanding.

Collect the reflections and provide individual feedback to support their continued progress in using future tenses effectively.

Note: The examples provided are meant to illustrate the types of texts and sentences that can be used in the activities. Teachers should adapt the examples to align with their learners' proficiency level and the specific topics being discussed in class.

Conclusion

Guided learning offers a dynamic and student-centered approach to teaching grammar in English classrooms. By emphasizing active engagement, contextualization, and scaffolding, this approach enables learners to develop a deeper understanding of grammar rules, enhance their communication skills, and foster long-term retention.

The role of teachers as facilitators is crucial in guiding students' learning journeys while maintaining a balance between guidance and autonomy. By adopting guided learning techniques, educators can create a supportive and stimulating environment that empowers learners to become confident and proficient users of the English language.

Despite potential challenges, such as adapting to different contexts, guided discovery holds immense potential for creating engaging and meaningful learning experiences. Further research is needed to explore its impact on learning outcomes and to refine instructional practices. As education evolves, guided discovery stands as a beacon, illuminating the path towards transformative and empowering learning environments.

Literature

1. **Glaser, K.** Inductive or Deductive? The Impact of Method of Instruction on the Acquisition of Pragmatic Competence in EFL. Newcastle: Cambridge Scholars, 2014.

2. **Mahjoob, E. A** Comparison of the Effectiveness of Inductive vs. Deductive Instruction of Grammar to EFL Students. *Journal of Language, Linguistics and Literature*, 1(5), P. 164-169.
3. **Ozdem-Yilmaz, Y., & Bilican, K.** Discovery Learning—Jerome Bruner. In *Science Education in Theory and Practice: An Introductory Guide to Learning Theory*, P. 177-190.
4. **Mayer, R. E.** Should There Be a Three-Strikes Rule Against Pure Discovery Learning? *American Psychologist*, 59(1), P. 14-19. doi: 10.1037/0003-066X.59.1.14
5. **Alfieri, L., Brooks, P. J., Aldrich, N. J., & Tenenbaum, H. R.** Does discovery-based instruction enhance learning? *Journal of Educational Psychology*, 103(1), 1-18. doi: 10.1037/a0021017

● АҒЫЛШЫН ГРАММАТИКАСЫН ОҚЫТУДАҒЫ «GUIDED DISCOVERY» ТӘСІЛІ

Абильдина Р. Ж., Понамарева Н. А.

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Астана

Аңдатпа. Guided Discovery – бұл тиімді оқыту және сабақ процесінде когнитивті дамуды дамыту үшін оқытушының жетекшілігімен грамматиканың аспектілерін тану процесіне оқушылардың белсенді қатысуын біріктіретін педагогикалық тәсіл. Бұл мақалада Guided Discovery тәсілін қолданудың теориялық негіздері, артықшылықтары мен практикалық стратегиялары қарастырылады. Белсенді қатысуды, сыни тұрғыдан ойлауды және мәселелерді шешуді ынталандыру арқылы Guided Discovery тәсілі оқушыларға білімді өз бетінше құруға мүмкіндік береді. Мақала сонымен қатар теорияны бағдарлама бойынша оқу мақсаттарының практикалық мысалдарымен және сабақта тиісті тапсырмаларды қолданумен нығайтады. «Guided Discovery» тәсілі белсенді өзін-өзі оқытуды және қазіргі әлемде табысты өмір сүру үшін қажетті дағдыларды қалыптастыруды қамтиды.

Тірек сөздер: ағылшын тілін оқыту, оқыту әдістемесі, пәндік бағдарлама, грамматиканы оқыту, Guided Discovery тәсілі

● ПОДХОД «GUIDED DISCOVERY» В ОБУЧЕНИИ ГРАММАТИКЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Абильдина Р.Ж., Понамарева Н.А.

Национальная академия образования имени И. Алтынсарина, Астана

Аннотация. Guided Discovery – это мощный педагогический подход, сочетающий в себе активное вовлечение учащихся в процесс познания аспектов грамматики самостоятельно под руководством преподавателя для более эффективного обучения и развития когнитивного развития в процессе урока. В данной статье рассматриваются теоретические основы, преимущества и практические стратегии использования метода Guided Discovery. Поощряя активное участие, критическое мышление и решение проблем, метод Guided Discovery позволяет учащимся самостоятельно конструировать знания. Статья также подкрепляет теорию практическими примерами целей обучения по программе и использованием соответствующих заданий на уроке. Метод «Guided Discovery» предполагает активное самостоятельное обучение и формирования навыков, необходимых для успешной жизни в современном мире.

Ключевые слова: преподавание английского языка, методика преподавания, предметная программа, обучение грамматике, подход Guided Discovery

FTAMP 14.25.09

«ҚОЛАЙСЫЗ ЖАҒДАЙДА» ЕСЕПТЕРІН ШЕШУДІҢ ӘДІСІ

М. Д. Буланов

Жетісу облысы, Талдықорған қаласының «Мұхтар Арын атындағы №24 мамандандырылған лицейі» математика пәні мұғалімі

Л. Е. Абдраимова

Жетісу облысы, Талдықорған қаласының №2 орта мектебінің математика пәні мұғалімі

Аңдатпа. «Қолайсыз жағдайда» немесе «ең ыңғайсыз жағдайда» тақырыбының есептері математикалық сауаттылық есептерінде, төменгі сынып оқушыларына арналған олимпиада, факультатив сабақтарының есептерінде жиі кездеседі. Бұл тақырып есептерінің ерекшелігі шешу әдісінің стандартты әдістерден бөлектігінде. Аталған тақырып мектеп математика курсына ұсынылмағандықтан мұғалімдер мен оқушыларға қызығушылық тудыратыны сөзсіз.

Кілтті сөздер: есеп, әдіс, математика курсы.

Кіріспе

Қазіргі уақытта қоғам қызметінің барлық салаларында, соның ішінде білім беру жүйесінде инновациялық технологиялар мен оқытудың жаңашылдық әдіс-тәсілдері қарқынды енгізілуде. Президентіміз Қ.Тоқаев өзінің «Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» жолдауында жаһандық ғылыми-техникалық дамуда жаратылысану-математика пәндерін оқытуды барынша күшейтудің маңыздылығын атап өтті. Ал жаратылыстану-математикалық бағыт PISA, TIMSS, PIRLS сияқты халықаралық зерттеулерде аса маңызды. Ендеше қозғалып отырған «Қолайсыз жағдайда» тақырыбының маңыздылығы, ол нақты математикалық есептерді шешіп қана қоймай жалпы жағдаяттық жағдайларда сауатты ойлап, дифференциалдық талдау жасай білуге, функционалдық сауаттылықтарын дамытуды қамтиды. Бұл тақырып қазіргі білім

беру жүйесіндегі ҰБТ – да орын алған «Математикалық сауаттылық» бөліміндегі кеңінен орын алған тақырыптардың бірі. Сондай-ақ мектеп қабырғасында 5-ші сыныптан 11-ші сыныпқа дейінгі барлық математикалық оқытуда қолданылады, дегенмен 8-ші сыныптан бастап «Статистикалық математика», «Комбинаторика», «Ықтималдықтар теориясы» атты бөлімдермен жоғары сыныптарда кеңірек оқытылады [10].

Қолайсыз жағдайда тақырыбының есептерінің негізгі идеясы есеп шешімі ретінде алынған санның ішінде қарастырылып отырған жағдайдың міндетті түрде болатынын және осы жауаптан кем болмайтын жағдайлардың ішіндегі ең азы. Айталық есептің шешімі 5 болатын болсын. Осы 5 нұсқаның ішінде міндетті түрде біз іздеген нұсқалар толық болуы керек және 4 деген жауап үшін толық орындалмай қалуы керек. Ол жерде 6, 7 т.с.с. жа-

уаптар үшінде орындалады, бірақ солардың ішіндегі ең азы 5 болатындай жауап болуы керек. Мақаладағы тапсырмалар оқушылардың жас ерекшеліктеріне сай төменгі сынып оқушыларына да түсінікті болатындай жеңілден күрделіге қарай құрастырылған. Ұсынылған мақала есептерінде мысалдармен қатар өз бетімен орындауға арналған есептер берілген. Өз бетімен шешу есептерінде әр қадамды оқушыларға есепті шешу жолының сілтемесі ретінде ұсынуға болады [5].

Негізгі бөлім

Қолайсыз жағдайдағы есептерді шешу – қолайсыз жағдайларды қоса есептегенде қажетті барлық жағдайлар санын анықтау. Егер қолайсыз жағдайлар санын n деп, ал қажетті қажет жағдайлар санын k деп алсақ, онда формуласы $n+k$ болады.

Мысалы, айталық бізге 3 ақ және 3 қызыл шар берілсін. Жәшіктен қарамай қанша шар алғанда оның ішінде міндетті түрде 1 ақ шар бар болатынын анықтайық.

Бұл есепте бізге ақ шар алу керек, яғни ақ шардан басқа шар алсақ ол бізге қолайсыз жағдай болады. Формулаға сай $k=1$ және $n=3$ екенін ескеріп, $3+1=4$ екенін аламыз. Басқаша айтқанда, біз қолайсыз жағдайда алғашқы 3 шарды алғанда да қара шар шықты деп ойласақ, 4-ші шар ақ шар болады.

Есептің жауабы : 4 шар алу керек.

Мынандай есеп қарастырайық:

1-есеп. Дорбада 5 ақ және 2 қара шар бар.

- а) Бір ақ шарды алып шығу үшін дорбадан неше шар алу керек?
- ә) Бір ақ және бір қара шар болу үшін дорбадан неше шар алу керек?
- б) 3 ақ және 1 қара шар болу үшін ең көп дегенде дорбадан қанша шар алу керек?

Шешуі:

- а) Қолайсыз жағдайға арналған есептерді шешу кезінде әрқашанда берілген есептегі қолайсыз жағдай санына бірді қосу арқылы шығарамыз. Бірінші сұрақ бойынша ең болмағанда бір ақ шар алу үшін ең жаман жағдайды қарастырамыз. Яғни әр жолы алған санын тек қара шар кездесті делік, онда біз 2 қара шарды алып, үшінші ретінде міндетті түрде ақ шар аламыз. Сонда кем дегенде 3 рет алу керек деген жауап шығады.
- ә) Екінші сұрақта бізге бір ақ және бір қара шар алу керек. Бұндай әр түрлі түс алу керек жағдайда қолайсыз жағдай қай түс көп сол болады, яғни қолайсыз жағдай біз үшін 5 ақ шар болады, 6-шы шар қара болады деп ойласақ 6 шардың ішінен 1 ақ, 1 қара шар алуға болады. Егер қолайсыз жағдай 2 қара деп ойласақ, онда 3-шар ақ болу керек болады, бірақ қарамай алған 3 шардың үшеуі де ақ болу мүмкіндігі бар. Сондықтан қолайсыз жағдай барлық уақытта көп түстісі болады. Сонда жауабы 6 шар болады.
- б) Үшінші сұрақта, 3 ақ және 1 қара шар алу керек. Ең жаман жағдайда 5 рет алғанда да ақ шар шықты делік, онда 6 рет алғанда бір қара шар міндетті түрде аламыз. Сонда жауабы 6 шар болады [1].

Жауабы: а) 3 шар, ә) 6 шар, б) 6 шар

2-есеп. Карточкаларда екі орынды сандар жазылған. Біз алатын карточкадағы сан: а) 2-ге; ә) 7-ге; б) 2-ге немесе 7-ге бөлінуі үшін ең көп дегенде неше карточка алуымыз керек? [3].

Шешуі:

Бұл есепті шешу үшін екі орынды сандар саны 90 екенін еске түсіру керек. Оның ішінде 2-ге бөлінетін 45 сан бар, 7-ге бөлінетін 13 сан бар.

- а) Бірінші сұрақ бойынша 2-ге бөлінетін сан алу үшін, ең жаман жағдайда

бөлінбейтін сандар санына 1 қосамыз. Сонда $45+1=46$, яғни 46 карточка алу керек болады.

- ә) Екінші сұрақта 7-ге бөлінетін сан алу үшін, бөлінбейтін сандар санына 1 қосамыз. 7-ге бөлінетін сандар 13, яғни бөлінбейтіндері 77. Сонда жауабы 78 болады.
- б) Үшінші сұрақта алған санымыз 2-ге немесе 7-ге де бөліну керек. Ең жаман жағдай 2-ге де 7-ге де бөлінбейтін сандардың санына 1-ді қосамыз. 2-ге бөлінетін сандар 45, 7-ге бөлінетін сандар 13. Соның ішінде 2-ге де 7-ге де бөлінетіндер саны 7, яғни 2-ге немесе 7-ге бөлінетін карточкалар саны 51, ал екеуіне де бөлінбейтін карточкалар саны 39, яғни қолайсыз жағдай 39 деген сөз. Ендеше 39 карточкадан кейінгі карточка міндетті түрде 2-ге не 7-ге бөлінетін карточка. Жауабы 40 карточка алу керек болады.

Жауабы: а) 46, ә) 78, б) 40

3-есеп. Қараңғы бөлмедегі жәшікте 10 жұп қара шұлықтар, 10 жұп қызыл шұлық жатыр. Осы жәшіктен бір түстегі шұлықтар жұбын алу үшін неше шұлық алу керек?

Шешуі: Бұл есепте бізге 2 бірдей түстегі шұлық алу керек, түсі маңызсыз. Сонда алғашқы екі шұлық әр түсті десек, 3-шұлық алдыңғы екі шұлықтың бірінің түсін қайталайды. Сонда жауабы 3 шұлық алу керек.

Жауабы: 3

Өз бетімен шығаруға арналған есептер

4-есеп. Қараңғы бөлмедегі жәшікте 10 жұп қара қолғап, 10 жұп қызыл қолғап жатыр. Осы жәшіктен бір түстегі қолғаптар жұбын алу үшін неше қолғап алу керек?

Шешуі:

Бұл есептің алдыңғы есептен ерекшелігі шұлықта оң солы болмайды, ал қолғап оң қолға арналған немесе сол қолға ар-

налған болады. Сонда ең жаман жағдайда, 10 рет алғанда тек қара қолғаптың бір жағын алдық, тағы 10 рет алғанда қызыл қолғаптың бір жағын алдық делік. Сонда қара қолғап пен қызыл қолғаптың екінші жақтары қалады. 21-қолғап алдыңғы алынған екі түстің біріне жұп болады. Сонда жауабы 21 қолғап алу керек.

Жауабы: 21

5-есеп. Қорапта 3 түсті 100 шар жатыр: көк, жасыл, ақ. Бір түстегі 30 шар болу үшін қораптан неше шар алу керек? [2].

Шешуі:

Бұл есепте ең жаман жағдайда 29 рет алсақ тек көк түсті шар, тағы 29 ретте тек жасыл шар, тағы 29 алғанда тек ақ шар алдық делік. Сонда 87 рет алған боламыз. Енді 88-рет қандай түстегі шар алсақта ол шар үш түстің біреуінің 30-шы шары болады. Сондықтан жауабымыз 88 шар алу керек болады.

Жауабы: 88

6-есеп. а) Үш есіктің үш түрлі кілті бар. Үш рет кілтті салу арқылы қай кілт қай есіктікі екенін анықтау мүмкін бе?

ә) 5 есіктің бес түрлі кілттері берілген. Қай кілт қай есіктікі екенін анықтау үшін қанша мүмкіндік керек?

Шешуі:

Бірінші сұрақта жауабы мүмкін болады. Себебі, ең жаман жағдайда, есікті ашу үшін екі кілтті салдық, екеуі де ашпады делік, сонда үшінші кілт 1-есікті екенін анықтаймыз. Екінші есікті бір кілт ашпаса, қалған кілт сол есіктікі екені түсінікті, сонда қалған кілт үшінші есікті екені шығады, яғни $2+1=3$, 3 жағдай керек.

Екінші сұрақта да ең жаман жағдайларды қарастырамыз. Бірінші кілтпен кезекпен №1, №2, №3, №4 есіктерді ашып көрдік, сәйкес келмесе ол №5 есіктікі екені түсінікті. Дәл солай екінші кілтпен №1, №2, №3 ашып көреміз, сәйкес келмесе ол №4 есіктікі екені түсінікті. Дәл осылай жаса-сақ, онда $4+3+2+1=10$ деген жауап шығады.

Сонда 10 рет салу арқылы анықтауға болады екен.

Жауабы: а) мүмкін ә) 10

7-есеп. 6 сандық және олардың 6 кілті берілген. Барлық сандықты ашу үшін ең көп дегенде неше мүмкіндік керек? [3].

Шешуі:

Бұл есепте ескеретін жағдай, біздің міндетіміз кілтті анықтау емес сандықты ашу, яғни ең жаман жағдай да 1-ші есікті ашу үшін ең қолайсыз жағдайда 6 кілтті тығамыз. 2-ші есікке 5 рет кілт саламыз, 3-ші есікке 4 рет, 4-ші есікке 3 рет, 5-ші есікке 2 рет, 6-ші есікке 1 рет кілт саламыз. Сол үшін 6 есептегі тәсілді қолдансақ, екендігі шығады.

Жауабы: 21

8 есеп. Қорапта 8 қызыл және 7 көк қарындаш жатыр. Қараңғы бөлмеде қарындаштар алынады. Алынған қарындаштардың кемінде 3-і қызыл және кемінде 2-і көк болу үшін ең аз қанша қарындаш алынуы қажет?

Шешуі:

Ең жаман жағдайда 8 рет алғанда бәрі қызыл шықты делік. Онда тағы 2 рет алсақ міндетті түрде көк шығады. 10 рет алғанда 3 қызыл және 2 көк қарындаш сөзсіз аламыз.

Жауабы: 10 рет.

9 есеп. Қораптың ішінде 12 сары түсті және 12 көк түсті қаламдар бар. Қораптың ішіне қарамай бір-бірінен өзгеше түсті екі қалам шығару үшін ең кемінде қанша қалам шығару керек?

Шешуі:

Ең жаман жағдайда 12 рет алғанда бір түсті қаламдар шықсын, ендеше 13-ші қалам екінші түс болады. Онда 13 рет алған міндетті түрде басқа түсті қалам болады. Сонда жауабы 13 болады.

Жауабы: 13.

10 есеп. Цифрлары жазылған 5 кеспе (карточка) үстел үстінде мына ретпен жатыр: 9,5,8,7,6. Бір жүрісте кез-келген екі кеспенің орнын ауыстыруға болады. Ең кемдегенде қанша жүріспен кеспелерді 5,6,7,8,9 деген ретке келтіруге болады? [9].

Шешімі:

Бірінші қадамда 5 пен 9-ды ауыстырамыз. Сонда 5,9,8,7,6 деген ретке келеді. Екінші қадам да 9 мен 6-ның орнын ауыстырамыз, сонда 5,6,8,7,9 деген рет шығады. Үшінші қадамда 8 мен 7-ны ауыстырамыз, сонда 5,6,7,8,9 деген ретке келеді.

Жауабы: 3 қадам.

11 есеп. Аспаз етпен 20, картоппен 10, тосаппен 15 бәліш жасады. Міндетті түрде тосаппен бәліш шығу үшін, ыдысқа қарамай ең кем дегенде неше бәліш алу керек? [2].

Шешуі:

Бұл есепте бізге тосаппен жасалған бәлішті алу қолайлы жағдай болғандықтан, бұдан басқа жағдайлар қолайсыз болып саналады, яғни $20+10=30$. 30 бәліш қолайсыз жағдай. $30+1=31$, 31-ші бәліш тосаппен шығады [9].

Жауабы: 31 бәліш.

12 есеп. Құлыпталған 6 шабадан және олардың 6 кілті бар. Қай кілт қай шабадандікі екені белгісіз. Шабадандарға сәйкес келетін кілттерді анықтау үшін, ең кем дегенде неше рет тексеру жасау керек? [2].

Шешуі:

Бірінші кілтті 5 шабаданға салып көреміз, ең жаман жағдай да ол 6-ші шабаданды ашады делік, онда ол 6-шы шабадандықы екені түсінікті. Дәл солай екінші кілтті 4 шабаданға, үшіншіні 3 шабаданға, төртіншіні 2 шабаданға, бесіншіні 1 шабаданға салғанда, әр шабаданның кілттерін анықтауға болады. Сонда рет болады.

Жауабы: 15 рет.

Қорытынды

Математикалық есептерді шығаруда оқушыларға қиындық туғызатын мәселелердің бірі – есепті шешу алгоритмін құрастыра алмауында, жай сөзбен айтқанда есепті шығару жолын көз алдына елестете алмауында. Сондықтан, оқушылар есепті шеше алмай жатқанның өзінде шешуі жолын бірден ұсынғанша алгоритімдерін біртіндеп айтқан дұрыс. Нәтижесінде толық есепті шешуді ұсынғанның өзінде оқушыда есепті шешу туралы түсінік қалыптасады. Жоғарыдағы тақырыпты талдау барысында да біз есептерді шешу алгоритімімен ұсынуға тырыстық. Қолайсыз жағдайда есептерін түсіндіруде қарастырылып отырған мәселенің шешімінің кез келген уақытта орындалатынын және сол ең аз нұсқасы болатынын түсіндіру керек.

для учащихся 5-11 классов. – М.: Просвещение, 1996. – 160 с.

2. Murat Bulanov matematika ютуб каналы [электронды ресурс] // <https://youtu.be/718jHmkN8EU>
3. Горбачёв Н. В. Сборник олимпиадных задач по математике. МЦНМО, 2004. – 560 с.
4. Фарков А. В. Математические олимпиады: методика подготовки: 5-8 классы. – М.: ВАКО, 2012. – 176 с.
5. Агаханов Н. Г., Богданов И. И., Кожевников П. А., Подлипский О. К., Терешин Д. А. Математика Всероссийские олимпиады. М.: Просвещение, 2008. – 192 с.
6. Петербургские олимпиады школьников по математике 2000-2002. Санкт-Петербург, 2006.
7. Задачи Санкт-Петербургской олимпиады школьников по математике 2006. Санкт-Петербург, 2006. – 187 с.
8. ҰБТ тестері есептері 2017-2022 ж.ж.
9. Математика пәнінен тест тапсырмалары: жоғары оқу орнынан түсушілерге арналған оқу әдістемелік құрал [электронды ресурс] <https://online.anyflip.com/qmwb/kyli/mobile/#p=1>

Қолданылған деректер тізімі

1. Галкин Е. В. Нестандартные задачи по математике. Задачи логического характера : книга

● МЕТОД РЕШЕНИЯ ЗАДАЧ «В ХУДШЕМ СЛУЧАЕ»

М. Д. Буланов

учитель математики «Специализированного лицея №24 имени Мухтара Арына» города Талдыкоргана области Жетысу

Л. Е. Абдраимова

учитель математики средней школы №2 города Талдыкоргана области Жетысу

Аннотация. Среди задач на математическую грамотность, факультативных и олимпиадных задач для учащихся младших классов часто встречаются задачи по теме «В худшем случае» или «В неблагоприятном случае». Специфика данных задач заключается том, что метод их решения отличается от стандартных методов. Эта тема не включена в школьный курс математики, поэтому несомненно она заинтересует учителей и учащихся.

Ключевые слова: задача, метод, курс математики.

● METHOD OF SOLVING PROBLEMS IN «AN UNFAVORABLE SITUATION»

M. D. Bulanov

Mathematics teacher of «Specialized Lyceum №24 named after Mukhtar Aryn», Taldykorgan, Zhetysu region

L. E. Abdraimova

Mathematics teacher of secondary school №2, Taldykorgan, Zhetysu region

Annotation. Among the tasks for mathematical literacy, elective and Olympiad tasks for primary school students, there are often tasks on the topic «in the worst case» or «in an unfavorable case». The specificity of these tasks lies in the fact that the method of solving them differs from standard methods. This topic is not included in the school mathematics course, for this reason it will undoubtedly interest teachers and students.

Key words: calculation, method, mathematics course.

МРНТИ 14.15.01

ЖЕКЕ ТҰЛҒАҒА БАҒЫТТАЛҒАН ТАПСЫРМАЛАР АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ

А. А. Жангозина

Павлодар облысының білім беру басқармасы, Павлодар қаласы білім беру бөлімінің «Павлодар қаласының Ахмет Байтұрсынұлы атындағы инновациялық үлгідегі жалпы орта білім беру мектебі» КММ

Аңдатпа. Мақалада оқу – тәрбие үрдісінде жеке тұлғаға бағытталған оқытудың әдіс – тәсілдерін пайдаланудың ерекшеліктері, мүмкіндіктері мен жолдары, бағыттары көрсетілді. Өйткені, орта буын оқушыларының алдында тұрған негізгі мәселе дамыта оқыту, яғни оқушыны оқу әрекетіне қалыптастыру, олардың оқуға ынтасын ояту, қызығушылығын ояту. ХХІ ғасыр табалдырығында тұрған азамат дамуының жаңа кезеңі білім беру прогрестің ең маңызды факторларының бірі болып саналатын кезең.

Тірек сөздер: жеке тұлға, ерекшеліктер, мүмкіндіктер, бағыт, оқуға ынта.

Кіріспе

Еліміз егемендік алғаннан бері білім беру саласында елеулі өзгерістер болып отыр. Білім беру мазмұны өзгерістерге ұшырады. Жаңа талпыныс, жаңа жол ашылды. Ол өз әсерін оқушыларға да жаңа талаптар мен міндеттерді қойды.

«Балалардың бойында ұлы мүмкіншіліктердің бәрі бар» деп Т.Фуляр айтқандай бала бойындағы дарындылық, ғылымдық қабілетін ашу, жақсы танымдық қасиеттерін зерттеу – бүгінгі заманның талабы.

Бүгінгі күні бізге, елімізге дені сау, рухы таза, ойлары биік адамдар қажет, олар алдарына өресі мол мақсаттар қойып, соған жетуге тырысады. Беретін пәніне қарамастан, мұғалім осындай тұлғаларды тәрбиелеуге тиіс, анығын айтқанда, балаларды жастайынан нағыз адам болуға, алдарына керекті мақсат қойып, оған жету

жолында кездесетін қиындықтарды жеңе білетін тұлға ретінде дайындау керек. Мұндай тұлғаларды қалай тәрбиелейміз? Жеке іс- әрекет арқылы алынған білімдерді қолдану, өзіндік сыни ойлауды ғана емес, мәдени қарым - қатынас деңгейін де дамытуды, мұның бәрі өмірде табысқа жетуді және күрделі өмір жағдайларынан абыроймен шығуды қамтамасыз етеді. Мұндай қиындықтарды шешу жолында әр жеке тұлғаға бағытталған жұмыс түрін пайдаланған дұрыс деп санаймын. Оқушылардың жеке жұмысын ұйымдастырудың маңызы өте зор. Өйткені, сол арқылы оқушылардың іс-әрекетінің дербестігі артады [1].

Қазіргі кезде Қазақстан мектептерінде педагогикалық үрдістің сапасын көтерудің бай тәжірибесі жинақталып келеді. Солардың бірі педагогикалық үрдісте оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытуда жеке жұмыс түрлерін

ұйымдастыру. А. Байтұрсыновтың пікірі бойынша, бала білімді тәжірибе арқылы өздігінен алуы керек. Оқу-тәрбие үрдісін даралауда оқушыны жеке тұлға ретінде қабылдау, яғни оқушының өзіндік танымдық іс-әрекетін қалыптастыратын өзіндік жұмысты ұйымдастыру мен оқу міндеттерін іріктеп шешу; танымдық іс-әрекеттің тәсілдерін қалыптастыру; іс-әрекеттің бағдарланушылық негізін құрайтын жалпылама білімдер мен оқытуға әдістемелік білімдер енгізу; оқу іс-әрекетін өздігінше бақылауды дамыту көзделіп отыр. Оқушылардың оқудағы осындай танымдық іздемпаздығы мен белсенділігін қалыптастыру проблемаларын іс-жүзінде шешудің әртүрлі жолдары берілген [3].

Жеке тұлғаға бағытталған тапсырмалар арқылы оқушының құзыреттілігін арттыру үшін, ең алдымен мұғалімнен шығармашылық, шеберлік; жоғары методикалық дайындық талап етіледі. Көрнекті педагог В. А. Сухомлинский: «Сабақ оқушылардың интеллектуалды өмірінде құр ғана сабақ болып қоймас үшін, ол қызықты болуы керек. Осыған қол жеткенде ғана мектеп оқушылары үшін рухани өмірдің тілегін ошағына, мұғалім осы ошақтың құрметті иесі мен сақтаушысына, кітап-мәдениеттің баға жетпес қазынасына айналады» - деп айтқан екен. Олай болса, қандай қызықты сабақтар-мұғалімнің ашқан жаңалығы, өзіндік қолтаңбасы, әдістемелік ізденісі, көтерілген белесі, абырой атағы, мақсат-мұраты болмақ. Қазіргі заман талабына сай мұғалімнің білім саласында атқаратын орыны, ұстаз көкейіндегі шәкірттерді өзіне баулып алу үшін оқытудың тиімді жолдарын ойлап табу. Ал нәтижесі - білім сапасы болмақ екендігі бұған дәлелдеме.

Жаңа технологиялардың көмегімен оқушылардың білімін жетілдіру мен оқу сапасын арттыруға болады. Қай халықтың, қай ұлттың болсын толығып өсуіне, рухани әрі мәдени дамуына басты ықпал жасайтын тірегі де, түп қазығы да – мектеп. Орыс мектептерінде қазақ тілі пәнінің білім деңгейін көтеру және онда жеке тұлғаға бағытталған тапсырмаларды пайдалану арқылы оқу-тәрбие үрдісін тиісті деңгейге көтеру, педагогикалық

ұжымның жүйелі жұмыстарының нәтижесінде ғана жүзеге аспақ. Қазақ тілі сабағында жеке тұлғаға деңгейлік тапсырмалар беру негізінде меңгертудің ұтымды әдістемесін, жолдарын, әдістерін ұсыну; деңгейлік тапсырмалардың өзіне тән белгілерін анықтай білу керек [4].

Міндеттері:

1. Жеке тұлғаға бағытталған оқыту технологиясының теориялық әдістемелік негізіне сүйену;
2. Қазақ тілі пәнінде жеке тұлғаға бағытталған оқыту технологиясының элементтерін қолдана отырып, оқушыларға деңгейлік тапсырмалар дайындау жүйесін жасау, шеңберін кеңейту;
3. Деңгейлік тапсырмаларға сабақ жоспарының үлгілерін жасау.

Жеке тұлғаға бағытталған сабақ дегеніміз – бұл мұғалімнің шығармашылық орта қалыптастыруы ғана емес, оқушылардың субъект ретіндегі өмірлік тәжірибесін үнемі назарда ұстануы, сол тәжірибеге сүйенуі. Ең маңыздысы – әр оқушының ерекше болмысын, тұлғалық қасиеттерін мойындау.

Жеке тұлғаға бағыттап оқытуда білім алушының құзыреттілігін артыруда жеке басы мен үшін бірінші орында тұрады. Өйткені, әрбір адам тұлға бола отырып, бір жағына жеке тұлға, екінші жағынан әлеуметтік типтік тұлға, яғни әлеуметтік маңызды сипаттарды қамтушы болып табылады. Сыныптағы әрбір оқушының ерекшеліктерін, қажеттіліктерін ескере отырып, оның оқу процесінде жан-жақты дамуын жүзеге асыру қажет, себебі тұлғаны оқытудың соңғы нәтижесі мәдениетаралық қарым-қатынасқа жету.

Жетістіктерге жету үшін ең алдымен оқушылардың білім дәрежесін, ынтасын, ақыл-ой, еңбек дағдысын, өз жұмысына деген жауапкершілігін ескеру қажет. Деңгейлеп оқыту технологиясы әр оқушының қабілеті мен мүмкіндік деңгейіне орай оқытуды көздейді. Яғни мықтылар өз қа-

білеті мен икемдігін бекіте түседі. Әлсіздер өзіне сыни көзбен қарауға дағдыланып сенімсіздіктен арылып, белсенділігі артады. Күшті топтарда оқуға деген құлшыныс ұлғайып, білім дәрежесі деңгейлес топтарда оқу жеңілдейді.

Оқу орыс тілінде жүретін сыныптарда мемлекеттік тіл – қазақ тілін оқыту өмірлік зор маңызға ие. Орыс мектептерінде қазақ тілі сабағының білімдік дәрежесі бүтіндей басқа. Өйткені, орыс сыныптарындағы қазақ тілін оқытудың әдісі де, оған қойылатын талаптары да өзгеше. Мақсаты - оқушыларды қазақша сөйлей білуге үйрету болады да, сол сөздерден сөйлем құрау үшін грамматикалық ережелер, анықтамалар сөз үйретудің техникасы ретінде қарастырылады [2].

Менің өзімнің алдыма қойған міндет барлық оқушылардың білім алу, мақсатқа жету мен сынып өміріне қатысу қабілеттерін арттыру үшін оны тұлға ретінде дамытуға ерекше назар аудару болып табылады.

Негізгі бөлім

Жоғарыда көрсеткен проблеманың шешімін табу үшін оқытудың жаңа тәсілдерді әр сабақта іске асыру қажет. Сабақтың барысында ең алғашқы кезеңде психологиялық ахуалды қалыптастыру («Әткеншек», «Не ортақ», «Алақан», «Ұшақ ұшыру» т.б.) балалардың мінез-құлықтары мен іс-әрекеттері реттеледі. Ойын іс-әрекетінің мотивациясы еркіндікті, таңдау мүмкіндігін, қажеттілігін, өз-өзіне сенімін, өзін-өзі дамытуын қамтамасыз етеді.

Жоғарғы деңгейлі оқушыларға тапсырма беру арқылы олардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға болады, екіншіден алған білімдерін жинақтап, талдауға мүмкіндік береді. Егер осы оқушыларға төменгі деңгейлі тапсырмалар берілетін болса, пәнге деген қызығушылық және шығармашылық ізденіске түспейді. Атап айтсақ «Вен диаграммасы» арқылы салыстыру жұмыстары, «Кластер құру» «Ментальды карта» жасау т.б. Тапсырманы оқушының ыңғайына қарай беру қажет.

Оқушыларға интербелсенді тақтадан бейнефильм көрсету арқылы деңгейіне байланысты жеңілден күрделі сұрақтар қою, мысалы: «Бұл бейнефильм не туралы? Кейіпкерлерді ата. Бейнефильмнің негізгі идеясы не деп ойлайсыздар? Өз пікірінді айт т.б. сұрақтар. Осындай қарапайым жұмыстарды оқушылар орындай отырып, өздерінің білік дағдыларын қалыптастырады. Оқушы өтілген материалды біріншіден есте сақтайды және ой елегінен өткізіп, қайта жаңғыртады. Себебі, оқушы не істейтінін біледі және түсінеді. Қорытындысында түйін сөзім мұғалім міндеті- оқушының төменгі ойлау деңгейін жоғары ойлау деңгейіне жеткізу. Қарапайым, жайлы, ынтымақтаса қарым-қатынас жасау арқылы шығармашылыққа бейімдеу. Оқушы ең төменгі деңгейде күрделі емес, сөз тіркесін, сөйлем құру сияқты тапсырмаларды орындайды.

А-парағы

I деңгейдің тапсырмасы:

Көп мағыналы сөздердің қай сөз табы екенін анықтап, қарама-қарсы мағынасын көрсету «**Ойлан тап**» ойыны арқылы жүзеге асыруға болады.

Үлгі:

Жаз (зат есім)-қыс
Жаз (етістік)-жазба

Кір () -
Кір () -
Аш () -
Аш () -
Қара () -
Қара () -
Ат () -

II деңгейдің тапсырмасы:

«**Аяқталмаған сөйлемдер**» әдісі көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойып, сөйлемдерді көшіріп жазу.

1. Жылудың әсерінен судың тұман тәрізді дымқыл күйге айналуы деп аталады.
2. – бір нәрсені қатты қысып байлау.
3. – кітап шығаратын орын.
4.- тамақ ауруы.

III деңгейдің тапсырмасы:

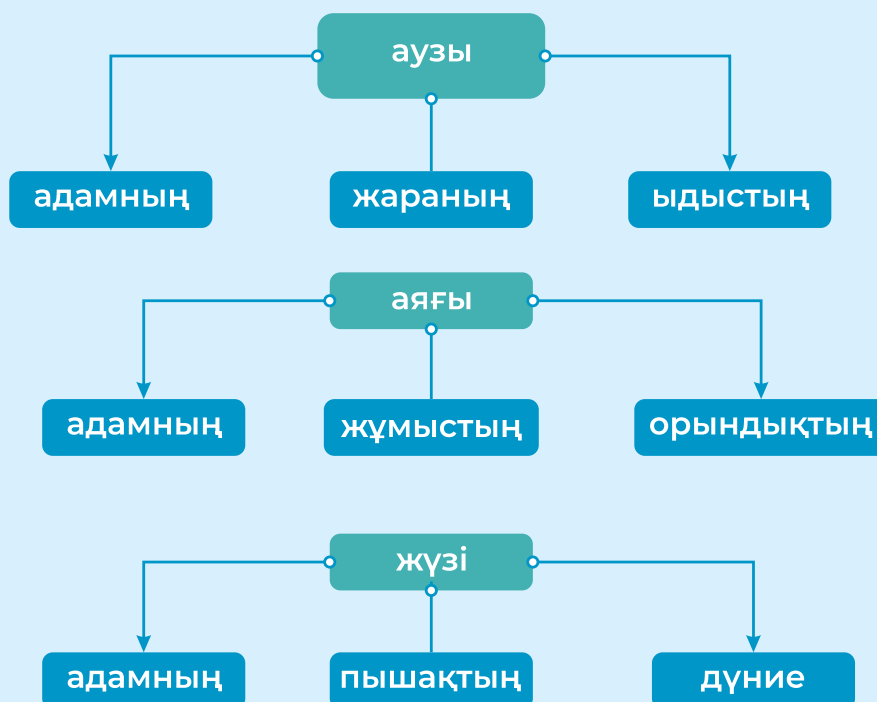
Суретте бейнеленген заттардың атауымен бірдей дыбысталатын, бірақ мағы-

насы басқа сөздерді тап, сөйлемдер құрастыр.

Б-парағы

Ақпараттық құзыреттілікті анықтауға арналған құзыреттілік бағытындағы тапсырма «Ментальді карта» әдісі. «Ментальді карта» әдісі ақпараттың мазмұнын қысқаша бейнелеудің немесе құрылысын

көрсетудің ең қолайлы құралы. «Ментальді карта» әдісінде бір мәселені шешуде оқушы өз ойын, пікірін қысқаша бейнелеуге қолданады. Екінші «Сызба толдыру» әдісі. Оқушы сызбаны толтыра отырып, сыни тұрғыдан ойланады, құзыреттілігі дамиды, шығармашылыққа бағыт алады.

С-парағы

Жоғары күрделілік дәрежесіндегі (стандарттан жоғары) тапсырмалар алған білімді топтау және бағалау деңгейіне бағытталған.

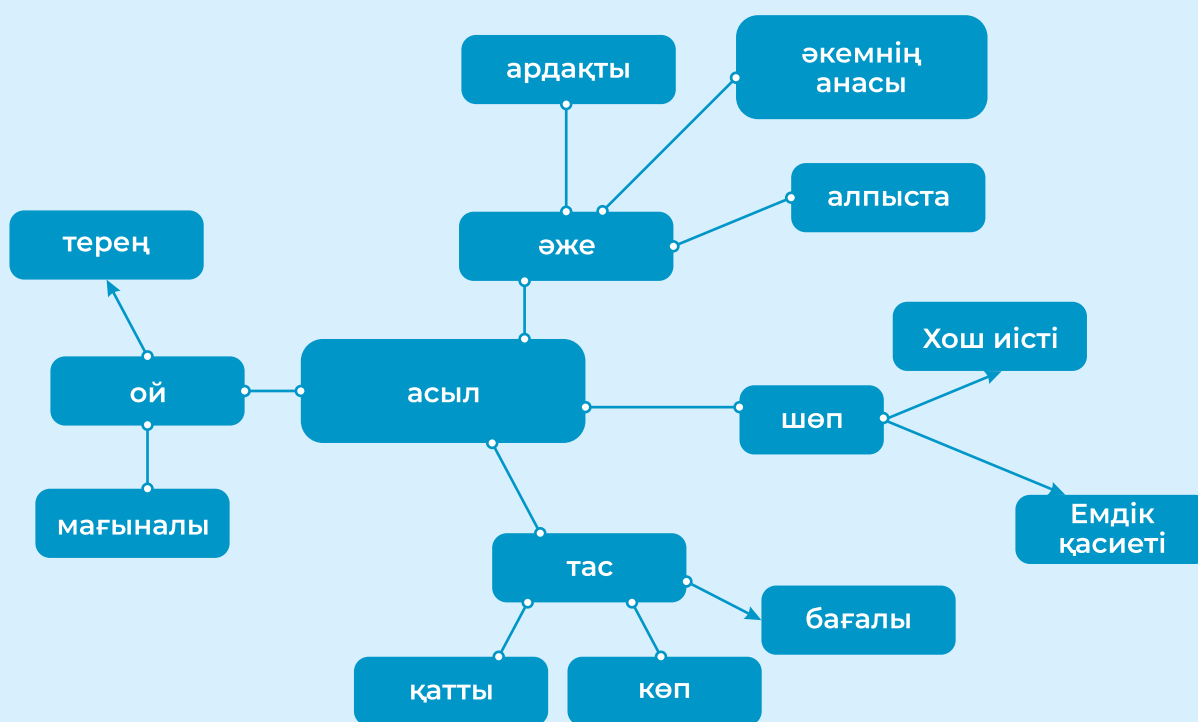
Ақпараттық құзыреттілікті анықтауға арналған құзыреттілік бағытындағы тапсырма.

Аспект: мәліметтің алғашқы талдауы.

Ынталандыру. Тапсырманы орындай отырып, сіз сызбадан мәтін шығарасыз.

Тапсырма. «Кластер» әдісі арқылы сөздер мен сөз тіркестерінен «асыл сөзі» туралы әңгіме құрады.

Жауабы:

Құзыреттілік бағытындағы тапсырма «Фишбоун» сызбасы.

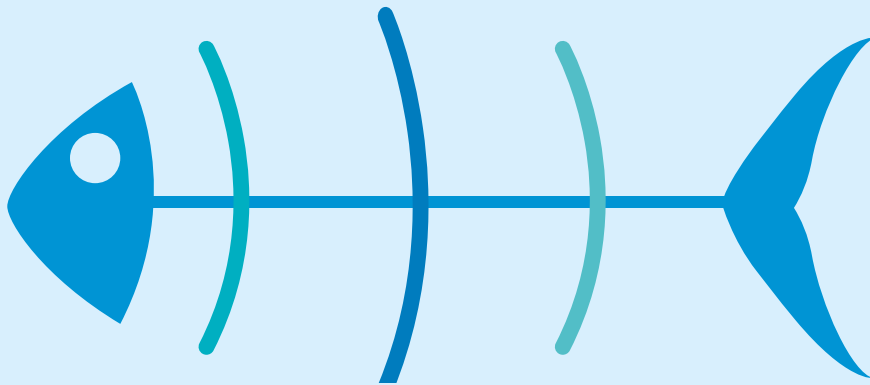
Аспект: Мысалдағы мәліметті сызба түрінде түсіру.

Ынталандыру. Мысалды оқи отырып, сызбаны толтырасыз, мысалдағы ақпарат туралы толық мәлімет аласыз.

1-тапсырма. Мысалды толық түсініп оқыңыз.

2-тапсырма. Сызбаны берілген шарт бойынша толтырыңыз.

Бұл әдіс оқушылардың ортақ тақырыпты талқылауына септігін тигізеді. Әдісті орындау барысында оқушылар анықталған жұмыстың нәтижесі мен талданған тақырыптың қорытындылау сұрағына жауап жаза біледі.

Көп мағыналы сөз

Сөздер өзінің негізгі мағынасынан басқа да мағынада қолданыла

береді. Бірнеше мағынада қолданылатын сөздерді көп мағыналы сөздер дейді.

Көп мағыналы сөздер көркем шығармаларда жиі қолданылады. Өздерінің шығармаларында ақын-жазушылар кейбір сөзді екі не үш мағынасында қатар алып жұмсай береді.

Мысалы: 1.Ербол оның бетінен сүйіп еді, жер бетінде одан бақытты адам жоқтай көрінді.Ол бір сәт су бетінде қалықтап жүргендей күй кешті. Кітап беттерін қызыға аша бастады. 2.Баланың тілі – тәтті. Ол сағат тіліне қарай берді.Бала орыс тілінде сөйледі.3.Адамның басы-Алланың добы.Тау басынан қар көрінді. Сөздің басы дау-дамайдан басталды.

Оқытудағы мәселе оқушыларды құзыреттілікке бағытталған тапсырмалар арқылы шығармашылық қабілеттерін дамыту жолдарын анықтау. Тақырып бойынша деңгейлік тапсырма жүйесі, дамыта оқыту жүйесімен іске асырылады. Өйткені, ол оқушының ойлауын, елестету мен есте сақтауын белсенділігін, дағдысын білім саласының дамуын қамтамасыз етеді.

Қазіргі әрбір ізденімпаз мұғалімдердің міндеті оқушының белсенділігін, іскерлігін дамыту. Құрылымы дұрыс құрастырылған сабақ барысында оқушылар

ерекше тапқырлығымен, ғылыми ізденісімен көзге түсіп отырады. Келешекте оқушылардың ізденісте кез келген жұмысты ұйымдастыра алуына, керек кезінде жағдайлар туғызуға, олардың басты міндеті өз бетінше немесе топта, жұпта шешуге құштарландыра алатын оқытуда ең жақсы нәтижеге жетудің тиімді әдіс - тәсілдерін ұтымды пайдаланып, оқушылардың сабаққа деген қызығушылығы мен ынтасын ояту.

Қорытынды

Қорыта келгенде, қазақ тілі сабағында оқушылардың құзыреттілікке бағытталған тапсырмалар арқылы шығармашылық қабілеттерін дамытуда, белсенділігі, өзіндік сана – сезімі мен пайымы дамиды; мұғалімнің кәсіби білімі артады. Құзыреттілікке бағытталған оқыту оқушылардың сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамытудағы маңызды әдіс және оның деңгейлері негізінде балаға терең білім беріледі, жеті модульде қамтылады, әрі оқушыны бағалауда мұғалім олардың деңгейін таниды, шынайы бағалау болады.

О. Бальзактың «Ұдайы еңбек ету – өнердің де, өмірдің де заңы» дегендей, оқушылардың шығармашылық қабілеті мен белсенділігін артыруда мұғалімге үнемі ізденуге, тұрақты еңбек етуді міндеттейді. Әрине, атқарылған істер аз емес. Дегенмен, әлі де болса бізді ойландыратын, толғандыратын істер жетерлік. Атап айтқанда, олар – білім сапасын арттыру, оқушылардың

біліміне, ойлау қабілетіне сай деңгейлеп оқыту, ғылыми-ізденіс қабілеттерін қалыптастыру, т.с.с. Өйткені, ХХІ ғасыр-білімділер ғасыры. Ендеше бізге ой өрісі жоғары дамыған, зерделі, жан-жақты парасатты тұлға керек екенін бір сәтте естен шығармағанымыз жөн.

Қолданылған деректер тізімі:

1. **Орумбаева А. Д.** Жеке тұлғаға бағыттап оқыту [Электронды ресурс] // Ұлағат электронды порталы: <http://surl.li/jdwmg> (қаралған күні: 01.04.2023)
2. **Байболов Ж. Ж.** Білім беру жүйесіндегі жеке тұлғаға бағытталған оқыту технологиясы [Электронды ресурс] // Мультиурок сайты: <https://multiurok.ru/files/bilim-bieru-zhuiiesindieghi-zhiekie-tu-lg-ag-a-bag.html> (қаралған күні: 10.04.2023)
3. **Насипова С. Б.** Жеке тұлғаға бағытталған оқыту технологиялары жүйелерінің ерекшеліктері [Электронды ресурс] // <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1944> (қаралған күні: 11.04.2023)
4. **Берібекова Ф. Б., Жанатбекова Н. Ж.** Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар : Оқулық / ҚР Білім және ғылым министрлігі, ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы. – Алматы, 2014. – 360 б.

● ПОВЫШЕНИЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЕ ЗАДАНИЯ

А. А. Жангозина

КГУ «Средняя общеобразовательная школа инновационного типа имени Ахмета Байтурсынова города Павлодара» отдела образования города Павлодара, управления образования Павлодарской области

Аннотация. В статье представлены особенности, возможности и пути, направления использования личностно – ориентированных методов обучения в учебно – воспитательном процессе. Ведь основной проблемой, стоящей перед учащимися среднего звена, является развивающее обучение, то есть формирование учащегося к учебной деятельности, пробуждение у него мотивации к обучению, пробуждение интереса. Новый этап развития гражданина, стоящего на пороге ХХІ века, является периодом, когда образование считается одним из важнейших факторов прогресса.

Ключевые слова: личность, особенности, возможности, направление, желание учиться.

● IMPROVING STUDENTS' COMPETENCE THROUGH PERSONALITY-ORIENTED TASKS

A. A. Zhangozina

KSU «Akhmet Baitursynov Innovative Type Secondary General Education School of Pavlodar city» of Pavlodar city education department, Pavlodar oblast education department

Annotation. The article presents the features, opportunities and ways, directions of using personality-oriented teaching methods in the educational process. Since the main problem facing secondary school students is developmental learning, that is, the formation of a student for learning activities, the awakening of a student's motivation to learn, the awakening of interest. A new stage in the development of a citizen standing on the threshold of the XXI century is a period when education is considered one of the most important factors of progress.

Keywords: personality, features, opportunities, direction, desire to learn.

FTAMP 14.37.25

Қ. БІТІБАЕВАНЫҢ ЖОБАЛЫҚ-БАҒДАРЛЫ ОҚЫТУ ТӘСІЛІ АРҚЫЛЫ БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Ж. С. Курманова, Б. Даутбеков

«Өрлеу» БАҰО АҚ филиалы ШҚО бойынша ҚДИ

Өскемен қ., Қазақстан Республикасы

Аңдатпа. авторлар мақалада орта мектепте Қ.Бітібаеваның жобалық-бағдарлы оқыту тәсілі арқылы қазақ әдебиеті пәнін оқытуда білім сапасына қол жеткізу жолдарын қарастырады. Жаһандану дәуірінде педагогтердің оқу үдерісінде жобалы-бағдарлы оқыту бойынша Қ. Бітібаеваның эвристикалық жобалау әдісінің қолданылу артықшылығын көрсетуге тырысады.

Тірек сөздер: жобалық-бағдарлы, жаһандану, графикалық органиайзер, адамзат, эвристикалық жобалау, жалпы ғаламшар, өмір сүру, Қазақстан ұстаздары.

Кіріспе

Өткен дәуірлерге қарағанда, бүгінде келешек біздің өмірімізге қарыштап енуде. Мұның себебі – адамзаттың өз дамуының мүлдем жаңа дәуіріне – жаһандануға қарқынды көшуі.

«Келешекпен кездесуге дайындалу керек. Сол келешектің өзін дайындау керек, оның ішінде және бірінші кезекте, сол келешек білім беру жүйесін даярлау қажет», – деп атап көрсетеді академик А. М. Новиков [1, 27 б.]. Ал келешек білім беру жүйесін даярлау дегеніміз – алдымызда істелетін іс- әрекетті, жағдаяттарды, жалпы алғанда, оқыту процесін жобалай алуымыз керек.

Кейбір зерттеушілер берген анықтамаға сәйкес «жобалау» ұғымы: «1) құрылыстың, өндірістің, механизмнің немесе құрылғының жоспарын жасау; 2) белгілі бір құжат-

тың алдын ала мәтінін жасау» деп түсіндіріледі. Бұл ұғым алғашында техникалық, құрылыс салаларында термин ретінде енгізілгендіктен, оның мәні, мағынасы сол бойынша сала әдебиеттерінде неғұрлым кең берілген. Мысалы, Л. Арчердің анықтамасы бойынша, жобалау – «белгілі бір міндетті шешу» [1, 24], ал Г.Надлер бойынша, «бұрынғы белгілі үлгілерге қарағанда неғұрлым жетілдірілген идеал үлгі жасау» [3, 123] болып табылады. Ал зерттеуші И.В. Котляровтың айтуынша, жобаны іске асырудың нәтижелі болуы оны жобалау кезеңдеріне тәуелді. Кез келген саладағы жобалау мынадай кезеңдерден тұрады: мақсатты анықтау, ғылыми зерттеулер, міндеттерді қою, идеяларды іздеу, тұжырымдама жасау, талдау, эксперимент, шешімдер т.б. [4, 61].

Жалпы алғанда, жобалау әдісі оның ғылыми негізін қалаушылар Д. Дьюи, Килпатр, Снедден, Ричардс арқылы XX ғасыр-

дың басынан басталады. Уақыт өте келе олар ұсынған жоба әдісі кейбір өзгеріске ұшырады, бірақ оның мәні өзгермей қалды. Бұл әдістің әлемнің көп елдерінде кеңінен қолданылуы себебі білім алушылардың әр түрлі пәндерден алған білімін мәселені шешу кезінде біріктіруге көмектесуінде, алған білімді тәжірибе жүзінде қолдана алуында, ол кезде жаңа ойлар пайда болады.

«Жобалау» сөзі қазақтың «жоба» деген сөзінен жасалынған, мағынасы – жаңа нәрсенің жобасын, сұлбасын, сызбасын жасау. Ғылымда, әсіресе білім беруде ол тек қана жаңа нәрсенің жобасын жасау ғана емес, сонымен қатар оны негіздеу, талдау, зерттеу арқылы басқадан айырмашылығын көрсетуді білдіреді. Жобалау өткен ғасырдың орта шенінен бастап гуманитарлық ғылымдарда, білім саласында да қолданыс таба бастады.

Оқу-тәрбие процесінде кеңінен қолданылып жүрген қазіргі педагогикалық жобалау дегеніміз – белгілі бір жағдайларда педагогикалық процесті жетілдіруге мақсатты түрде бағытталған іс-әрекет болғандықтан ол соңғы нәтижеге қол жеткізеді.

Негізгі бөлім

Осы жобалау арқылы қазақ әдебиетін орта мектепте нәтижелі де сапалы білім беруге қол жеткізіп жүрген тәсіл – Қ. Бітібаеваның эвристикалық жобалау технологиясы.

Біздің алдымызда тұрған тек өзінің өмір сүруі мен шығармашылығын ғана емес, сонымен қатар басқа адамдардың да саналы өмір сүруін қамтамасыз ететін жауапты тұлғаны, «Толық адамды» оқытып, білім беру арқылы тәрбиелейтін стратегиялық міндетті өзінің ұстаздық қызметінде жүзеге асырған Қазақстан ұстаздары арасында «Қазақтың Қанипасы», «Ұстаздықтың Хан-апасы» атанған, КСРО Мемлекеттік сыйлығының лауреаты – Қанипа Бітібаева болды.

Біз мақаламызға арқау етіп отырған оқу-тәрбие процесіндегі жобалау Қ.Біті-

баеваның бағдарлы-жобалап оқыту әдісі ретінде әр сабақта ой тастау, ойланту, ойлау түрінде басшылыққа алынады. Бұл әдісте ең бастысы, оқушыларды білімді өз беттерімен алу, алдыдағы проблеманы өз беттерімен шешу мақсат етіледі.

Қ. Бітібаеваның бағдарлы-жобалап оқыту әдісінің тиімділігі сол, берілетін көлемді түсініктерді, ұғымдарды тұжырымды түрде, көрнекті түрде ғана жып-жинақы етіп бере білуінде. Сабақ үстінде кіші ғылыми жоба жұмыстарында ақпаратты тұтас мәтіндермен беру тиімсіз. Ақпаратты сызба-кесте, диаграмма, графиктік мәтіндермен беру оқушы бойында жүйелі сөйлеу, дәлдік, ойды ұтымды ұсыну, сөйлеу стилін қалыптастырады. Осы орайда, әдіскер-ұстаз Қанипа Омарғалиқызының логикаға негізделген конструкторлық моделі және бүгінгі таңда оқушылар қызыға орындайтын комикс әдісі өте тиімді. Әдебиет – сөз сабағы, ол көбінде сөздік әдістер арқылы білім берілетін пән, ал айтылатын сөздің бәрі есте қала ма, жоқ па, ол әрине, ерекше зерттеуді қажет ететін мәселе. Сондықтан сабақта әр оқушының оқу мақсатына негізделген шығармашылық тапсырмаларды орындауда тақырыпты ашатын ізденіс жұмыстарын ұйымдастыру маңызды. Ал бұл әдіс мұғалімнің оқытуда бағдарлы-жобалап оқыту технологиясына арқа сүйейтінін көрсетеді. Өйткені, оның өнімді нәтиже берері сөзсіз.

Ал қазақ әдебиеті оқу бағдарламасында ұсынылған оқу мақсаттары оқушылардың ғылыми-зерттеу әрекетін дамытуға бағытталған. Онда 5-11 сынып аралығында шиыршық әдісі негізінде аннотация, тезис, аргументативті эссе, мақала, сыни хабарлама, баяндама, жоба жазу мен сын зерттеу еңбектерін пайдалана алуы міндеттелген [5, 189 б.]. Сонымен қатар, пәнді оқытуда басшылыққа алатын оқу мақсатындағы шығарманың эстетикалық, тарихи құндылығына баға берудің өзі оқушының зерттеу әрекетін талап етеді. Енді осы мақсаттарды жүзеге асырып, оқу үдерісінде оқушыны ғылыми-зерттеу жұмысына қалай баулимыз?

Біздің жағдайымызда онда Қ. Бітібаеваның бағдарлы-жобалап оқыту әдісінің

көмегі өте көп. Сонымен қатар әр түрлі бағыттар бойынша жоба жасау әдісі арқылы білім алушы мен оқытушы бірігіп, белгілі бір мәселені шешуге және қорытынды жасауға негізделген оқу немесе басқа да әрекеттерді жасайды.

Бағдарлы-жобалау әдісі – оқу үдерісін ерекше етіп тұратын кешенді оқыту тәсілдерінің жиынтығы болғандықтан білім алушыларға әрекеттерін өз бетінше жоспарлауға, ұйымдастыруға және бақылауға мүмкіндік беріледі. Жобалау әдісі білім алушыларға белгілі тақырып бойынша жұмыс түрін таңдауда, мәліметтердің дереккөздерін жинауда және презентация жасауда өз бетінше

жұмыс істеуге жағдай жасайды. Бұл әдіс қарым-қатынастың жаңа түрін үлгілеуге арналған. Жобалау - білім алушының өз бетінше ойластырып, жүзеге асыруға арналған жұмысы. Онда оқушыларды шығармашылық ізденіс жұмыстарын үйлестіретін графикалық органоайзерлердің түрлері ұсынылады [5, 190 б.].

Назарға Қ.Бітібаеваның эвристикалық жобалауға негізделген «Абай лирикасының» конструкторлық моделі ұсынылған. Модель түрінде берілген графикалық органоайзер тақырыпты жан-жақты зерттеуге, сабақты ізденіске құруға мүмкіндік береді.

1-сурет – Жоғарғы сыныптарда «Абай лирикасы» тақырыбын оқытуға арналған жобалық кесте

*Кесте Бітібаева Қ. «Әдебиетті оқыту әдістемесі» кітабынан алынды.

Қ. Бітібаеваның эвристикалық жобалау әдісімен жұмыс істеу шығармашылық үдеріс болғандықтан білім алушылар өздері үшін маңызды болып саналатын мәселені анықтау үшін өз беттерінше немесе оқытушының жетекшілігімен ізденуге кіріседі. Бұл білім алушылардың

өз бетінше білімдерін, дағдыларын және біліктерін жаңа контексте пайдалануға көмектеседі. Бұлай іздену олардың қазақша көркем әдеби және кәсіби сөйлеуіне, табиғи және еркін түрде жұмыс істеп үйренуіне ықпал етеді. Әрине, мұндай жағдайда жобаға қатысушылардың

өздерінің ынтасын тілдік сауаттылығына емес, айтылатын ойдың мазмұнына аударған дұрыс. Жобалау кезінде оқушылар өте белсенді болады, олар өздерінің шығармашылықпен жұмыс істей алатынын көрсетеді. Ізденіс, зерттеу жұмыстарын істеу барысында сөйлеу жағынан нашарлау және психологиялық жағынан белсенділігі төмендеу білім алушылардың өзі де өзінің қиялдауына, белсенділігін және өз бетінше жұмыс істей алатынын көрсетуіне мүмкіндіктері өте мол. Сабақты педагогикалық жобалау дегеніміз – педагог пен білім алушының белгілі бір білім мазмұнын меңгеруге бағытталған іс-әрекетінің тетіктері мен элементтерін алдын-ала анықтау. Педагогикалық жобалаудың мәні – болашақ іс-әрекеттің әр түрлі нұсқаларын жасау және оның нәтижесін болжау.

Жобалы-бағдарлық әдісті қолданғанда, оқытушының, білім алушының да өз қызметі бар. Қызметтер толық орындалмаса, жоба өз нәтижесіне жетпейді.

Сабақта ой тастау, жобалап оқыту технологиясы басшылыққа алынады. Ең бастысы, оқушыларды білімді, өз беттерімен білім алу, оқу мақсатына байланысты алынған тақырыптағы проблеманы өз беттерімен шешу мақсат етіледі.

Жобалап оқытуға негізделген сабақ жоспарында әсіресе тапсырма орындалатын жұмыс кезеңдеріне ерекше көңіл бөлініп, ол нақтылығымен, қонымдылығымен және ізденіс жұмысының жан-жақтылығымен сараланады. Оқушылардың жұмыс кезеңдерінің негізгілері:

- ▶ дайындықтан,
- ▶ тапсырманы саралаудан,
- ▶ әр оқушының атқаратын қызметін жоспарлаудан,
- ▶ зерттеу, ізденістен,
- ▶ жұмысты аяқтап, қорғау (таныстырылымнан) есеп беруден,
- ▶ бағалау мен коррекциялаудан тұрады.

Әсіресе, осы кезеңдердегі оқушы іс-әрекеті мен мұғалім іс-әрекеті әр кезеңге негізделіп, нақты айқындалуы керек.

Жобалап оқытуда міндетті түрде қорытынды нәтижеге ерекше көңіл бөлінеді. Нәтиже модель, не сценарий, жоба, рөлдік ойын, т.б сияқты оқушылар жасап шығарған немесе қол жеткізген өнімдермен, басқаша айтқанда, зерттеу жобаларымен қорытындыланады, бағаланады, талданады.

Бағдарлы-жобалап оқыту әдісінде пәнаралық, пәнішілік байланыс маңызды орын алады. Жоба жасау үшін оқушыға бірнеше пәннен алған білімдерінің көмекке келуі, дүниетанымы, іскерлігі аса қажет. Оқушылардың ізденісі негізінде:

- ▶ сабақ тақырыбы толықтай қарастырылады;
- ▶ сабақ пәнаралық байланысқа негізделеді;
- ▶ зерттеу, іздендіру жұмысы басшылыққа алынады;
- ▶ жоба, графикалық органайзер, сызба, сценарий, рөлдік ойын, көрініс жасау, таныстырылым, презентация жасау сияқты шығармашылық жұмыстарға негізделген оқушылар іс-әрекеті ұйымдастырылады;
- ▶ оқушылардың білімін шығармашылық деңгейге жетелеу жүзеге асырылады, олардың өз дербес іс-әрекеттері арқылы бір өнімге қол жеткізуі көзделеді;
- ▶ оларды жан-жақты дамыту, тұлға қалыптастыруға түрткі жасау бұл технологияға негізделген сабақтың басты мақсаты болады [6, 46 б.].

Бұл әдістің тиімділігі, біріншіден, оның практикалық маңызында жатыр. ол өз кезегінде сабақ тақырыбын жан-жақты ашып қана қоймай, оқу мақсатына жетуге ықпал етеді. Екіншіден, ол оқушыларды шығармашылық жұмыстарға баулиды, ізденіс-зерттеу қабілеттерін дамытады, әр оқушының дербес ізденісін дамытады.

Сол ізденіс негізінде олар бір өнімге қол жеткізеді.

сабақ мақсатын/мақсаттарын қамтамасыз етуге негіз болатын өмірлік маңызды біліктерді қалыптастыруға бағытталған.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, сабақты берілген оқу мақсаты бойынша жобалай білу сабақты берілген мазмұн бойынша жобалаудан елеулі түрде ерекшеленеді. Сабақтың мақсаты айқын, нақты, қолжетімді және өлшенбелі (белгіленген уақытқа сыйымды), қолданылатын құралдары мен әдістері дайын болғандықтан бір сабақ ішінде оқушыларда нақты біліктерді, қабілеттерді қалыптастыруға бағытталған болады да нақты нәтиже мен ізденіске құрылады. Осылайша, жаһандану дәуірінде маңыздылығы артып отырған Қ.Бітібаеваның жобалап-бағдарлы оқыту әдісі

Қолданылған деректер тізімі:

1. Новиков А. М. Методология учебной деятельности. – М.: «Эгвес», 2005. – 345 с.
2. Арчер Л. Планирование эксперимента при поиске оптимальных условий. – М.: Наука, 1965
3. Надлер Г. Создание идеальных моделей при проектировании. – М., 1966. – 124 с.
4. Котляров И. В. Теоретические основы социального проектирования. – Минск, 2007. – 221 с.
5. Бітібаева Қ. Әдебиетті оқыту әдістемесі. – Алматы: «Рауан» 1997, – 282 бет.
6. Бітібаева Қ. Бір ғылымнан басқаның... Оқу құралы.- Семей: «Үш биік» баспасы ЖШС, 2008,- 252 бет.

● ПУТИ ДОСТИЖЕНИЯ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ЧЕРЕЗ ПРОЕКТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОД К ОБУЧЕНИЮ К. БИТИБАЕВОЙ

Курманова Ж. С., Даутбек Б. Д
 ФАО «НЦПК «Өрлеу» ҚДИ по ВКО
 г. Усть-Каменогорск, Республика Казахстан

Аннотация: Авторы рассматривают пути достижения качества высшего образования в преподавании казахского языка и казахской литературы в средней школе через проектно-ориентированный подход к обучению К. Битибаевой в средней школе. В эпоху глобализации педагоги стремятся показать важность использования графических органайзеров в методике проектно-ориентированного обучения в учебном процессе, в том числе преимущества применения эвристического метода проектирования К. Битибаевой.

Ключевые слова: проектно-ориентированный, глобализация, графический органайзер, человечество, эвристическое проектирование, планета в целом, жизнь, учителя Казахстана.

● WAYS TO ACHIEVE THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION THROUGH A PROJECT-ORIENTED APPROACH TO TEACHING K. BITIBAIEVA

Kurmanova Zh. S., Dautbek B. D.
 FAO «NCPC «Orleu» KDI for East Kazakhstan
 region Ust-Kamenogorsk, Republic of Kazakhstan

Abstract: The authors of the article consider ways to achieve the quality of higher education in teaching the Kazakh language and Kazakh literature in secondary school through K. Bitibaeva's project-oriented approach to secondary school education. In the era of globalization, teachers strive to show the importance of using graphic organizers in the methodology of project-oriented learning in the educational process, including the advantages of using the heuristic design method by K. Bitibaeva.

Keywords: project-oriented, globalization, graphic organizer, humanity, heuristic design, the planet as a whole, life, teachers of Kazakhstan.

МРНТИ 14.25.09

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ГЕЙМИФИКАЦИИ В ОБУЧЕНИИ ПРОГРАММИРОВАНИЮ В ШКОЛЕ

К. У. Нигметов

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева

Аннотация. В статье рассматривается влияние элементов геймификации на обучение программированию в школе. Представлены различные виды игр и результаты исследований по геймификации программирования. Приведенные результаты подтверждают, что использование элементов геймификации в обучении программированию оказывает положительное влияние на успеваемость, мотивацию и развитие мыслительных навыков обучающихся школ.

Ключевые слова: обучение программированию, геймификация, игровое обучение, искусственный интеллект.

Введение

В настоящее время обучению программированию уделяется огромное внимание в школьных программах, и оно стало важной стратегической инициативой в области образования во всем мире. Ассоциация по развитию искусственного интеллекта (AAAI, Association for the Advancement of Artificial Intelligence) и Ассоциация учителей компьютерных наук (CSTA, Computer Science Teachers Association) сформировали совместную целевую группу для разработки национальных рекомендаций по обучению программированию [1, 2020 г.].

Для учащихся школ важно создать общие концепции, освоить базовые знания и навыки по применению искусственного интеллекта, способствующего изменению понятия «интеллект» как в узком, так и широком смысле. Однако, до настоящего времени не получены ответы на вопросы «С чего должно начинаться образование

в области искусственного интеллекта?» и «Как оно должно быть организовано?». Ряд исследователей в области образования искусственного интеллекта считает, что обучение программированию, способствующее развитию таких когнитивных способностей как вычислительное мышление, может быть началом обучения основам искусственного интеллекта [2]. Изучение возможностей программирования как основного связующего звена между большими данными и алгоритмов их управления, является одним из перспективных направлений в области искусственного интеллекта. В этом плане обучение программированию, в том числе и раннее обучение программированию в школе так же является важной задачей образования в школе.

Основная часть

Как известно, программирование долгое время считалось трудным предметом для

преподавания и изучения из-за сложности предмета и необходимости для учащихся понимать основные абстракции, логическое мышление и решение проблем, связанных с процессом программирования. В частности, было непросто мотивировать учащихся и помочь им понять концепции и алгоритмы абстрактного программирования. В этом ключе геймификация может быть потенциальным способом повысить интерес учащихся и облегчить им изучение программирования. Кроме того, процесс программирования часто включал элемент «дизайна», в основном, в форме представления, структуры данных и алгоритмов. На курсах программирования выбором алгоритма можно было легко пренебречь в процессе обучения, и преподаватель обычно формулировал вопросы и давал учащимся однородные ответы для подражания. Когда применяется игровое обучение, учащимся предоставляется возможность попрактиковаться в выборе алгоритмов и разработке возможных решений для решения реальных проблем [3]. Возможно, курсы программирования, в которых применяется игровая модель обучения, могут создавать новые возможности для улучшения обучения программированию.

Геймификация – это процесс обучения, в котором учащиеся решают проблемы и преодолевают трудности в игровой среде для достижения желаемых результатов обучения, который воплощается либо в простой форме значков, баллов и списков лидеров или сложные формы виртуальных сред моделирования [4]. Процесс обучения, основанный на геймификации, также известен как обучение на основе игр.

Типы игр. Рассмотрены существующие типы игр и разделения их на четыре категории (например, ролевая игра, логическая стратегическая игра, игра-головоломка и роботизированная игра). Ролевая игра предоставляет учащимся виртуальные личности, чтобы испытать различные точки зрения и методы решения проблем (например, «Odyssey of

Phonies»). Стратегия рассуждений требует, чтобы учащиеся делали выводы на основе имеющейся информации и использовали различные стратегии для решения проблемы (например, RapidMiner). Игра-головоломка тренирует наблюдательность и логическое мышление учащихся в форме задач или вопросов и ответов, в которых учащимся необходимо решить проблему с помощью ряда правил (например, learn DS application). В роботизированной игре учащиеся должны выполнять задания, управляя виртуальными или физическими персонажами-роботами (например, Angry birds).

Приложения для геймификации. В обучении программированию существует множество способов применения геймификации, которые можно разделить на три основных подхода (т. е. использование игр в качестве средств обучения, игр в качестве работ учащихся и игр в качестве механизмов соревнования). Например, Lawrence использовал игры в качестве инструмента для обучения основам программирования. Laporte and Zaman не использовали игры непосредственно для обучения; вместо этого игры использовались в качестве инструмента оценки обучения для проверки способностей учащихся в программировании. Другие ученые разработали игровой механизм соревнования в ролевых играх, чтобы способствовать обучению и мотивации учащихся. Более того, существовали инструкции по программированию, которые побуждали учащихся проектировать и разрабатывать свои собственные игры, в которых они осваивали концепции и навыки программирования в процессе создания игр.

Что касается типов игр, то стратегическая игра с рассуждениями наиболее эффективна для академических достижений учащихся, а игра-головоломка наиболее эффективна для мотивации учащихся. Что касается применения геймификации, то учащиеся обучаются через игры, так как соревновательный механизм оказывает наибольшее влияние на развитие навыков мышления и мотивации учащихся.

ся. Когда игры были приняты в качестве учебных инструментов или работ учеников, их эффекты были в основном сосредоточены на улучшении успеваемости учащихся. Поэтому преподаватели должны выбирать подходящую форму геймификации в сочетании с учебными целями урока или проекта. Например, игры-головоломки можно использовать на ранней стадии, чтобы пробудить интерес учащихся к логическим стратегическим играм. Когда же учащиеся чувствуют себя разочарованными или подавленными, игры можно использовать в качестве соревновательного механизма для повышения мотивации.

Существующие практики применения геймификации для обучения программированию можно увидеть в литературе по различному содержанию обучения (например, фундаментальные концепции, вычислительное мышление и алгоритмическое программирование). Например, Gules и др. разработали игровую платформу (CENGO) для обучения синтаксису и логике C, которая, как сообщается, положительно влияет на интерес учащихся к обучению и приобретению знаний. Miljanovic and Bradbury использовали игру под названием «Robot ON!», чтобы научить новичков некоторым базовым концепциям программирования (например, операторам программы, потоку управления и т. д.). И было обнаружено, что игра помогла учащимся лучше понять концепции программирования. Сосредоточив внимание на развитии навыков вычислительного мышления, Kazimoglou и др. представили серьезную игру для облегчения преподавания вводного курса программирования и выявили, что серьезная игра может хорошо подойти для того, чтобы помочь учащимся понять вводные компьютерные программы и программирование.

Большинство исследований показывает, что геймификация оказывает положительное влияние на мотивацию обучения, повышение успеваемости и повышение общей компетентности [2,4]. В играх часто предоставляется своевременная обратная связь, чтобы информировать учащихся

ся об их успехах. Как правило, учащиеся мотивированы на совершенствование и вовлекаются за счет вознаграждений, таких как материальное вознаграждение и нематериальное чувство победы. Кроме того, геймификация положительно влияет на успеваемость и самооффективность учащихся. Это также мотивирует учащихся к участию в научных исследованиях.

Заклучение

Чаще всего у обучающихся школ отсутствует мотивация к изучению программирования из-за неясных и абстрактных концепций алгоритмов. Одним из действенных способов решения данной проблемы может быть нетрадиционный подход к изучению программирования, таковым и является геймификация. Результаты исследований подтверждают, что геймификация программирования оказывает существенное влияние на мотивацию и интерес учащихся к изучению алгоритмов, активизирует их участие в командной работе, способствует самостоятельному обучению и развитию аналитического мышления. Кроме того, стремительное развитие веб-технологий и распространение таких устройств и технологий, как планшеты, смартфоны и ноутбуки, значительно облегчили использование цифровых игр в образовательном процессе. Все больше учителей разрабатывают и используют образовательные игры на практике и утверждают их эффективность. По мнению практиков, обучение на основе игр позволяет достичь хороших результатов обучения.

Текущие исследования способствуют созданию аналитической основы для будущих исследований геймификации (или обучения на основе игр) в обучении программированию, но оно также имеет ряд ограничений и указывает на потенциальные направления будущих исследований. Например, действие учителей имеет важное значение при применении геймификации в обучении программированию. Поэтому рекомендуется дальнейшее изучение роли учителей и их

практики использования геймификации в обучении программированию в школе. Другой, не менее важный вопрос в обучении программированию - это интеграция достижений современных цифровых технологий для обучения. Например, в настоящее время ожидается больше эмпирических исследований по применению улучшенной технологии метавселенной в обучении программированию для достижения более высокого уровня погружения и эффективности.

Список использованных источников

1. Chiu, T. K. F., & Chai, C. S. (2020). Sustainable curriculum planning for artificial intelligence education: A self-determination theory perspective. *Sustainability*, 12 (14), 5568. <https://doi.org/10.3390/su12145568>
2. Zhan, Z., Tong, Y., Lan, X., & Zhong, B. (2022a). A systematic literature review of game-based learning in Artificial Intelligence education. *Interactive Learning Environment*. <https://doi.org/10.1080/10494820.2022.2115077>
3. Mark, O. R. (2015). A Python engine for teaching artificial intelligence in games, Article 07714. *ArXiv e-prints*. 1511.
4. Bodnar, C. A., Anastasio, D., Enszer, J. A., & Burkey, D. D. (2016). Engineers at play: Games as teaching tools for undergraduate engineering students. *Journal of Engineering Education*, 105(1), 147–200. <https://doi.org/10.1002/jee.20106>
5. Lawrence, R. (2004). Teaching data structures using competitive games. *IEEE Transactions on Education*, 47(4), 459–466. <https://doi.org/10.1109/te.2004.825053>
6. Laporte, L., & Zaman, B. (2018). A comparative analysis of programming games, looking through the lens of an instructional design model and a game attributes taxonomy. *Entertainment Computing*, 25, 48–61. <https://doi.org/10.1016/j.entcom.2017.12.005>
7. Gulec, U., Yilmaz, M., Yalcin, A. D., O'Connor, R. V., & Clarke, P. M. (2019). CENGO: A web-based serious game to increase the programming knowledge levels of computer engineering students. *Communications in Computer and Information Science*, 237–248. https://doi.org/10.1007/978-3-030-28005-5_18
8. Miljanovic, M. A., & Bradbury, J. S. (2016). Robot ON! : A serious game for improving programming comprehension. *Proceedings of the 5th International Workshop on Games and Software Engineering - GAS*, 16. <https://doi.org/10.1145/2896958.2896962>
9. Kazimoglou, C., Kiernan, M., Bacon, L., & Mackinnon, L. (2012). A serious game for developing computational thinking and learning introductory computer programming. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 47, 1991–1999. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.06.938>

● МЕКТЕПТЕ БАҒДАРЛАМАЛАУДЫ ОҚЫТУДА ГЕЙМИФИКАЦИЯНЫ ҚОЛДАНУ

К.У. Нигметов

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Аңдатпа. Мақалада геймификация элементтерінің мектепте бағдарламалауды оқытуға әсері қарастырылады. Ойындардың әртүрлі түрлері және бағдарламалауды геймификациялау бойынша зерттеу нәтижелері ұсынылған. Ұсынылған нәтижелер бағдарламалауды оқытуда геймификация элементтерін пайдалану мектеп оқушыларының оқу үлгеріміне, мотивациясына және ойлау қабілетінің дамуына оң әсерін тигізетінін растайды.

Кілтті сөздер: бағдарламалауды оқыту, геймификация, ойын арқылы оқыту, жасанды интеллект.

● THE USE OF GAMIFICATION IN TEACHING PROGRAMMING AT SCHOOL

K. U. Nigmatov

L.N. Gumilyov Eurasian National University

Abstract. The article deals with the influence of elements of gamification on learning programming at school. Different types of games and results of studies on gamification programming are presented. The given results confirm that the use of elements of gamification in teaching programming has a positive effect on the success, motivation and development of thinking skills of school students.

Key words: training in programming, gamification, game training, and artificial intelligence

FTAMP 14.25.09

АБАЙ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ ИДЕЯЛЫҚ, МАЗМҰНДЫҚ-ҚҰРЫЛЫМДЫҚ СИПАТЫН, ТІЛДІК, СТИЛЬДІК, ЖАНРЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІН ТАНЫТУ

Нурлыбаева Ж.Н.

№16 Төлеубай Аманов атындағы жалпы орта білім беретін мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Семей қ., Қазақстан Республикасы

Аңдатпа. Бұл мақалада жаңартылған білім беру мазмұнындағы «Абайтану» курсын оқытудың жолдары көрсетіледі. Атап айтқанда, Абай шығармаларының идеялық, мазмұндық-құрылымдық сипатын, композициясын және жанрлық ерекшеліктерін талдау әдістемелері қарастырылады. Абай шығармаларын ғылыми негізде талдау арқылы білім алушыларды танымдық-шығармашылық жұмыстарға бағыттауда қолдануға болатын ұтымды, инновациялық әдіс-тәсілдер ұсынылған.

Кілтті сөздер: «Абайтану» пәні, шығарма композициясы, өлеңдегі композициялық амалдарды айқындау, оқытудың белсенді әдіс-тәсілдері.

Кіріспе

Жалпы білім беретін мектептің 5-11-сыныптарына арналған «Абайтану» оқулығы негізгі орта білім беру деңгейінің мамандандырылған қазақ тілі мен әдебиетін тереңдете оқытатын желілік «Абай мектептерінің» 5-9-сыныптарына арналған «Абайтану» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес дайындалған.

Оқу мақсаттары жаңартылған білім беру мазмұнына сәйкес спираль тәрізді білім

беру жүйесіне негізделіп құрылған. Яғни, оқушылардың бір сыныптан екінші сыныпқа өтуі кезінде білімі мен дағдылары қайталанып, одан әрі дамытылып отырады. Сондай оқу мақсаттарының бірі әдеби шығарманың композициялық құрылымына негізделген. Әдеби шығарманың композициялық құрылымына талдау жасау сынып жоғарылаған сайын күрделеніп, композициялық амалдарды айқындауға ұласады. Мысалы:

Бөлім	Оқу мақсаттары				
Талдау және жинақтау	5-сынып	6-сынып	7-сынып	8-сынып	9-сынып
	5.2.1.1 сюжетті шығармадағы фабула, композициясын тауып, жоспар құру	6.2.1.1 лирикалық шығармаларды композициялық құрылымына талдау	7.2.1.1 шығармаларды композициялық құрылымына талдай отырып, негізгі тұжырымын айқындау, жоспар құру	8.2.1.1 шығармаларды композициялық құрылымына талдай отырып, негізгі тұжырымын жинақтау	9.2.1.1 шығармаларды композициялық құрылымына талдай отырып, композициялық амалдарды айқындау

Кестеде көрсетілген оқу мақсаттарына қол жеткізу үшін білім алушылар әдебиет пәнінен шығарманың композициясы туралы әдеби-теориялық ұғымдарын еске түсіреді. Композиция – әдеби шығарманың құрылысы, оның үлкен-кішілі бөлім-бөлшектерінің бір-бірімен қисынды түрде қиюластырылып, әртүрлі тәсілмен байланыстырылған тұтастық-бірлігі.

Негізгі бөлім

5-сыныпқа арналған «Абайтану» курсының базалық мазмұнындағы «Түрлендірген дүниені тәңірім шебер» бөлімінде берілген Абайдың «Жаз» өлеңінің композициясын қалай табуға болады? Ең алдымен өлеңді мәнерлеп оқыта отырып, лирикалық қаһарманның айтатын ойға, идеяға кіріспесіне білім алушылардың назарын аудару қажет. Содан кейін өлеңнің идеясын анықтату керек. Сондай-ақ білім алушылар осы идеяны ашу үшін ақын қолданған сөздер мен сөз тіркестерін айқындап, теріп жазады. Өлеңнің көшпелі елге жадыраған жаз айының соншама қуаныш, қызық әкелетінін, адамдарды былай қойып, тіршілік әлемінің барлығы да жайнап кететінін суреттейтін тұстарын

оқушыларға тапқыза отырып, өлеңнің стилі туралы ой тұжырымдатудың маңызы ерекше. Мысалы,

- ▶ өлеңдегі динамикалық қозғалыс;
- ▶ жанды-жансыз табиғат арасындағы құбылған қозғалыс;
- ▶ қимыл әдемілігі, ой әдемілігі (-ып, -іп, -п формалы эпитеттер);
- ▶ пейзаж

Абайдың табиғаттың көркем көріністерін жырлайтын лирикалық туындыларын, табиғат құбылыстарын күнделікті өмірмен, адамдардың күнкөріс, іс-әрекетімен, көңіл-күйімен аастастыра суреттеу шеберлігін меңгерту барысында Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген мұғалімі Қанипа Бітібаеваның «Әдебиетті оқытудың инновациялық әдістемесі, технологиясы» атты оқу құралындағы лирикалық шығармаларды талдау әдістемесіне сүйенуге болады. Атап айтқанда, «Жаз» өлеңінің идеялық мазмұнын, кестелі тілін, стильдік және жанрлық ерекшелігін талдау барысында оқушыларға төмендегідей кесте толтыртудың маңызы зор.

Өлеңнің негізінде жатқан идея	Өлеңдегі негізгі ойды ашатын шумақтар, өлең жолдары	Айшықты, әдемі, образды көркем сөздер	Өзіңе ұнаған жолдар, шумақтар	Ақын стилі, әдісі

Ал 9-сыныпта білім алушылар шиыршық қағидатына сәйкес «Сегізаяқ» өлеңінің композициялық құрылымына талдай отырып, композициялық амалдарды айқындайды.

Сегізаяқ – қазақ өлеңіне Абай қосқан шумақтың үлгісі. Ақынның «Сегізаяқ» өлеңінің әр шумағы сегіз жолдан тұрады. Абай сегіз тармақты шумақ түрін өзінше өрнектеген. Ақын өзінің өзекжарды ойларын кестелі тілмен өрнектей білген.

«Сегізаяқ» өлеңіндегі алғашқы:

«Алыстан сермеп,

Жүректен тербеп,

Шымырлап бойға жайылған.

Қиуадан шауып,

Қисынын тауып,

Тағыны жетіп қайырған», - деген алты тармақ тезис есебінде келеді. Ал:

«Толғауы тоқсан қызыл тіл,

Сөйлеймін десең өзің біл», - деген соңғы екі тармақта ақындық ой қорытылады. 1-2 және 4-5-тармақтар -п көсемше формалы етістікпен келіп қимылдың өту ерекшелігін көрсетеді де, 3-6 тармақтарында -ған формалы есімше арқылы қимыл аяқталады. Осы 6 тармақ лирикалық кейіпкердің сезіміне негізделген негізгі ойдың басын, шарықтау шегін білдірсе, соңғы 7-8 тармақтар түйіндеп, жалпы осы шумақтың негізгі ойын айтады. Сонымен қатар, бұл жолдарда ұлттық бояуға негізделген (ұлттық колорит) сурет те көрінеді. Тілдің қуаты алыстан шауып, орағытып барып

тағы аңды қайырған сияқты болып тұруы, жай ғана қайырмай адамның тұла бойын шымырлатып, оның жүрегіне әсер етуі де ерекше бейнелі шыққан.

Білім алушыларға өлеңдегі композициялық амалдарды айқындату барысында ең алдымен өлеңнің әр шумағындағы ой түйіндерін анықтату керек. Яғни, өлеңдегі Абайдың өз заманы, дәуірі және оның адамдары жайлы ой толғаныстарын, халқын еңбекке үндеген ойларын, даму жолына бағыттаған идеялары тапқызамыз.

Өлең шумақтары	Лирикалық кейіпкердің сезіміне негізделген негізгі ойдың басы, шарықтау шегі	Шумақтағы философиялық ой түйін
1-шумақ	<i>Алыстан сермеп, Жүректен тербеп, Шымырлап бойға жайылған. Қиуадан шауып, Қисынын тауып, Тағыны жетіп қайырған</i>	<i>Толғауы тоқсан қызыл тіл, Сөйлеймін десең өзің біл.</i>
2-шумақ		
3-шумақ		

Кестемен жұмыс жасата отырып, білім алушылардың назарын бірнеше композициялық амалдар жиылып келіп, жалпы идеяны беретініне аударамыз. Шумақтардағы негізгі ой лирикалық кейіпкердің сезіміне, ойға құрылады. Лирикалық кейіпкер – поэзиялық шығармалардан көрінетін адамның тұлға бейнесі. Өлеңде лирикалық кейіпкерөз атынан сөйлейді.

Бұл орайда «Пирамида құру» әдісін (жеке – жұп – сынып) пайдалану тиімді. Әуелі оқушылар жұптарға бірігіп, «Сегізаяқ» өлеңнің жалпы идеясы туралы өздерінің ойларын және пайымдауларымен бөліседі. Содан кейін 4 адамнан тұратын шағын топқа бірігіп, өлеңнің философиялық ой түйін талқылайды, ой-пікірлерін қорытындылайды. Ең соңында бүкіл сынып болып өлеңнің жалпы идеясын тақтаға жазады. Бұндай тапсырмалар шығарманы алдыңғы білімдерімен ұштастыра талдауға мүмкіндік береді. Сондай-ақ

«Кубизм» әдісін де қолдануға болады. Қажетті жабдықтар: әр қырына тапсырма жазылған «ойын тасы». Орындау барысы: оқушылар екі топқа бөлінеді, әр топ оқушыларына әр қырына тапсырма жазылған «ойын тасы» беріледі. Топтың әр мүшесі «ойын тасын» лақтырады. Ойын тасындағы нөмірге сәйкес шығарманың «деталін» айтады. Талқылауға берілетін шығарма нысандары: өлең тақырыбы, өлеңнің идеясы, мазмұндық-құрылымдық сипаты, өлең тілі, ақын стилі, өлеңнің жанрлық ерекшеліктері. Сонымен қатар өлеңдердің стильдік, жанрлық ерекшеліктерін «Үзінділермен жұмыс» әдісі арқылы талдатуудың да тиімділігі зор.

Үлгі: Шығармалардың стильдік, жанрлық ерекшеліктері туралы пікір жазғызу.

1. Менің ойымша,
2. Ойымды былай дәлелдеймін:

- ▶ 1-аргумент –
 - ▶ 2-аргумент –
 - ▶ 3-аргумент –
3. Ойымды дәлелдей отырып мынадай қорытынды шешімге келдім:

Қорытынды

Осындай ізденуге негізделген тапсырмалар жүйесі шығарманы ғылыми негізде талдауға мүмкіндік береді. Әрі білім алушылар танымдық-шығармашылық жұмыстарға төселеді.

Қолданылған деректер тізімі

1. Негізгі орта білім беру деңгейінің мамандандырылған қазақ тілі мен әдебиетін тереңдете оқытатын желілік «Абай мектептерінің» 5-9-сыныптарына арналған «Абайтану» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы
2. **Бітібаева Қ.О.** Әдебиетті оқытудың инновациялық әдістемесі, технологиясы. – 2-бас. – Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 287 б.
3. **Әубәкір Ж.М., Құнафина Г.А., Нурлыбаева Ж.Н., Смағұлова А.Т.** Жалпы білім беретін мектептің 5, 9-сыныптарына арналған «Абайтану» оқулығы. «ӘлНаир» баспасы, 2022.

● ПОЗНАНИЕ ИДЕЙНОГО, СОДЕРЖАТЕЛЬНО-СТРУКТУРНОГО ХАРАКТЕРА, А ТАК ЖЕ ЯЗЫКОВЫХ, СТИЛЕВЫХ И ЖАНРОВЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ ПРОИЗВЕДЕНИЙ АБАЯ

Нурлыбаева Ж. Н.

№16 общеобразовательная школа имени Толеубая Аманова
учитель казахского языка и литературы школы
г. Семей, Республика Казахстан

Аннотация. В данной статье показаны пути преподавания курса «Абаеведение» в обновленном содержании образования. В частности, рассматриваются методики анализа идейного, содержательно-структурного характера, композиции и жанровых особенностей произведений Абая. Представлены рациональные, инновационные методы и приемы, которые могут быть использованы при направлении обучающихся к познавательной-творческой работе путем анализа произведений Абая на научной основе.

Ключевые слова: предмет «Абаеведение», композиция произведения, определение композиционных приемов в стихотворении, активные методы и приемы обучения.

● SHOW THE IDEOLOGICAL, CONTENT-STRUCTURAL CHARACTER, LANGUAGE, STYLE, GENRE FEATURES OF ABAY'S WORKS

Nurlybaeva Zh. N.

№ 16 general education school named after Toleubai Amanov
teacher of Kazakh language and literature of the school
г. Semey, Republic of Kazakhstan

Annotation. This article shows the ways of teaching the course «Abay Studies» in the updated content of education. In particular, the methods of analyzing the ideological, content-structural nature, composition and genre features of Abay's works are considered. Rational, innovative methods and techniques that can be used in directing students to cognitive and creative work by analyzing Abay's works on a scientific basis are presented.

Key words: the subject «Abay studies», the composition of the work, the definition of compositional operations in the poem, active teaching methods and techniques.

МРНТИ 14.25.09

ФОРМЫ И МЕТОДЫ ОРГАНИЗАЦИИ ИНДИВИДУАЛЬНОЙ РАБОТЫ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Н. В. Подольская

КГУ «Новоишимская средняя школа №2»
района имени Габита Мусрепова
Северо-Казахстанской области

Аннотация. В статье рассмотрены формы и методы организации индивидуальной работы на уроках математики в начальной школе. В младшем школьном возрасте закладывается базис математического образования. В связи с этим начальная школа большое внимание уделяет реализации деятельностного подхода к обучению. Автор делает вывод о том, что выбор определенной формы зависит от запланированных учебных задач, от объема и сложности материала, от уровня способностей учащихся.

Ключевые слова: индивидуальная работа, метод, ученик, учитель, формы урока.

Введение

Объем информации в современном мире настолько возрос, что ничья индивидуальная память не способна его удерживать. Задача учителя сводится не только к тому, чтобы ученик приобрел определенный «багаж» знаний. Педагог должен научить школьника думать, открывать непознанное, экспериментировать, уметь отбирать наиболее важное, принципиальное в изучаемом материале, анализировать и приводить имеющиеся знания в систему. Необходимо создать специальные условия для развития творческих способностей учащихся. Если школьник с самого начала готовится к тому, что он должен создавать, придумывать, находить оригинальные решения известных проблем, то личность этого школьника будет развиваться не так, как личность ребенка, обучаемого в рамках репродуктивного метода.

Кроме того, учитель начальных классов должен научить решать, вычислять, упрощать и т.д. каждого ученика. Успех поиска способа решения во многом зависит от наличия и организации оперативной информации по математике, от сформированности осознания операций, контролирующих правильность её воспроизведения. Чтобы правильно решать, нужно хорошо знать теоретические основы предмета, владеть вычислительными навыками и умственными операциями поиска решения, знать, с чего начать и что делать в случае затруднений. Для этого необходимо привести все знания в систему, т. е. «переработать» информацию – это значит составить систему связанных между собой словесно-логических образов разных кодов. Практика показывает, что средний уровень удержания информации учениками в процентном отношении в зависимости от метода её передачи

выглядит так: лекция – 0%, чтение – 10%, ауди-визуальный метод – 20%, демонстрация – 30%, обсуждение – 50%, практика – 75%, передача знаний – 90%. Три последних пункта подразумевают индивидуализацию в процессе обучения. Поэтому строить учебное занятие необходимо, опираясь на интерактивные методы обучения, под которыми понимаются «... все виды деятельности, которые требуют творческого подхода к материалу и обеспечивают условия для раскрытия каждого ученика» [1, с.144]. Простая передача информации здесь неэффективна. Возможно это, только путём широкого внедрения личностно-ориентированных развивающих технологий [2, с.169]. При таком обучении формируются и развиваются такие качества, как самостоятельность учащихся, ответственность за принятие решений; познавательная, творческая, коммуникативная, личностная активность, определяющие поведенческие качества компетентного работника на рынке труда и способствующие социализации личности. **Интерактивный** («Inter» – это взаимный, «act» – действовать) – означает взаимодействовать, находится в режиме беседы, диалога с кем-либо. Интерактивные и активные методы имеют много общего. В отличие от активных методов, интерактивные ориентированы на более широкое взаимодействие обучающихся не только с преподавателем, но и друг с другом и на доминирование активности учеников в процессе обучения.

Грамотная организация такого учебного процесса, применение определённых форм, методов и приёмов индивидуальной работы позволяет реализовать педагогические задачи, о которых было сказано выше.

Основная часть

О многообразии возможностей индивидуального подхода говорят работы многих исследователей. Рабунский Е.С. в своих работах рассматривал индивидуализацию домашних заданий, исходя из успеваемости, уровня познавательной самостоятельности и активного интереса к учению[3]. У другого исследователя

по изучению проблем индивидуализации А.А.Бударного исходной точкой была специфичная методика урока. В целях ликвидации неуспеваемости он по основанию способности к учению разделил класс на три относительно стабильные группы. Определённую часть урока работа шла фронтально, остальная же – самостоятельно, причем каждая группа получала различные задания. Временами учитель работал фронтально с самой слабой группой; другие группы в это время работали самостоятельно. Благодаря этому способу обучения без внеурочных консультаций удалось достигнуть полной успеваемости [4, с.70-83].

И.Унт также занималась исследованием эффективности индивидуализации учебной работы. Основным объектом исследования была индивидуализация учебных заданий для самостоятельной работы учащихся. Работа проводилась по индивидуализированным рабочим руководствам (инструкциям), которые были составлены в трех вариантах (по степени трудности). В рамках самостоятельной работы учебный процесс подвергался индивидуализации во всех его звеньях, особый упор делался на самостоятельную проработку учебного материала. Индивидуальная работа использовалась интегрировано с фронтальной работой. Работа проводилась в стабильных группах или же в группах, специально составленных учителем[5].

В педагогической литературе и школьной практике приняты в основном три формы организации работы на уроке: индивидуальная, фронтальная и групповая.

Под индивидуальной работой на уроке и дома мы понимаем самостоятельную деятельность учащихся по выполнению специально для них подобранного задания, соответствующего учебным возможностям каждого ученика. Индивидуальная форма работы предполагает подбор таких приёмов и дидактических средств обучения, которые обеспечат оптимальное развитие любого ученика в классе, как самого сильного, так и слабого. Такая организация урока невозможна без

определения учебных возможностей ученика. Индивидуальная работа с учащимися исключительно плодотворна. Анализ результатов работы многих учителей за многие годы показывает, что подавляющая часть учеников, с которыми велась такая работа, имеет глубокие и прочные знания по предмету.

Фронтальная форма организации учебной работы. Фронтальным мы называем такой вид деятельности учителя и учащихся на уроке, когда все ученики одновременно выполняют одинаковую, общую для всех работу. Полученные результаты работы обсуждаются всем классом, сравниваются и обобщаются. В условиях массового обучения фронтальная форма организации обучения незаменима. Она позволяет воспитывать в детях чувство коллективизма, позволяет научить рассуждать и находить ошибки в рассуждении учеников. При правильном руководстве, знании учебных возможностей учеников очень эффективны обсуждения различных проблем всем классом. От учителя требуется большое умение найти сильную работу мысли для всех, умение выслушать всех желающих и в оптимальном объёме. Самым существенным недостатком фронтальной работы является сложность в организации активной и полезной работы для всех учащихся класса. Так, при изучении нового материала и его закреплении наиболее эффективна фронтальная форма организации урока, а вот применение полученных знаний в изменённых ситуациях лучше всего организовать, максимально используя индивидуальную работу.

Главные признаки же групповой формы урока таковы:

- 1) класс разбивается на данном уроке на несколько групп для решения конкретных учебных задач;
- 2) каждая группа получает определённое задание и выполняет его сообща под непосредственным руководством лидера группы или учителя;

3) задания выполняются таким способом, который позволяет учитывать и оценивать индивидуальный вклад каждого члена группы;

4) состав группы непостоянный, он подбирается таким образом, чтобы с максимальной эффективностью для коллектива могли реализоваться учебные возможности каждого члена группы.

Как показывает опыт, успешность работы при групповой форме урока зависит от организации работы в группе. Прежде всего, надо правильно подобрать состав группы.

Групповая форма урока особенно эффективна при решении задач и различных упражнений по всей теме перед суммативной работой за раздел или четверть.

Исключительно эффективна групповая организация при подготовке к МОДО (мониторингу образовательных достижений обучающихся) во время консультаций. Несмотря на ряд положительных сторон, групповая форма организации урока так же, как фронтальная и индивидуальная формы, не является универсальной. Очень трудна организация в группах.

Применение методов и приёмов на уроках математики я рассматриваю с учётом выбранного типа урока и формы организации учебной деятельности учащихся.

Если рассмотреть урок закрепления, то здесь применима форма работы - групповая и индивидуальная. Основная цель уроков закрепления по математике состоит в том, чтобы выработать у учащихся умения и навыки в решении задач определённого типа или вида, в овладении новыми математическими методами. Как известно стержнем обучения математики в начальной школе является решение задач на применение теоретических знаний. На уроке изучения нового материала я даю образцы решения основных типов задач, учащиеся знакомятся с алгоритмами их решений. На последующих уроках и дома они решают задачи

из предложенной системы задач по теме, которые содержатся в учебном пособии. Для учащихся, проявляющих особый интерес к математике, предлагаются задачи на творческое применение теоретических знаний. На уроках закрепления в полную меру реализуется принцип дифференцированного и индивидуального подходов к учащимся.

Особенности предмета «Математика» по программе с обновленным содержанием заключаются в реализации деятельностного подхода к обучению. Поэтому практическая деятельность по решению задач включает в себя фронтальную, групповую и индивидуальную работу. Основным методом является самостоятельная работа учащихся с учебником, с дидактическими материалами, с индивидуальными карточками-заданиями, с наглядными пособиями алгоритмического типа у доски и др. Задания для формативного оценивания, составленные с учетом подготовленности и способностей различных групп учащихся, позволяют каждому ученику овладевать умениями и навыками с доступной ему скоростью. Каждый из них на уроке может получить своевременную помощь от учителя или от консультанта.

При обучении решению задач очень важен систематический контроль выработки соответствующих умений и навыков. Поэтому проводятся кратковременные работы формативного оценивания на 10-15 минут по решению задач, входящих в обязательные результаты обучения. Для учащихся, обучающихся на «4» и «5» даются дополнительные задачи; чтобы исключить несамостоятельность решения задач по теме из предложенного списка, можно провести релейную контрольную работу, т.е. работу, в которую включаются только те задачи, которые выполнял ученик или в классе, или дома. Зная о таком виде проверки, ученики стараются прорешать все указанные учителем задачи.

Уместно использование метода «мозгового штурма». Данный метод, направленный на генерирование идей по решению проблемы, основан на процессе совместного разрешения поставленных в ходе

организованной дискуссии проблемных задач. При этом все идеи и предложения, высказываемые участниками группы, должны фиксироваться на доске (или большом листе бумаги), чтобы затем их можно было проанализировать и обобщить. Последовательное фиксирование идей позволяет проследить, как одна идея порождает другие идеи. Дух соревновательности активизирует мыслительную деятельность обучающихся. На проведение «мозгового штурма» выделяется 5 минут. Ученикам может быть предложено какое-либо задание. В течение одной минуты они на доске записывают варианты ответов. По окончании «штурма» все предложенные идеи (решения) подвергаются анализу, в котором участвует вся группа. Обучающимся наконец сообщается правильный ответ. Метод «мозгового штурма» позволяет вовлекать в активную деятельность максимальное число обучающихся.

Надо отметить, что применение данного метода возможно на различных этапах урока: для введения новых знаний, промежуточного контроля качества усвоения знаний, закрепления приобретённых знаний (на обобщающем занятии по конкретной теме курса). «Мозговой штурм» является эффективным методом стимулирования познавательной активности, формирования творческих умений обучающихся как в малых, так и в больших группах. Кроме того, формируются умения выражать свою точку зрения, слушать оппонентов, рефлексивные умения.

На уроке изучения нового материала форма работы - коллективная, при которой коллектив обучает каждого своего члена и в то же время каждый член коллектива принимает активное участие в обучении всех других его членов. На таких уроках учащиеся, как правило, углубляют теоретические знания, расширяют представление о практическом применении изученных вопросов, решают задачи различными способами. На уроках изучения нового материала ученики сначала самостоятельно изучают какой-либо теоретический вопрос, пытаются разобраться в решении данного задания.

Учащиеся с высокой мотивацией к обучению предлагают свой вариант решения задачи, если таковой имеется и рассказывают его всему классу. В современных условиях каждый учащийся начальной школы должен хорошо адаптироваться к изменчивым жизненным ситуациям, а значит должен обладать широтой знаний, умения их интегрировать и применять для объяснения окружающих его явлений. С этой целью в учебник включены задания на функциональную грамотность. Практико-ориентированные задания повышают эффективность образовательного процесса за счет повышения мотивации к освоению данной области познания, которая проявляется только в условиях лично значимых для обучающихся.

Уроки, проводимые в групповой форме уместны, когда в классе намечилось расслоение по уровням. После нескольких уроков фронтальной работы, т.е. когда были изучены методы решения задач обязательного уровня и сформированы опорные умения и навыки у большей части класса. Картины такого расслоения дают формативные задания на 5-10 минут, которые проводятся регулярно. Их результаты позволяют учителю определять состав групп и корректировать курс так, чтобы каждый ученик работал на верхнем пределе своих возможностей.

Многочисленные проверочные работы по теории и по практике дают учителю возможность осуществлять контроль за степенью овладения знаниями, умениями и навыками, своевременно оказывать помощь слабоуспевающим ученикам, добиваться осознанного и прочного усвоения материала.

Урок – консультация подразумевает использование таких форм работы как коллективная или индивидуальная. По мере прохождения темы увеличивается набор образцов, приёмов, алгоритмов, которыми ученик пользуется при решении задач. Однако ученик может и не найти на уроках ответов на возникшие у него вопросы. К тому же в школах Казахстана с 2021 года учащиеся четвёртых классов

принимают участие в мониторинге образовательных достижений обучающихся (МОДО). Это казахстанское внутреннее исследование качества знаний школьников по математическому, естественно-научному направлениям и грамотности чтения. Мониторинг направлен на повышение качества образования и восполнение пробелов в знаниях школьников.

Немаловажным является и международное мониторинговое исследование качества школьного математического и естественно-научного образования TIMSS, основной целью которого является сравнительная оценка качества математического и естественно-научного образования в начальной школе. Для решения этой важнейшей задачи проводятся уроки консультации, на которых можно ответить на все вопросы. Уроки - консультации удобно проводить с помощью карточек, когда вопросы задают ученики по заранее заготовленным карточкам.

Работа с карточками на консультации состоит в том, что:

- ▶ задания компонуются в группы по содержанию, методам решения, сложности;
- ▶ формулируется и решается одна задача, которая обеспечивает знакомство школьников с решением нескольких задач из разных карточек;
- ▶ подбираются ключевые задачи к задачам из карточек.

Консультации необходимо регулярно проводить как по изучаемой теме, так и по темам повторения.

После суммативной работы за раздел/четверть нужен урок для того, чтобы ученики проанализировали свои ошибки, а учитель помог им ликвидировать пробелы в знаниях. Такую работу можно провести на консультации. Ученики, справившиеся с суммативной работой на «отлично», на таких уроках решают нестандартные задачи. Ученики, допустившие ошибки

в суммативной работе, проводят работу над ошибками, решают подобные задания для прочного усвоения программного материала. Здесь форма работы только индивидуальная.

Заключение

Таким образом, вырисовывается некоторая общая схема планирования блока уроков – одного законченного фрагмента курса, завершаемого суммативной работой за раздел. Планируя изучение темы, учитель анализирует имеющиеся у него материалы и тщательно продумывает место каждой формы обучения, её содержание.

Список использованной литературы

1. **Иоффе А.Н.** Активная методика – залог успеха / Гражданское образование. Материал международного проекта. СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2000. 382 с.
2. **Двуличанская Н.Н., Тупикин Е.И.** Теория и практика непрерывной общеобразовательной естественно-научной подготовки в системе «колледж – вуз» (на примере химии): монография. М.: МГТУ им.Н.Э.Баумана, 2010. 254 с.
3. **Рабунский Е.С.** Индивидуальный подход в процессе обучения школьников. - М: Педагогика, 1975.
4. **Бударный А.А.** Индивидуальный подход в обучении // Советская педагогика. 1965.№7. с. 70-83.
5. **Унт И.Э.** Индивидуализация и дифференциация обучения. - М.: Педагогика, 1990.
6. Основы дифференциации преподавания и обучения в современной школе: учебное пособие / Утегенова Б.М., Смаглий Т.И., Онищенко Е.А. – Костанай: КГПИ, 2017. – 98 с.

● БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА ЖЕКЕ ЖҰМЫСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ФОРМАЛАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІ

Н. В. Подольская

Солтүстік Қазақстан облысы Ғабит Мүсірепов атындағы ауданының «№2 Новоишим орта мектебі» КММ

Аңдатпа. Мақалада бастауыш мектепте математика сабақтарында жеке жұмысты ұйымдастырудың формалары мен әдістері қарастырылады. Бастауыш мектеп жасында математикалық білім берудің негізі қаланады. Осыған байланысты бастауыш мектеп оқытудың белсенді тәсілін жүзеге асыруға көп көңіл бөледі. Автор белгілі бір форманы таңдау жоспарланған оқу міндеттеріне, материалдың көлемі мен күрделілігіне, оқушылардың қабілеттерінің деңгейіне байланысты деп тұжырымдайды.

Тірек сөздер: жеке жұмыс, әдіс, оқушы, мұғалім, сабақ формалары.

● FORMS AND METHODS OF ORGANIZATION OF INDIVIDUAL WORK AT MATHEMATICS LESSONS IN ELEMENTARY SCHOOL

N. V. Podolskaya

KSU “Novoishimsk secondary school №2” of GabitMusrepov district of the North Kazakhstan region

Annotation. The article discusses the forms and methods of organizing individual work in mathematics lessons in Primary school. At primary school age, the foundation of mathematical education is laid. In this regard, the primary school pays great attention to the implementation of an activity-based approach to learning. The author concludes that the choice of a certain form depends on the planned educational tasks, the volume and complexity of the material and the level of students' abilities.

Key words: individual work, method, student, teacher, lesson forms.

FTAMP 14.15.01

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ИКЕМДІ (SOFT SKILLS) ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ

Н. С. Рахимберлина

Қарағанды облысы білім басқармасының Балқаш қаласы білім бөлімінің «Михаил Русаков атындағы мектеп-интернаты» КММ, ағылшын тілі пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші

Аңдатпа. Бұл мақалада қазіргі Soft skills - білім берудің өзекті тақырыптарының бірі - жалпы білім беретін мектепте ағылшын тілі сабағында қалай дамытуға болатыны қарастырылады. Өз жұмысын тиімді атқару үшін адам таңдаған салада білікті болуы керек. Дегенмен, соңғы уақытта көп айтылып жүрген «Soft skills» дағдылар табысты мансап құру үшін маңыздырақ болуы мүмкін. Әсіресе, соңғы екі жылда кең етек алған қашықтан жұмыс жасау жағдайында. Тапсырмалар мысалында балаларға мектепте Soft skills дамыту қажеттілігін бастайтын алғышарттар қарастырылады. Ағылшын тілі пәнінде soft skills дамыту бойынша тапсырмалар үлгілері қарастырылған.

Тірек сөздер: ағылшын тілі, Soft skills, сыни ойлау, қарым-қатынас әдістері

Кіріспе

Қазіргі уақытта білім беруде нақты ғылымдарға көп көңіл бөлінуде, әсіресе STEM (Science, Technology, Engineering and Math) білім беру технологиясы танымал. STEM педагогтарды болашақ жалпы инженерлерді дайындауға және тәрбиелеуге бағыттайды. Тиісінше, тарих, әдебиет, музыка және бейнелеу өнері сияқты тіл пәндерінің мұғалімдері оқушыларды болашақ кәсіпке дайындаудан шеттетілген сезінеді. Сонымен қатар, балалар оқуды бітіргеннен кейін табысқа жету үшін қажет тұлғааралық дағдыларды дамытудың маңыздылығы туралы және кейіннен мансап сатысында сәтті көтерілу маңыздылығы туралы үнемі айтылып жүр. Білім алушылар 21 ғасырға қажетті дағдыларды қайдан дамыта алады деген сұрақ туындайды. Оқу орындарының оқу жоспарларында оларды дамытудың жеке пәні

жоқ, бірақ бұл мұндай дағдылар маңызды емес дегенді білдірмейді. Американдық педагогтар мен психологтар оқу дағдыларының 2 тобын ажыратады – «Hard skills» және «Soft skills».

«Hard skills» - бұл қызметтің мамандандырылған немесе пәндік жағымен байланысты дағдылар мен біліктілік жиынтығы. Мұндай дағдыларды сәтті көрсетуге болады, өйткені олар университетке түсу, жұмысқа орналасу кезінде талап етілетін дағдылар. Оларды сандық түрде анықтауға болады. Мысалы, оқушы мектепте жақсы оқитын болса, ол пән бойынша жоғары баға алып, соңында белгілі бір білім деңгейіне жеткенін көрсететін сертификат алады. Тест немесе викторинадағы математикадан 9 деген баға оқушының он сұрақтың тоғызына дұрыс жауап бергенін білдіреді және бұл сұрақтар оңай тексеріліп, бекітіледі.

«Soft skills» (ағыл. «икемді дағдылар») белгілі бір қызмет түрімен емес, адамдармен тиімді әрекеттесу үшін қарым-қатынас әдістерімен байланысты. Икемді дағдыларды өлшеу әлдеқайда қиын. Мысалы, университетке түсу кезінде оқушылар белгілі бір оқу пәндеріндегі («қатты» дағдылар) жетістіктерін, сондай-ақ тұлғалық қасиеттері мен коммуникативті дағдыларын тізіп береді. Кіріспе комиссиялар өздерінің сипаттамаларында жақсы көшбасшылық қасиеттері бар оқушыларға көбірек артықшылық беруде. Дегенімен, көшбасшылықты қалай өлшеуге болады? «Икемді» дағдыларды бағалау айтарлықтай субъективті және мінез-деме беретін мұғалімге байланысты болады. Дегенмен, бұл әлеуметтік дағдылар маңызды және мұғалімдер оларды оқушыларда дамытуы керек.

Негізгі бөлім

Заманауи әдістемеде оқушылар заманауи әлемде табысты болу үшін дамытуы қажет «Soft Skills»-ке мыналар жатады: қарым-қатынас дағдылары, шешім қабылдау, топтық жұмыс, шығармашылық ойлау, мәселелерді шешу, жанжалдарды шешу, уақытты басқару, көпшілік алдында сөйлеу және көшбасшылық дағдылары (1-сурет).

Елімізде жүзеге асырылып жатқан жалпы орта білім берудің жаңартылған мазмұны бағдарламасы қазіргі әлемде кез кел-

ген адамның табысты болуы үшін қажетті негізгі құзыреттерді қамтитын «4 С» моделіне жүгінеді, олар: Communication, Creativity, Cooperation, Critical thinking. (Қарым-қатынас, Шығармашылық, ынтымақтастық, Сыни тұрғыдан ойлау).

21 ғасырда оқытуға деген тәсілдер өзгеруімен қатар, ағылшын тілін үйренудегі оқушыларға қатысты вектордың да өзгеруі болды. Өскелең ұрпақ тілді меңгеруде, өйткені олар үшін шетелдің беделді университетіне түсуге немесе алмасу бағдарламасына түсуге, өзекті ақпарат алуға және т.б. құрал ретінде меңгеру маңызды. Бұл өз кезегінде мұғалімнің оқу материалын таңдауына және тиісті оқу тапсырмаларын таңдауына әсер етеді. Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасы мектептерінде қолданылатын ағылшын тіліндегі оқу-әдістемелік кешендері қажетті материалды қамтиды және оқушылардың қажетті құзыреттіліктері мен дағдыларын дамытуға мүмкіндік беретін тапсырмаларға толы. Мұғалімге сабақты дұрыс жоспарлау және әрбір дағдыны жаттықтыруға уақыт табу үшін жұмыс формаларын ойластыру қалады.

Мәселен, қарым-қатынас дағдыларын дамыту үшін ақпаратты алу дағдыларын жаттықтыру үшін рөлдік ойындарды, «Taboo» немесе «Crocodile» сияқты ойындарды әсіресе маңызды сәтте керек сөз «басыңыздан ұшып кеткен» кезде үнемі пайдалану ұсынылады. «At the reception», «At the airport», «Job interview» және т.б. сияқты әлеуметтік маңызды жағдайларда диалогтық және монологтық сөйлеу тәжірибесі де жақсы нәтиже береді. 2021 жылдан бастап мектебімізде жоғары сынып оқушылары арасында TED-X конференциясы өткізіліп, олар әртүрлі тақырыптар бойынша өз тәжірибелерімен және идеяларымен бөліседі. Баяндау барысында 3 тілді – қазақ, орыс, ағылшын тілдерін пайдаланады. Мұндай жаттығуларды жүйелі түрде қолдану тілдік кедергіні жоюға көмектеседі және оқушыларға монологты сәтті жеткізе алатынына, әңгімелесуді қолдайтынына және ағылшын тілінде сөйлейтін сұхбаттасушымен әртүрлі тақырыптарда диалог жүргізетініне сенімділік береді.

Ынтымақтастық пен көшбасшылық дағдылар оқушыларға ар-ожданлы болуға, басқалармен эмпатия жасауға, эмоцияларды басқаруға және тәжірибеде қиын болатын қақтығыстарды шешуге көмектеседі, өйткені олар оқушылардан тұлғааралық қарым-қатынастарды құруды және дамытуды талап етеді. Сыныпта оқушыларды бір-біріне отырғызу олардың әлеуметтік (тұлғааралық) дағдыларын дамыту және тиімді топтық жұмысты ұйымдастыру үшін жеткіліксіз. Кейде олар құрбыларымен дұрыс қарым-қатынас жасауды білмейді. Сондықтан мұғалім ең алдымен жасөспірімдерге осы дағдылардың қажеттілігі мен маңыздылығын түсіндіруі, тұлғааралық қарым-қатынастың нашарлығынан туындауы мүмкін негізгі проблемаларды айтуы керек. Қатысушылар бір-бірін тыңдауды білмейтіндіктен немесе өз кезегін күткісі келмейтіндіктен топтық жұмыс сәтсіздікке ұшырауы мүмкін. Жасөспірімдердің ынтымақтастық дағдыларын дамыту үшін мен келесі әрекеттерді қолданамын:

- ▶ Жақсы әлеуметтік дағдылар мен мінез-құлықты үлгі етуге көмектесетін үстел ойындарын ойнау. Мысалы, «You know» үстел ойыны танысу үшін де, қарым-қатынастағы кедергілерді жеңу үшін де қолайлы, ұялшақ және тұйық жасөспірімдердің ашылуына көмектеседі және қарым-қатынас орнатуды үйретеді.
- ▶ Әртүрлі эмоциялардың көрінісі туралы бейнероликтерді көреміз, содан кейін топта талқылаймыз.
- ▶ Топтық міндеттерді бөле отырып, еріктілер жұмысын ұйымдастырамыз.

Топтық жұмыс үшін әдетте рөлдердің бөлінуі болады, ал «күшті» оқушылар көбінесе көшбасшыға айналады, бұл жағдайда басқа оқушылар әрқашан «көлеңкеде» қалады. Бұған жол бермеу үшін мен жауапкершілікті тағайындау үшін карточкаларды қолданамын.

Көпшілік алдында сөйлеу шеберлігімен жұмыс істеу туралы бірнеше сөз. Зама-науи оқу материалдары (мысалы, Excel

немесе Action by Express Publishing) оқушыларға презентация құру бойынша қадамдық нұсқауларды және көпшілік алдында сөйлеуді бағалау критерийлерін береді, бірақ бұл дағдыны дамытудағы басты қиындық – оқушылардың сөзді тыңдамауында, соның нәтижесінде спикер көпшілік алдында сөйлеуге құштарлығын жоғалтады.

Мұндай жағдайды болдырмау үшін мұғалім оқушыларға қосымша тапсырмалар беруі керек – мысалы, негізгі немесе ерекше ақпаратпен кестені толтыру, ең қызықты жобаны таңдау үшін келесі дауыс беруді ұйымдастыру, ең жақсы жарнаманы таңдау және т.б. Бұл жағдайда балалар сыни тыңдап, сөйлеушілерді талдауға үйренеді және мұның бәрі ағылшын тілінде. Осылайша, сабақтарыңызда біреу сөйлеп, қалғандары өз кезегін күтетін жағдайдан аулақ бола аласыз.

Сыни тұрғыдан ойлау ақпаратты алу, сақтау және қолдану үшін қолданатын ақыл-ой әрекетін білдіреді; алынған ақпаратты аналитикалық талдау, содан кейін шешім қабылдау және жаңа идеяларды құру үшін пайдаланылады. Мектепте сыни тұрғыдан ойлауға үйрету әсіресе маңызды, себебі ол болашақта оқушыларға қай тілде сөйлейтініне қарамастан көмектеседі. Алайда сыни тұрғыдан ойлауға үйрету әрқашан оңай бола бермейді. Сыни тұрғыдан ойлау әрекеттерін ағылшын тілі сабақтарына енгізудің кейбір жолдары оқушыларға қойған тіл мақсаттарына жетуге көмектеседі:

- ▶ Күрделі сұрақтар қойыңыз. Қарапайым жауап мүлде жауап емес. Егер сіздің оқушыларыңыз берген жауапқа қалай жеткендері туралы ойланатын болса, бұл оларды сыни тұрғыдан ойлауға итермелейді және ағылшын тілін іс жүзінде қолдануға мәжбүр етеді. Мысалы, Future Simple жаттығуында сіз оқушыларыңыздан бес жылдан кейін не істейтінін сұрай аласыз. Сізге бұлай ойлауға не себеп? Сіздің өміріңізде болашақта мұны растайтын қандай дәлелдер көріп тұрсыз?

- ▶ Оқушылардың сабақта оқылатын мәтінде немесе бейнеклиптерде бұдан әрі не болатынын «болжауын» сұраңыз. Балалар өз болжамдарын жасағанда, олар оқиғалардың логикасын болжауға тырысып, сыни тұрғыдан ойлап қана қоймайды, сонымен қатар өздерінің бар тілдік дағдыларын пайдаланады немесе жаңасын жаттығады.
- ▶ Балаларды балаларды көргенін/оқығанын талдауға, объектілер арасындағы логикалық байланыстарды табуға үйрететін “find 3 differences between...”, “compare”, “find the best answer/pair”, “find the way out”, “fill in the gaps” сияқты тапсырмалары да тиімді.

Ағылшын тілі сабақтарындағы шығармашылыққа келетін болсақ, бұл балаларға өздерінің қиялдарын көрсетуге және сонымен бірге сөздік, грамматикалық және тілдің басқа да тілдік аспектілерін пайдалана отырып жаттығуға мүмкіндік беретін тапсырмалар. Қазіргі оқулықтар шығармашылыққа көптеген мүмкіндіктер береді. Мен өз тәжірибемде суретті аяқтауды немесе салуды (мысалы, өзге планеталықтың портреті) немесе ... туралы өз әңгімеңізді жазуды талап ететін тапсырмаларды қолданамын (бұл сіздің арманыңыздағы мектеп, сүйікті үй жануарыңыз, сүйікті фильміңіз немесе кітап, бөлменің жоспары, мектептен үйге баратын жол) немесе рифма, соңы немесе әңгіменің басы – бұл жаттығулардың барлығы шығармашылық ойлауды, қиялды және стандартты емес түрде ойлау қабілетін дамытуға бағытталған.

Оқушылардың икемді дағдыларын дамыту үшін қолданатын әдістер туралы айтамын болсақ, бірінші кезекте эмоциялық интеллекті дамыту.

Эмоционалды интеллект 4 құрамдас бөлікке бөлінеді:

1. Өз эмоцияларыңызды түсіну және оларды басқару қабілеті.
2. Адамның интроверт немесе экстраверт екендігіне қарамастан эмпатия.

3. Өзіңіздің күшті және әлсіз жақтарыңызды білу.

4. Басқа адамдармен тіл табыса білу, топта жұмыс істеу және/немесе оған жетекшілік ету.

Оқу сабақтарында ұйымдастырушылық сәт ретінде оқушылардан олардың көңіл-күйін сұрап, әрі олардың эмоцияларын түсінуге үйрену тәсілі, сәйкесінше эмоционалды интеллект дамиды. Сондай-ақ тіл жаттықтыру ретінде оқушыларға осындай суретпен жұмыс жасау ұсынылады. Бұл кейіпкерлер қазіргі жасөспірімдерге өте жақын, өйткені олар Интернетте сөйлескен кезде жиі пайдаланады.

Балаларға топта жұмыс істеу қабілетін дамыту үшін командалық тапсырмаларды жиі беріледі. Бұл әдістемені меңгерудің мақсаты келесі жалпы мәдени құзыреттіліктерді қалыптастыру болып табылады: тұлғааралық және мәдениетаралық өзара әрекеттесу мәселелерін шешу үшін орыс және шет тілдерінде ауызша және жазбаша түрде қарым-қатынас жасай білу; ұжымда жұмыс істей білу, әлеуметтік, этникалық, конфессиялық және мәдени айырмашылықтарды топтық жұмыс, қарым-қатынас (диалогтік дағдылар) ретінде төзімділікпен қабылдау. Бұл дағдыларды қалыптастыруға ықпал ететін оқытудың топтық формалары.

Топтық/жұптық жұмыс түрлерінің аталған артықшылықтарымен қатар, олар мұғалімге әдістемелік есептердің максималды санын шеше отырып, сабақ уақытын барынша тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Оқушылар өздерінің күшті және әлсіз жақтарын жақсы түсінуі үшін таңдау тапсырмаларын ұсынамын. Мысалы: сізге баяндамалар дайындап, сөйлегенді ұнатасыз ба, әлде жазбаша аударма жасағанды қалайсыз ба?

Оқушылардың адекватты өзін-өзі бағалауын қалыптастыру үшін белгілі бір кезеңнің соңына дейін жетуі тиіс білім мен дағдыға қойылатын талаптар жазылатын өзін-өзі бағалау парағын пайдаланамын.

Қол жеткен деңгейін бағалай отырып, оқушы өз алдына болашаққа міндеттер қояды. Рефлексия ақпаратты, ойларды және эмоцияларды құрылымдауға мүмкіндік береді. Сондай-ақ еркін пікір алмасуға және барлық оқушылардың сабаққа белсенді қатысуына ықпал ететін эмоционалды жайлы атмосфераны құруға тырысамын. Бірқатар зерттеулерге сәйкес, жұптық немесе топтық жұмыс білім алушының сөйлеу дағдыларын дамытудың және әлеуметтік құзыреттіліктің маңызды құрамдастарының бірі ретінде эмоционалды интеллекті дамытудың ең қолайлы түрі болып табылады. Көбінесе, шет тілін меңгеру деңгейінің төмендігінен немесе бірқатар жеке психологиялық ерекшеліктеріне байланысты оқушылар үлкен аудитория алдында өз көзқарасын білдіруге дайын емес немесе қателесуден қорқады. Бұл мәселені шағын топтарда жұмыс істеу арқылы шешуге болады.

Келесі маңызды икемді дағды – сыни ойлау. Заманауи қоғамға сәтті кірігу үшін жастарға мән-жайларға сыни тұрғыдан қарап, тиісті ақпаратты талдау негізінде негізделген шешім қабылдау қабілеті қажет. Сыни тұрғыдан ойлай алатын адамды манипуляциялау қиын; әртүрлі көздерден алынған ақпаратты салыстыра отырып, ол өзіндік көзқарастар жүйесіне сүйене отырып, дүниенің бейнесін қалыптастырады. Ойлаудың бұл түрін дамыту үшін оқушыларға оқылған мәтінді келесі құрылымдар арқылы талдауды ұсынуға болады:

I think that ... (Менің ойлағаным бойынша ...)

I didn't know that ... (мен мұны білмедім ...)

In my opinion ... (менің ойымша ...)

It is new for me that ... (мен үшін бұл жаңалық ...)

I don't understand why ... (неге екенін түсінбеймін ...)

Сыныптан тыс жұмыстарда оқушылардың шығармашылық ойлауын дамыту керек, бұл да икемді дағды. Осы мақсатта әріп-

тестерімбен бірлесіп түрлі іс-шараларды дайындап, өткіземіз: шетелдік қонақтармен кездесулер, театрландырылған қойылымдар, музыкалық мерекелер, сонымен қатар ағылшын тілінде ойындар ұйымдастырамыз.

Қорытынды

Қорытындылай келе, 21 ғасырда «Soft skills» ие болу және ағылшын тілін еркін меңгеру мектепте және жұмыста табысқа жету үшін бұрынғыдан да маңыздырақ, өйткені заманауи жұмыс орталары топтық жұмыс пен қарым-қатынасқа басымдық береді. Сонымен, қазіргі ағылшын тілі мұғалімі өз сабақтарын топтық жұмысқа, ғылыми-зерттеу және жобалық жұмыстарға, құрдастар арасындағы қарым-қатынасқа, сондай-ақ оқушылардың көпшілік алдында сөйлеу тәжірибесіне көп көңіл бөлетіндей етіп бейімдеу керек.

Сыныпта оқушылардың икемді дағдыларын қалыптастыру бойынша шет тілі мұғалімдеріне арналған келесі нұсқаулықтар тұжырымдалған:

1. «Шетел тілі» пәні шеңберінде икемді дағдыларды дамытуды, бір жағынан, оқытудың дербес мақсаты ретінде қарастыру керек, ол әр түрлі типтерді жүзеге асыруға қажетті дағдылар кешенін дамытуды көздейтін іс-әрекеттер, ал екінші жағынан, шет тілінің коммуникативтік құзыреттілігін дамыту құралы ретінде, кәсіби бағытталған шет тілін талқылауда оқушылардың шет тілін әлеуметтену деңгейін арттыру.
2. Шетел тілі сабағында сыни тұрғыдан ойлау мен проблемалық оқытуды дамыту технологиялары, жобалық іс-әрекет, бірлескен оқыту, case study (жағдайды зерттеу), аралас оқытудың ротациялық моделі сияқты технологиялар пайдаланылуы тиіс.
3. Тренинг элементтерін, сонымен қатар іскерлік ойындарды, диспуттарды, ұжымдық жұмысты қамтитын сабақтар өткізілуі керек, олар арқылы

қазіргі әлемдегі әрбір оқушыға шет тілі сабағында қажетті негізгі құзыреттер: қарым-қатынас, ынтымақтас-тық, шығармашылық және сыни ойлау дағдылары қалыптасады.

4. Икемді дағдыларды «пәннен жоғары дағдылар» ретінде табысты қалыптастыру үшін шет тілі сабағында пікірталас топтарына қатысу, практикалық әрекеттер, басқаларды оқыту сияқты формаларды қолдану арқылы топтық жұмыс ұйымдастырылуы керек.

Практикалық сабақтар топтамасын өткізгеннен кейін жоғары сынып оқушылары күрделі әлеуметтік тақырыптарды талқылаудан қашпау керек деген қорытындыға келдік. Шетел тілі сабағына арналған материал сияқты тақырыптарды пайдалана отырып, біз, бір жағынан, сабақты шындыққа «жақындатамыз», жоғары сынып оқушыларына тек өз елінде ғана емес, сонымен қатар шет елде де өмірді оның әртүрлі көріністерінен көруге және өз ойын білдіруге үйретеміз, берілген тақырып бойынша көзқарас, фактілерді салыстыру және қорытынды жасау, сөздік қор мен зерттелген грамматикалық құрылымдарды тәжірибеде қолдана отырып, екінші жағынан, әр оқушыны жұмысқа тарта отырып, бірлесіп жұмыс істеуге үйретеміз. Бұл жағдайда ағылшын тілі оқу пәні емес, қарым-қатынас құралы болып табылады және білім алушылар белгілі бір лексикалық және грамматикалық

бірліктерді меңгеруді ғана емес, оларды өз ойын жеткізу үшін пайдалануды мақсат етеді. Сонымен қатар оқушыларға сабақты бастамас бұрын лексикалық және грамматикалық материалмен ішінара танысуға мүмкіндік бере отырып (flipped classroom – айналған сынып технологиясы), сыныпта жұмыс істеу барысында өздерін сенімдірек сезіну үшін оларға өз бетінше жұмыс істедің қажеттілігі мен тиімділігін түсінуге көмектесеміз.

Қолданылған деректер тізімі

1. **Ермаков Д. С., Амантай Ж.А.**, Изучение и развитие «гибких» навыков как психолого-педагогическая проблема. материалы Международной научно-практической конференции «Образование и психолого-педагогическая наука: системность, преемственность, инновационность», посвященной 110-летию со дня рождения академика Т. Т. Тажибаева – Алматы: Казахский университет, 2020. – С.17-19.
2. **Амандыкова, Г. Н.** Лексикология английского языка [Текст]: для нач. и сред. проф. образования / Амандыкова Г.Н., Кабышева Л.М. – Астана: Фолиант, 2008. – 256 с.
3. Becton Loveless. «Teaching Soft Skills: The Complete Guide» [Электронды ресурсы] // <https://www.educationcorner.com/teaching-soft-skills-guide.html> (қаралған күні 05.05.2023)
4. **Вайсбрут Е. В.** Применение навыков soft skills на уроках иностранного языка [Электронды ресурсы] // <https://infourok.ru/statya-na-temu-primenenie-soft-skills-na-urokah-inostrannogo-yazyka-5172650.html> (қаралған күні 15.05.2023)
5. Indeed Editorial Team. «Soft Skills: Definitions and Examples» [Электронды ресурсы] // <https://www.indeed.com/career-advice/resumes-cover-letters/soft-skills> (қаралған күні 16.05.2023)

● РАЗВИТИЕ «SOFT SKILLS» НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Н. С. Рахимберлина

КГУ «Школа-интернат имени Михаила Русакова» отдела образования города Балхаш Управления образования Карагандинской области

Аннотация. В данной статье рассматривается одна из важных тем образования - развитие «мягких навыков» (Soft skills) на уроках английского языка в общеобразовательной школе и как это способствует прогрессу. Для успешного выполнения своих обязанностей человек должен обладать определенными навыками, которые необходимы на его рабочем месте. Однако, в последнее время также становится очевидным, что «мягкие навыки» играют ключевую

чевую роль в достижении успеха, особенно в условиях широкого распространения удаленной работы. В частности, в контексте работы на удаленном рабочем месте, что стало обычным в последние два года, Soft skills стали еще более значимыми. Приводятся примеры заданий, которые помогают детям начать развивать Soft skills в школе, в рамках уроков английского языка предусмотрены специальные задачи по развитию этих навыков.

Ключевые слова: английский язык, Soft skills, критическое мышление, методы коммуникации

● DEVELOPMENT OF “SOFT SKILLS” IN ENGLISH LESSONS

N. S. Rakhimberlina

MSI “Boarding school named after Mikhail Rusakov” of the education department of Balkhash of the education department of the Karaganda region

Abstract. This article discusses one of the important topics of education - the development of “Soft skills” in English lessons at a comprehensive school and how this contributes to progress. To successfully perform their duties, a person must have certain skills that are necessary in his workplace. However, recently it has also become apparent that “soft skills” play a key role in achieving success.

In particular, in the context of working at a remote workplace, which has become common in the last two years, Soft skills have become even more significant. Here are examples of tasks that help children begin to develop Soft skills at school, as part of English lessons, special tasks are provided for the development of these skills.

Keywords: english, Soft skills, critical thinking, communication methods

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫ

ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ГРАМОТНОСТЬ ОБУЧАЮЩИХСЯ

МРНТИ 14.25.09

● ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ (ИССЛЕДОВАНИЕ ОПЫТА ПЕДАГОГА)

А. А. Каркулова

Республиканский научно-практический центр «Дарын», Международный университет Астана, г. Астана, Казахстан

Г. К. Турсунов

Республиканский научно-практический центр «Дарын», г. Астана, Казахстан

Р. Ж. Пшембаева

школа-лицей № 38, г. Астана, Казахстан

А. Б. Сатанов

Республиканский научно-практический центр «Дарын», ЕНУ имени Л. Н. Гумилева, г. Астана, Казахстан

Е. Н. Нуртазанов

Республиканский научно-практический центр «Дарын», г. Астана, Казахстан

Аннотация. В данном материале представлен педагогический опыт учителя русского языка и литературы по развитию функциональной грамотности и творческих способностей. В исследовании было выявлено, что педагог придерживается многоаспектного подхода к определению творчества.

В статье творчество определяется как процесс, и продукт деятельности, личностное качество, и среда, создающая условия для развития креативных способностей. В результате были рассмотрены подходы и методы, которые могут быть использованы на уроках русского языка и литературы для развития функциональной грамотности и творческой одаренности учащихся.

Данная статья выполнена в рамках НТП ПЦФ МОН РК «Научные основы модернизации системы образования и науки» (2021-2023). Рег. № OR11465474.

Ключевые слова: Творческие способности, критериальное оценивание, функциональная грамотность, анализ способностей

Введение. В рамках реализации НТП ПЦФ МОН РК «Научные основы модернизации системы образования и науки» (2021-2023) РНПЦ «Дарын» была разработана Программа качественного исследования по выявлению уровня одаренности детей через педагогические методики по работе с одаренными и мотивированными учащимися. Одной из задач Программы является совершенствование индивидуальной карты по поддержке и развитию способностей детей, инициированной в 2019 году после принятия Постановления Правительства № 997 от 27.12.2019 «Об утверждении Дорожной карты по внедрению системы выявления одаренных детей, проживающих в сельской местности, а также из малообеспеченных и многодетных семей и построению для каждого из них индивидуальной дорожной карты по поддержке и развитию способностей».

Развитие творческих способностей есть один из способов мотивации учащихся в процессе обучения. Именно в школе начинается процесс становления творческой личности. И очень важно правильно организовать этот процесс. В рамках программы исследования РНПЦ «Дарын» изучает опыт педагогов республики по выявлению, развитию и поддержке одаренности и мотивированности учащихся в организациях образования. Прежде всего в статье представлен анализ литературы, а затем опыт одного из педагогов

общеобразовательной школы по работе с одаренными детьми.

Обзор литературы. В анализе литературы осуществляется исследование связи между творческой одаренностью учащихся и развитием функциональной грамотности на уроках русского языка и литературы, с акцентом на исследованиях, теоретических концепциях и практических подходах в данной области.

Абикенова, Г.А. [1] рассматривает процесс педагогического сопровождения развития творческой одаренности у обучающихся. Автор проводит понятийно-терминологический анализ понятия одаренности и выделяет ведущие концепции одаренности, предложенные зарубежными и отечественными учеными-педагогами. Отмечается, что в образовательных учреждениях сопровождение детей с творческой одаренностью позволяет использовать как индивидуально ориентированные, так и системно ориентированные подходы. Основная цель обучения и воспитания заключается в создании педагогических условий, способствующих раскрытию и развитию потенциальных способностей и дарований с последующей реализацией в профессиональной деятельности.

Телепнева Н.Н. и другие [2] рассматривают проблему изучения и развития одаренности у детей и акцентирует внимание на противоречии между эффек-

тивным опытом развития одаренных детей в школах инновационного типа и недостаточным уровнем исследований в педагогической науке. Авторы отмечают недостаток обобщенного опыта, программ дифференцированного обучения и педагогической поддержки, а также отсутствие мониторинга личностного развития одаренных детей. Исследование посвящено процессу развития творческой одаренности учащихся младших классов в школах инновационного типа. В работе была определена ведущая идея, которая заключается в том, что развитие творческой одаренности младших школьников в школах инновационного типа обусловлено личностно-ориентированной педагогической поддержкой и средовым балансом, соответствующим уровню одаренности детей. Была разработана и протестирована модель педагогической поддержки одаренных детей в школах инновационного типа, а также определена оптимальная совокупность педагогических условий, способствующих выявлению и развитию творческой одаренности младших школьников. Авторы статьи представляют анализ количественных и качественных результатов исследования, подтверждающих ведущую идею. Предоставленные материалы позволяют учебным заведениям инновационного типа эффективно поддерживать развитие творческой одаренности младших школьников, проводить более точный отбор и раннее выявление одаренных детей, а также научно обоснованно подбирать преподавателей для работы с одаренными детьми.

Чистов В.В. [3] представляет модель выявления, обучения и развития одаренности, основанной на поощрении и удовлетворении самостоятельной исследовательской и творческой активности ребенка. Ученый делает акцент на значимости этой активности для расширения знаний о мире и самопознания. Для достижения этих целей автор предлагает использовать доступные ресурсы основного и дополнительного образования, а также создать единое образовательное пространство, объединяющее учебную и внеклассную деятельность.

В работе также отмечается, что существует множество разнообразных форм работы с одаренными учащимися. Это включает факультативные предметные кружки по интересам, индивидуальные планы обучения, профильные классы и школы, а также интеллектуальные марафоны и другие методы. Введение таких форм работы способствует более глубокому и полноценному развитию одаренных детей. Ученый представляет основные идеи и концепции модели развития одаренности, подчеркивая важность самостоятельной и творческой активности учащихся. Также предоставляется обзор различных форм работы с одаренными детьми, что может быть полезным для педагогов и исследователей, занимающихся развитием талантливых учащихся.

Каркулова А. А. [4] представляет различные линии психолого-педагогической деятельности, связанные с обучением одаренных детей в школе. Эти линии включают организацию адекватного обучения, персональное и групповое консультирование участников образовательного процесса, а также помощь в осуществлении потенциалов и особых способностей школьников через формы внешкольной деятельности. Стратегия интенсификации обучения не предполагает изменения темпа усвоения материала, а скорее означает увеличение объема программы и повышение качества обучения. Это широко применяется в школах и классах с расширенным изучением определенных предметов. Качественные стратегии изменения содержания образования для одаренных детей включают в себя внедрение новых развивающих программ и методик, отличающихся от стандартных. Эти мероприятия часто называются «обогащением». Исследовательское обучение предполагает активизацию учебного процесса и придание ему творческого и исследовательского характера, чтобы стимулировать инициативу учащихся в организации их познавательной деятельности. Проблемное обучение, или проблематизация, заключается в постановке перед учащимися учебных проблем, которые требуют решения. Этот подход к обучению также

способствует качественным изменениям в содержании образования. В общем, автор представляет различные подходы и стратегии, связанные с обучением и развитием одаренных детей. Она подчеркивает значимость индивидуальной поддержки, внешкольной деятельности, активного и творческого обучения, а также использование проблемных задач для стимулирования развития учащихся.

Семенова А. А. и Сухотеплова А. Ф. [5] обращают внимание на важность педагогической компетентности в выявлении и развитии детской одаренности. Педагогам необходимо знать различные типы одаренности, чтобы помочь детям определиться с деятельностью, которая наилучшим образом раскроет их возможности и способности, а также правильно направить их к выбору будущей профессии. Важно осуществлять обучение одаренных детей в условиях общеобразовательной школы на основе принципов дифференциации и индивидуализации. Это может включать выделение групп учащихся в зависимости от типа их одаренности, организацию индивидуального учебного плана, обучение по индивидуальным программам по отдельным предметам и другие подходы. Однако в современной практике часто ограничиваются обучением по индивидуальным программам только в одной предметной области, что не способствует полному раскрытию потенциала ребенка. Использование современных информационных технологий, включая дистанционное обучение, может быть эффективным способом обеспечения индивидуализации обучения одаренных детей и предоставления им адресной информационной поддержки. Наставничество (тьюторство) играет значительную роль в индивидуализации обучения. Наставник помогает ребенку разработать эффективную стратегию индивидуального роста, учитывая его способность к самоопределению и самоорганизации. Формы работы с одаренными детьми, такие как факультативные занятия и организация исследовательских секций, позволяют реализовать дифференциацию обучения и учитывать различные потребности и возможности

одаренных детей. В статье авторов выделены наиболее благоприятные формы обучения одаренных детей: дифференциация параллелей, перегруппировка параллелей и попеременное обучение. Эти подходы предоставляют детям возможность выбирать различные курсы и уровни обучения, способствуя их интеллектуальному росту и социальной адаптации.

Игликова Н. З. [6] указывает на то, что работа с одаренными детьми в обычных классах основывается на внутренней дифференциации и внедрении развивающих и личностно-ориентированных методов обучения. Нетрадиционные формы работы на уроке, такие как урок-конференция, урок-диспут, урок-семинар, урок-практикум и другие, широко применяются для привлечения интереса одаренных детей. Особое внимание уделяется внеклассной работе, направленной на развитие творческих способностей и других важных навыков. Организация фестивалей, конкурсов, выставок творческих работ и предметных олимпиад являются распространенными методами поддержки талантливых и одаренных детей. Таким образом, автор подчеркивает значимость применения разнообразных методов и форм работы, как внутри класса, так и во внеклассной деятельности, для стимулирования развития одаренных детей и раскрытия их потенциала.

Дьякова Е. А. [7] указывает на важность грамотности чтения, которая включает осмысление письменных текстов и рефлексию на них, включая визуальные элементы. Программа имеет интегрированный метапредметный подход, интегрирующий русский язык и литературу с другими предметами и видами искусства. Занятия по специальному курсу способствуют развитию творческих навыков учащихся, позволяют им выбирать профессию журналиста, создавать видеоролики, видео- и кинопроекты. Мониторинг показывает значительное повышение уровня качества знаний по русскому языку и литературе в 10-11 классах. Однако, возникают трудности, связанные с несовершенством учащихся в точности и

грамотности высказывания, а также избеганием избыточной информации. Важно, чтобы педагог задавал вопросы и помогал ученикам развивать диалог, подчеркивая главную тему. Эти стратегии обучения стимулируют творческое мышление и участие в конкурсах и олимпиадах, а также способствуют взаимопониманию между учителем и учеником. Таким образом, автор указывает на эффективность выбранных форм и методов работы в улучшении качества знаний учащихся по русскому языку и литературе, а также на важность поддержки и развития творческих способностей учеников.

Мурзалинова А. Ж. [8] указывает на актуальность проблем формирования функциональной грамотности у обучающихся в условиях изучения родного, второго и иностранного языков. Функциональная грамотность рассматривается как универсальная категория, связанная с овладением нормами и способами разножанрового общения, интеграцией лингвистических и экстралингвистических знаний, коммуникативно-речевых умений. Она способствует оперативности, эффективности, продуктивности и гибкости общения, а также влияет на стабильность и целостность развития полиэтнического государства и полилингвальной среды. В статье также представлена разработанная методика формирования функциональной грамотности на разных уровнях языкового образования. Она предполагает влияние функциональной грамотности обучающихся в школе, колледже и вузе на различные виды одаренности, такие как интеллектуальная, академическая, творческая, лидерская, художественно-исполнительская и психомоторная. Таким образом, автор подчеркивает важность формирования функциональной грамотности у обучающихся и его влияние на различные аспекты развития личности, а также на развитие полиэтнического государства и полилингвальной среды.

Прохорова Н. В. [9] рассматривает понятие функциональной грамотности в контексте координации деятельности учителей русского языка и литературы в

учреждениях образования города Актобе с целью повышения эффективности образовательного процесса. Автор исследует инновационные формы и методы преподавания русского языка и литературы, нацеленные на создание модели ученика 12-летней школы. Статья подчеркивает важность самостоятельности и развития продуктивного мышления высокого уровня учащихся, особенно в рамках исследовательской деятельности. Педагог-руководитель исследовательских работ должен стимулировать учеников к выдвижению новых и нестандартных идей, способствующих разрушению стереотипов мышления. Вовлечение учащихся в исследовательскую деятельность имеет потенциал для развития инновационного пути государства. В статье отмечается роль спецкурсов и программ, таких как «Основы проектной деятельности» и «Формирование культуры проектно-исследовательской деятельности», в создании проектов и проведении исследований. Эти программы способствуют формированию навыков самостоятельного принятия решений и предоставляют широкий выбор предметов и курсов, связанных с гуманитарным профилем. Методика формирования функциональной грамотности учащихся предполагает совместную деятельность учителя и учеников и включает последовательное усложнение учебной деятельности на основе диагностики трудностей в чтении и понимании текста. Для достижения эффективности используются коммуникативные, творческие и игровые методы, а также упражнения и задания, соответствующие таксономии Блума.

Ханли Н., Оспанова У. А. и Баймаханбетов М. А. [10] отмечают, что создание различных программ и новых инновационных подходов в образовании направлено на расширение понимания и достижение более высоких результатов в функциональной грамотности (ФГ) в контексте программы PISA. Однако, в Казахстане развитие этой области образования происходит медленно, что подтверждается результатами международного исследования PISA за последние 10 лет. Отличие зарубежного опыта от казах-

станской практики заключается в том, что в зарубежных странах развитие функциональной грамотности имеет постоянный и прогрессивный характер, в то время как в Казахстане главный акцент делается на учителях средних школ. В публикациях также уделяется особое внимание разработке методических рекомендаций для развития функциональной грамотности и профессионального роста учителей. Авторы статьи считают необходимым разработать устойчивый механизм реализации задач по развитию функциональной грамотности среди учащихся школ. Этот механизм должен включать обновленные методические рекомендации для педагогов, а также обоснованные теоретические методы, подходы и инструменты для реализации программ развития функциональной грамотности в казахстанских школах. Помимо этого, рекомендуется дополнить программы профессионального развития учителей тестами для определения компетентностей и уровня функциональной грамотности учителей, создать единую электронную систему поддержки учителей и предоставить рекомендации по внедрению новых инновационных педагогических методов и подходов, существующих и развивающихся в данной сфере образования. Таким образом, анализ указывает на необходимость активного развития и реализации программ и подходов по формированию функциональной грамотности в казахстанских школах, включая поддержку учителей и применение инновационных методов и инструментов для достижения высоких результатов в образовательном процессе.

Основная часть. Данная статья актуальна в свете снижения общей культуры учащихся, грамотности, интереса к предмету и чтению, а также ощущение дефицита нравственных ценностей. В статье изучен опыт педагога русского языка и литературы школы-лицея №38 по формированию функциональной грамотности и развитию творческих способностей, тем самым созданию мотивированной среды для обучения учащихся. В статье учитель русского языка и литературы школы-лицея №38 указывается как «педагог».

В своей работе педагог придерживается многоаспектного подхода к определению творчества. Со слов педагога творчество – это и процесс, и продукт деятельности, это и личностное качество, и среда, создающая условия для развития креативных способностей.

В книге «Основные современные концепции творчества и одаренности» под редакцией Д.Б. Богоявленской дается такое определение: «Способности есть свойства функциональных систем, реализующих отдельные психические функции, имеющие индивидуальную меру выраженности и проявляющиеся в успешности и качественном своеобразии освоения и реализации деятельности» [11].

Литературное развитие школьников можно осуществлять только в русле творчества. Сухомлинский писал: «Любовь к творчеству не может быть воспитана без творчества» [12]. Уроки литературы прежде всего требуют атмосферы креативности, так как акт постижения искусства немислим без личностного включения, без творческой направленности. Эти уроки позволяют развивать творческие способности - создаётся новое, личностное, преобразованное, своё.

На уроках литературы педагог стремится своих учеников не только ввести в мир прекрасного, приобщить их к образцам ответственной и мировой художественной культуры, к духовным исканиям выдающихся писателей, воспитать потребность в чтении, интерес к литературе, научить не только понимать художественное слово, но и развивать литературно-художественные задатки, речевое творчество, потребность и умение владеть богатствами родной речи.

Современному обществу необходима личность, способная решать нестандартные задачи в нестандартно сложившихся ситуациях. Нужна творческая личность, способная саморазвиваться, самообразовываться, самореализовываться.

В результате творческих поисков, практической работы у педагога сложилась своя система обучения русскому языку и литературе. В основе ее лежат методы развития творческой самостоятельности как средства активизации познавательной деятельности учащихся.

В своей работе педагог придерживается многоаспектного подхода к определению творчества: творчество – это и процесс, и продукт деятельности, это и личностное качество, и среда, создающая условия для развития творческих способностей. Все теории творчества, отличаясь, по сути, пропагандируют одну основную идею: творчеству обучать можно и нужно, необходимо развивать творческие способности. Обоснование проблемы творческого развития учащихся можно найти в трудах Т. И. Тамбовкиной, В.А. Сухомлинского, А. А. Потебни, Стернберга и Любарта.

Одной из задач педагога в данном контексте является помочь учащимся актуализировать способности, развить их. Для этого он использует двенадцать стратегий, разработанных Стернбергом и Любартом. На их основе педагог сформулировал для себя следующие правила: поощрять сомнения; разрешать делать ошибки; поощрять разумный поиск; поощрять творческие идеи и результаты творческой деятельности; подготовить к препятствиям; стимулировать дальнейшее развитие.

Обучаясь русскому языку и литературе, школьники овладевают необходимым лингвистическим минимумом и адекватными этим знаниям умениями. Согласно последним исследованиям дидактов, уровни знаний и умений являются низшими в развитии ребенка. К высшим уровням специалисты относят личностное отношение к предмету и опыт творческой деятельности.

Развитие творческих способностей учащихся и воспитание активной личности – первостепенная задача современной школы и каждого учителя. В настоящее время внимание к проблеме развития

творческих способностей школьников усиливается во многих странах мира. Задачи творческих способностей присущи любому ребенку. Нужно суметь раскрыть и развить их. Выпускники средних школ должны не только овладевать материалом школьных программ, но и уметь творчески применять его, находить решение любой проблемы. Это возможно только в результате педагогической деятельности, создающей условия для творческого развития учащихся.

Уровни грамотности чтения. Пирамида Блума.

Таксономия Блума – это иерархически взаимосвязанная система образовательных целей. Каждый ее уровень направлен на формирование определенных навыков мышления (от простого к сложному). В основе пирамиды Блума лежат знания – понимания. Три высших уровня (анализ – синтез – оценивания) обеспечивают развитие навыков мышления высокого уровня [13], [14].

Эвристическая задача – лучший способ мгновенно возбудить внимание и учебный интерес, приблизить возможность открытия [15].

Этимологические экскурсии. Неизменно привлекают и концентрируют внимание этимологические экскурсии как потенциальный фактор ассоциаций [16].

Корректирование и редактирование текста. В ряде случаев уместны корректирование и редактирование текста, который содержит опечатки. Со временем ребята начинают видеть мир сквозь «языковые очки»: в произносимом и записанном тексте искать грамматические закономерности, оценивать собственную возможность следовать им [17].

Толкование языковых терминов. Интересно на уроках происходит толкование языковых терминов.

Ситуативные упражнения на уроках развития речи стимулируют речевую активность школьников, вызывают желание

высказать свои мысли. Можно предложить ребятам отредактировать школьное сочинение, а можно задание сформулировать иначе: предложить детям переработать сочинение так, чтобы читателю было ясно, что прогулка была интересной, что она удалась, что ребята захотят еще раз вместе отправиться на прогулку.

Дифференцированные творческие задания. Структура уроков при развивающем обучении предполагает организацию творческой, поисковой лингвистической деятельности учащихся с различным уровнем учебных и лингвистических способностей. Дифференцированный подход помогает в условиях классно-урочной системы обучения реализовать творческие возможности всех учащихся.

Показателем положительных сдвигов в лингвистическом развитии учащихся является способность к переносу приобретенных знаний и умений на новый материал. Решение поставленных задач я стремлюсь обеспечить на специальных лабораторных занятиях... На них можно оптимально сочетать коллективную, групповую, и индивидуальную поисковую деятельность учащихся [18].

Игра. Большую работу по развитию творческих способностей учащихся педагог проводит и на уроках литературы. Игра как свободное проявление личностного начала ребят давно привлекало внимание педагога. Игровые приемы дают простор творческому развитию.

Проблемные вопросы. Проблемные вопросы при анализе произведений позволяют увести от шаблона, от изложения содержания заученными фразами, заставляют взглянуть на проблему по-новому.

Иллюстрирование. Ученики педагога почти всегда делают иллюстрации к тому, что читают. Рисунки развивают следующие креативные качества: воображение, фантазию, способность применять знания в иной плоскости. Мир в рисунках ребят ярок, контрастен. Многие учени-

ки даже буквы-надписи раскрашивают в разные цвета. Выразительное чтение, инсценировки сказок или других произведений развивают творческие способности, обеспечивают самостоятельное вхождение подростков в мир искусства. Создают свои мемы.

Заключение

Все это и является основными индикаторами формирования функциональной грамотности школьников на уроках русского языка и литературы. Ведь наша цель – воспитать ученика, умеющего обучаться, знающего, как использовать информацию в нужных целях; взаимодействовать с другими людьми и обладать целым рядом компетенций XXI века, способного жить и действовать в условиях быстро меняющегося мира.

Кроме того, необходимо активизировать развитие педагогического сопровождения творческой одаренности в казахстанских школах, обеспечивая устойчивый механизм реализации программ и методических рекомендаций для педагогов, а также поддержку профессионального роста учителей. Внедрение инновационных подходов и инструментов способствует достижению высоких результатов в образовательном процессе.

Список используемых источников

1. **Абикенова, Г.А.** Педагогическое сопровождение развития творческой одаренности обучающихся // Вестник КГПИ. – 2022. – №4. – с. 3-8. <http://localhost:8080/xmlui/handle/123456789/6068>
2. **Баженова, Ю.А., Ибрагимова Л.А., Марчибаева У.С., Теплнева Н.Н.** // Избранные вопросы современной науки, Часть XVI. Москва: Центр научной мысли. – 2015. – с. 90-117.
3. **Чистов, В.В.** Психолого-педагогическая поддержка одаренных детей в Казахстане // Б.М. Теплов и современное состояние дифференциальной психологии и дифференциальной психофизиологии. Материалы международной юбилейной конференции к 120-летию со дня рождения Б.М. Теплова. Под редакцией М.К. Кабардова, А.К. Осницкого. Москва: Издательство «Перо». – 2017. – с.175-179.
4. **Каркулова, А. А.** Некоторые проблемы одаренности и социально-педагогической работы с

- одаренными детьми //Научный Альманах ассоциации France-Kazakhstan. – 2017. – №. 2. – С. 18-30.
5. **Семенова, А. А., Сухотепова А. Ф.** Технологии обучения одаренных детей в контексте обновленного содержания образования в Республике Казахстан //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2018. – №. 2-9. – С. 134-137.
 6. **Игликова, Н. З.** Поддержка одаренных детей-главная задача современного педагога //Научный Альманах ассоциации France-Kazakhstan. – 2020. – №. 2. – С. 24-31.
 7. **Дьякова, Е. А.** Развитие грамотности чтения как компонента функциональной грамотности в общеобразовательной школе //Русская речевая культура и текст. – 2020. – С. 250-255.
 8. **Мурзалинова, А. Ж.** Методический аспект формирования функциональной грамотности обучающихся в структуре полилингвального образования //Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Педагогика, психология. – 2013. – №. 1. – С. 158-161.
 9. **Прохорова, Н. В.** Эффективная модель внедрения функциональной грамотности в преподавание русского языка и литературы (из опыта работы творческой лаборатории учителей русского языка и литературы города Актобе) //Прочтение: методические, психодидактические, социокультурные аспекты обучения чтению на родном и иностранном (русском) языке. – 2019. – С. 8-14.
 10. **Ханли, Н., Оспанова, У. А., Баймаханбетов, М. А.** Развитие функциональной грамотности в школах: тематический дискурс анализ //Вестник КазНУ. Серия педагогическая. – 2022. – Т. 70. – №.1. – С. 16-30.
 11. **Богоявленская, Д. Б.** Основные современные концепции творчества и одаренности / Д. Б. Богоявленская. – М.: Молодая гвардия, 1997. – 270 с.
 12. **Сухомлинский, В. А.** Сердце отдаю детям / В.А. Сухомлинский. – Киев: Радянська школа, 1969. – 189 с.
 13. **Блум, Б.** «Таксономия образовательных целей». - 1956. - (https://metod.kkat.edu.kz/storage/ms/mp/modern_edu_tech/bloom_taxonomy.pdf)
 14. Яндекс Учебник Ставим цели в образовании: таксономия Блума. - 2020. - (<https://teacher.yandex.ru/posts/stavim-tseli-v-obrazovanii-taksonomiya-bluma>)
 15. **Левчук, Н.В.** Решение задач средствами эвристического обучения. - 2014. - (<https://nsportal.ru/shkola/materialy-k-attestatsii/library/2014/11/11/reshenie-zadach-sredstvami-evristicheskogo>)
 16. Презентации по Русскому языку: Развитие творческих способностей учащихся на уроках русского языка и литературы. - (<https://shareslide.ru/russkiy-yazyk/razvitie-tvorcheskih-sposobnostey-uchashchih-sya-na-urokah-russkogo-yazika-i-literaturi-1534149.html>)
 17. **Мамутова, З.Л.** Методический материал по формированию и развитию творческих способностей учащихся на уроках русского языка. - 2017. - (<https://infourok.ru/razvitie-tvorcheskih-sposobnostey-uchashchih-sya-na-urokah-russkogo-yazika-i-literaturi-1534149.html>)
 18. **Баранова, Н.С.** Дифференцированные карточки по русскому языку 3 класс материал по русскому языку (3 класс). - 2018. - (<https://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/russkii-yazyk/2018/03/25/differentsirovannye-kartochki-po-russkomu-yazyku-3-klass>)

● ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУҒА ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ ОРЫС ТІЛІ САБАҒЫНДА ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ (МҰҒАЛІМ ТӘЖІРИБЕСІН ЗЕРТТЕУ)

А. А. Каркулова

Астана халықаралық университеті, «Дарын» республикалық ғылыми-практикалық орталығы, Астана қ., Қазақстан

Г. К. Турсунов

«Дарын» республикалық ғылыми-практикалық орталығы, Астана қ., Қазақстан

Р. Ж. Пшембаева

№ 38 мектеп-лицейінің орыс тілі және әдебиет пәні мұғалімі, Астана қ., Қазақстан

А. Б. Сатанов

«Дарын» республикалық ғылыми-практикалық орталығы, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана қ., Қазақстан

Е. Н. Нұртазанов

«Дарын» республикалық ғылыми-практикалық орталығы, Астана қ., Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімінің оқытуда функционалды сауаттылық пен шығармашылықты дамытудың педагогикалық тәжірибесі ұсынылған. Зерттеу барысында мұғалімнің шығармашылықты анықтауға көп қырлы көзқарас қолданатыны анықталды. Мақалада шығармашылық процесс - іс-әрекеттің өнімі, жеке сапа және шығармашылық қабілеттердің дамуына жағдай жасайтын орта ретінде сипатталады. Нәтижесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығы мен шығармашылық дарындылығын дамыту үшін Орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында қолдануға болатын тәсілдер мен әдістер қарастырылды. Мақала 2021-2023 ж. жүзеге асырылатын OR 11465474 «Білім және ғылым жүйесін модернизациялаудың ғылыми негіздері» зерттеуді бағдарламалық мақсатты қаржыландыру шегінде дайындалды.

Түйінді сөздер. Шығармашылық, критериалды бағалау, функционалдық сауаттылық, қабілеттерді талдау

● **FORMATION OF FUNCTIONAL LITERACY IN RUSSIAN LANGUAGE LESSONS AS A MEANS OF DEVELOPING STUDENTS' CREATIVE ABILITIES (RESEARCH OF THE TEACHER'S EXPERIENCE)**

A. Karkulova

Republican Scientific and Practical Center "Daryn",
Astana International University, Astana, Kazakhstan

G. K. Tursunov

Republican Scientific and Practical Center "Daryn", Astana, Kazakhstan

R. Zh. Pshembaeva

school-lyceum № 38, Astana, Kazakhstan

B. Satanov

Republican Scientific and Practical Center "Daryn", L.N. Gumilyov, Astana, Kazakhstan

E. N. Nurtazanov

Republican Scientific and Practical Center "Daryn", Astana, Kazakhstan

Abstract. The teaching experience of a Russian language and literature instructor served as the inspiration for this content. The study revealed that the teacher adheres to a multidimensional approach to the definition of creativity. The article defines creativity as a process and a product of activity, personal quality, and an environment that creates conditions for the development of creative abilities. As a result, approaches and methods that can be used in Russian language and literature lessons for the development of functional literacy and creative giftedness of students were considered. This article was prepared within the program trust fund study OR 11465474 "Scientific foundations of modernization of the education system and science" (2021-2023).

Keywords. Creativity, criteria-based assessment, functional literacy, ability analysis

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕ

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ В ОБРАЗОВАНИИ

FTAMP 14.25.09

● БІЛІМ БЕРУДЕГІ ӨЛШЕУ МЕН БАҒАЛАУДЫҢ ОРНЫ: ТҮРКИЯ ТӘЖІРИБЕСІ

А. Б. Кабышева

Қазақ Ұлттық хореография академиясы
Астана қ., Қазақстан Республикасы

Аңдатпа. Бұл мақалада білім берудегі өлшеу мен бағалау ұғымы, пәні, негізгі түсініктері, Түркия елінде зерттеген ғалымдардың тұжырымдары, іске асырылу кезеңдері мен жүйесі, оның оқытылуы, тиімді жүзеге асуы үшін тиісті шарттар мен ұсыныстар, зерттеу мен қолдану нәтижелері туралы пайымдаулар мен тұжырымдар келтірілген.

Тірек сөздер: өлшеу мен бағалау, білім беру бағдарламалары, оқу стандарттары, әдіс-тәсіл, функционалдық сауаттылық, оқу және оқыту, мінез-құлық, дағды, критерий.

Кіріспе

XXI ғасырда үздіксіз білім алу әрбіріміздің өмірлік кредомызға айналды. Білім мен ғылым, даму заманы соны талап етуде. Жақсы нәтижелерге қол жеткізгіміз келсе, сол заман ағымынан қалмауымыз қажет. Елімізде оқушылардың оқу жетістігін критериалды бағалау жүйесі білім берудегі бағалау жүйесін қайта қарастыру,

білім саласындағы қазіргі заманғы стратегиялық міндеттерге жету үшін жүзеге асырылып жатыр. Сонымен қатар, халықаралық стандарттарға сәйкес білім беру сапасын жоғарылату, қазақстандық мектеп бітірушілердің оқу жетістіктерін объективті бағалау және халықаралық деңгейде бәсекеге қабілеттіліктерін арттыру үшін бірыңғай талаптар құрастыру

жұмыстары жүргізілуде. Қазіргі уақытта білім саласындағы реформаларды білім беру ұйымдарына кезең-кезеңімен енгізу жалғасып жатыр.

Негізгі бөлім

Жалпы білім берудегі өлшеу және бағалау деген түсінік ең алғаш Европа, Америка елдерінде өткен ғасырдың екінші жартысынан бастап енгізіліп, қолданыла бастады. Ондағы мақсат, екінші дүниежүзілік соғыстан кейін елдегі әлеуметтік, экономикалық, саяси т.б. жағдайларды жақсартып, елдің әлеуетін арттыру үшін ең алдымен білім саласын өзгерту, жақсарту қажет екендігі айқындала бастады. Сондықтан әлемнің соғыста жетекші елдер қатарында болып, жеңіске жеткен мемлекеттерінің өзі өткен оқиғалардан сабақ алып, эстетикалық, ізгілік, тәрбиелік, гумандық, рухани, мәдени, ғылыми білім қорларын толықтыруға бет бұру керектігін түсінді. Сөйтіп, білім беру саласына толықтай реформалар жасап, оқу мен оқыту жүйесін өзгертті. Бұл өзгерістер білім алушының функционалдық сауаттылығын арттыруға, алған білімін өмірде, қызметінде, бәсекеге толы ортада оған қабілеттілігін көрсетуде қолдана алуына бағытталды. Ол үшін бұл жүйе мектеп жасындағы оқушылардың білім алу процесіне енгізілуге тиіс болды. Сөйтіп білім алушылардың білім-білік дағдылары жетілдіріліп, сәйкесінше ол белгілі бір критерийлермен өлшеніп, соңынан бағаланды. Кейін бұл жүйені Еуропалық Одаққа мүше елдер де өздерінің білім беру жүйелеріне енгізе бастады. Қай салада болмасын өткен ғасырдың екінші жартысында немесе соңында үлкен жарқын жетістіктер мен ашылулар көрсеткен елдердің табыс кілті – ол осы білім беру саласын тиімді, сапалы құруында деп білемін.

Енді осы бағыттағы дерекнамаларға тоқталып, ол бойынша іздену, зерттеу, саралау, енгізу, қолдану, нәтижесіне талдау жасау жұмыстары қалай жүргізілгендігін баяндасам. Қазіргі уақытта мен Түркия Республикасы, Анкара қаласындағы Гази университетінің Гази Білім беру факультетінде «Білім берудегі өлшеу мен бағалау» тақырыбы бойынша тағылымдама бағдарламасының шеңберінде басқа пәндер мен қатар «Білім берудегі өлшеу мен бағалау» пәні де бар. Бұл пәнді біздің елімізде де педагогикалық мамандықтар бөліміне міндетті пән ретінде енгізу қажет деген ойдамын. Себебі білім беру процесіндегі оқу бағдарламасынан бастап, оқулық, оқу жоспарындағы мақсат-міндеттер, сабақтарда қолданылатын материалдар, әдіс-тәсілдер, бақылау жұмыстарының тапсырмалары барлығы осы пәннің негізгі түсінігі «жарамдылық және сенімділік» критерийіне сай болуы керек. Сол кезде нәтижелі, сапалы, шынайы білімге қол жеткізіледі. Осындай қосалқы мәселелерден бұл тақырыпты ұсынудағы мынадай мақсат ортаға шықты, білім берудегі өлшеу мен бағалау пәніндегі негізгі оқулық болып табылатын доцент, доктор Халил Текиннің және басқа да осы саладағы зерттеушілердің кітаптарындағы теориялық білімдерге тоқталу, негізгі түсініктерімен бөлісу, сондай-ақ зерттеулері мен практикалық нәтижесіне тоқталып, оны біздің және жеке өзіміздің білім беру процесі барысындағы тәжірибелерімізмен салыстырып, талдау, өзімізге пайдалы бір түйін шығару.

«Білім» сөзін әр түрлі көзқарастағы мұғалімдер әр түрлі анықтай бастады. Бұл айырмашылықтың нақты себебі-мұғалімдердің әртүрлі философиялық көзқарастарға сүйене отырып, не болуы керек екенін анықтауға тырысуы. Дегенмен, әртүрлі білім беру анықтамаларында бір-біріне жақындайтын белгілі бір ұқсастықтары бар, – дейді Халил Текин.

«Білім» сөзін әр түрлі көзқарастағы мұғалімдер әр түрлі анықтай бастады. Бұл айырмашылықтың нақты себебі-мұғалімдердің әртүрлі философиялық көзқарастарға сүйене отырып, не болуы керек екенін анықтауға тырысуы. Дегенмен, әртүрлі білім беру анықтамаларында бір-біріне жақындайтын белгілі бір ұқсастықтары бар, – дейді Халил Текин.

Әр түрлі көзқарастағы мұғалімдер келісетін нәрседен қалай қорытынды жасауға болады, білім беру - бұл өзгеру процесі. Бұл процестен өтіп жатқан адамның мінез-құлқында өзгерістер болады деп күтілуде. Қарастырылып отырған өзгеріс, сөзсіз, қалаған бағыт пен сол бағыттың өзгеруі болып табылады. Осылайша, білім беруді оның тар және техникалық мағынасында «адамның мінез-құлқына өз өмірі арқылы және ерікті түрдегі өзгертулер енгізу процесі» деген анықтама береді.

Сабақтың, курстың немесе оқу кезеңінің соңында оқушылар бұрын болмаған жаңа мінез-құлыққа ие болады немесе олардың бұрынғы мінез-құлқында кейбір өзгерістер болады деп күтілуде. Мысалы, іскерлік білім сабағына келгенде түптеуді білмейтін оқушы осы сабақтың соңында кітапты байланыстыра жабыстыра алуы керек. Тарих курсынан өткен оқушы тарихи оқиғаларды декоммунизациялауы керек және оқиғалардың себептері мен салдарын дұрыс байланыстыра білуі керек. Бұрын өз көзқарастарын жалғыз шындық деп санаған және философия сабағының соңына қарай басқалардың пікірін құрметтемейтін адам, өзінің көзқарастары қате, ал басқа пікірлер дұрыс болуы мүмкін деген оймен, басқа көзқарастарға құрметпен қарап, дәлелдер қажет болған кезде өз ойын өзгертуге дайын болуы керек, – деген тұжырымдар келтіреді [1, 1 б.].

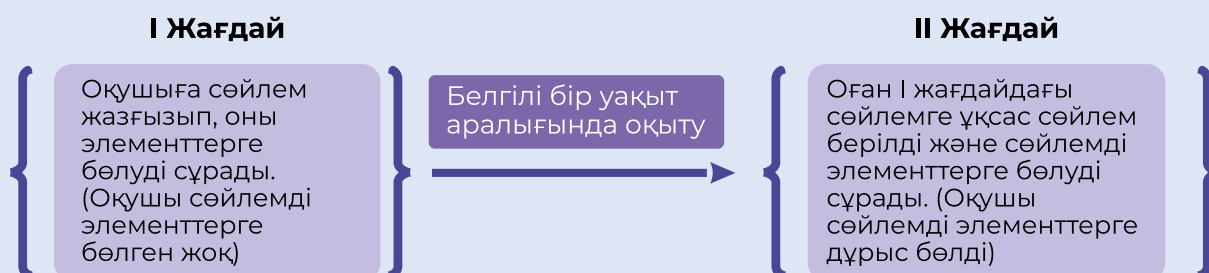
Білім беру саласының кез-келген деңгейінде жоғарыда айтылған «білімді» меңгерту үшін оның барлығына ортақ мемлекеттік стандарттарға сай бағдарламасы жасалатындығы белгілі. Әр пәннің өз ерекшелігіне сәйкестеліп жасалатын барлық бағдарламалардың түпкі мақсаты білім беруден күтілетін нәтижеге бағытталады. Біздің елімізде де 2013 жылдан бері оқытудың жүйесі, әдіс-тәсілдері кезең-кезеңмен өзгертіліп, оны енгізу үшін оған сай болуы керек мұғалімдерді деңгейлеп оқыту курстары оқытылды. Кейін оқу бағдарламалары да түбегейлі өзгертіліп, ұстаздар жаңартылған білім беру мазмұнына сай білім-білік дағдыларын қысқа мерзімдік курстарда жетілдірді.

Ал енді осы бағдарламалар туралы айтқан зерттеушілердің тұжырымына қарас-

тырсақ, «Бағдарлама тұжырымдамасы мынаны білдіреді: белгілі бір мақсатқа жету үшін орындалатын іс-әрекеттердің неден тұратындығын анықтау, оларды кезең-кезеңімен ретке келтіру, әр іс-әрекетке кететін уақыт, оны орындау тәсілдері және орындалатын жұмыстардың тиімділігін қалай анықтауға болатындығы туралы заң жобасы. Бағдарламаның тұжырымдамасы, ең алдымен, қол жеткізуге болатын мақсатты, содан кейін осы мақсатқа жету үшін орындалуы керек жұмысты және осы жұмыстардың тиісті түрде орындалатын жағдайын өлшеу мен бағалауды қамтитын алдын - ала жұмыс екендігі түсінікті» – деп сипаттайды доцент, доктор Шереф Тан [2, 11 б.].

Мінез-құлықтың өзгеруі адамның өз өміріне байланысты болады. Адамның өмір сүру кезеңінде өзіне сіңірген және өзара әрекеттесетін әлеуметтік орта тудыратын тұрақтылық қасиетін көрсететін іздер ретінде қарастыруға болады. Адамдардағы оқыту алдымен өздері тұратын отбасының әлеуметтік құрылымдарына, содан кейін олар мүше болып табылатын қоғамға параллель мінез-құлыққа ие болады. Бұл жағдайда «*әлеуметтену-мәдениеттену*» жеке тұлға тұрғысынан, ал қоғам тұрғысынан оны «*әлеуметтендіру-мәдениеттендіру*» деп сипаттауға болады. Шындығында, бұл процеске қатысты. Бұл процесс-бұл жеке тұлға тұрғысынан оқу және қоғам тұрғысынан оқыту процесі, – деп келтіреді доцент, доктор Метин Ясар өзінің «Өлшеу мен бағалаудың маңыздылығы» атты еңбегінде [3, 2-4 бб.].

Оқыту жағдайынан мынадай «*мінез-құлық өзгерісі*» деген мысал келтіріледі:

Дереккөз: Доç. Dr. Halil Tekin. «Eğitimde ölçme ve değerlendirmе». Ankara: Copyright yargı yayınevi, 2008. S.312.

Бұл оқыту жағдайындағы мән мен түйін, оқушыға бір нәрсені жаса немесе тапсырманы орында деместен бұрын оны оқытушы түсіндіріп, көрсетіп барып, соған ұқсас тапсырма беріп, ол тақырыпты түсінгендігін анықтау керек.

** Жалпы оқу моделі*

Оқытудың негізгі мақсаттары → Алдын-ала бағалау → Оқыту мақсаттары → Оқу қызметі → Бағалау ↔ Кері байланыс ↔

Оқушыларға берілетін функцияларды, яғни қол жеткізуге болатын мақсаттарды, осы мақсаттарға жету үшін іс-шараларда қолданылатын құралдар мен материалдарды, белгілі бір мақсаттарға қол жеткізілгенін түсінуге мүмкіндік беретін бағалауды қамтитын оқыту бағдарламасы сәулетші жоспары сияқты мұғалім мен оқушының мақсаттарына қызмет етеді. Мұқият ойластырылған оқу бағдарламасы мұғалім мен оқушыға прогресстің әр кезеңінде қайда бару керектігін және не істеу керектігін білуге мүмкіндік береді.

Оқу бағдарламасында өз кезегінде келесі сұрақтарға нақты және дәйекті жауаптар берілуі керек: не үшін білім беру керек? Онда не, қашан және қалай үйретіледі? Қанша зерттелгенін қайдан білеміз? Осы сұрақтардың барлығына бағдарламаның мақсаттарын анықтау, қойылған мақсаттарға жету үшін оқу жағдайларын таңдау және ұйымдастыру және мақсаттарға қол жеткізілген-жетпегенін зерттеу үшін қолданылатын бағалау процесін анықтау арқылы жауап беруге болады.

Бұл, нақтырақ айтсақ, оқу бағдарламасын әзірлеу кезінде келесі сұрақтарға нақты жауап беру қажеттілігіне тап болды:

1. Оқу мақсаттары қандай болуы керек, яғни оқушыларға қандай мінез-құлық немесе мінез-құлық үлгілерін үйрету керек?
2. Мұндай мінез-құлықты дамыту үшін оқушылар қандай оқу кезеңдерінен немесе қандай білім беру жағдайларынан өтуі керек?

3. Оқушылардың мінез-құлықтарындағы қажетті өзгерістерді тудыру немесе оқушыға қажетті мінез-құлықты беру үшін белгілі бір білім беру кезеңдері қалай ұйымдастырылуы керек?
4. Қажетті мінез-құлықты қалыптастыру тұрғысынан оқушыларға ұсынылатын оқу іс-шаралары мен білім беру жағдайларының тиімділігі қандай?
5. Төртінші сұрақта көрсетілген көрсеткіштердің нәтижесінде алынған бағалау деректерін ескере отырып, қарастырылып отырған бағдарламаға және оны іске асыруға қатысты қандай өзгерістер, түзетулер қажет?

Адамның қоғамның дамуы мен дамуындағы барлық аспектілеріндегі маңыздылығы, сондай-ақ адамның қалыптасуындағы білімнің рөлі сөзсіз факт болып табылады. Қоғам бізден оны құрайтын адамдар қалаған қасиеттерге ие болатын дәрежеде сұралатын қоғамға айналады. Оны құрайтын адамдардан асып түсетін қоғам туралы ойлау - бұл жүзеге аспайтын арман. Сондықтан әр қоғам өз адамын тәрбиелеуі керек. Мұнда, кең мағынада, мақсаттар-бұл қоғам өзі тәрбиелеп отырған адамнан табуды көздейтін қасиеттер. Әр ел белгілі бір жағдайларға тап болған кезде өз халқының қалай әрекет ететінін немесе өзін қалай ұстауы керектігін алдын-ала анықтайды. Мектептер сонымен қатар оқушыларға осы бұрын анықталған қажетті қасиеттерді бойларына сіңіретін немесе алға қойған мақсаттарына қол жеткізетін іс-шараларға яғни білім беру процесіне қатысады.

Бағдарламаларды әзірлеуге арналған кітаптарда қоғамның білім беру мақсаттары келесідей құрылатындығы көрінеді: жалпыдан нақтыға, абстрактіліден нақтыға. Қоғамның алыс мақсаттары, білім берудің жалпы мақсаттары, мектептің белгілі бір түрінің мақсаттары, белгілі бір курстың мақсаттары, белгілі бір курстағы пәннің немесе бөлімшенің мақсаттары. Мұғалімге сыныпта оқу функциясын орындауға көмектесуге бағытталған кітапта, содан кейін мақсат анықталған

кезде, сабақтың немесе бөлімнің мақсаттары келесі кезекте алға қойылуы керек.

Мақсаттардың анықталуы. Мақсаттардың мазмұны қандай болуы керек дегенге келетін болсақ, маңызды болып табылатын көптеген тармақтарды нақтылау қажет. Бір жағынан, біз бұл қажеттілікті түсінетіндіктен, екінші жағынан, біз бұл тақырыпты «бағдарламаларды әзірлеу» саласындағы кітаптардың тақырыбы деп есептегендіктен, біз мұнда өте маңызды деп санайтын бірнеше тармақты ғана атап өткенді жөн санадық [1, 8-12 бб.].

Мақсаттарды оқушылардың бақыланытын мінез-құлқына аудару. Мақсаттар оқушылардың мінез-құлқы тұрғысынан пәннің белгілі бір мазмұнымен бірге тұжырымдалған болса да, олар әлі де қажетті анықтық пен нақтылыққа ие болмауы мүмкін [1, 14 б.].

Білім беру жағдайларын таңдау. Қажетті оқу ортасын құра алатын білім беру жағдайларын таңдау және ұйымдастыру кезінде сақталуы керек кейбір принциптер бар. Бұл принциптерді келесідей тізімдеуге болады:

1. Білім беру жағдайлары мақсатқа байланысты болуы керек.
2. Олардың білім беру мәртебесі оқушылардың деңгейіне сәйкес келуі керек.
3. Оқу жағдайлары бірнеше мақсатқа қызмет етуі керек және күтпеген салдардан босатылуы керек.

Білім беру жағдайларын ұйымдастыру. Білім беру жағдайлары тиімді болуы үшін оларды бір-бірін толықтыратын етіп ұйымдастыру қажет. Ол үшін тік және көлденең негізде білім беру байланыстары арасында тиісті қатынастар орнатылуы керек. Оқу процесінің жиынтық әсерін қарастырған кезде қарым-қатынастың екі аспектісі де маңызды [1, 19-23 бб.].

Өлшеу кең мағынада «белгілі бір сапаны бақылау және бақылау нәтижелерін

сандармен немесе белгілермен білдіру» ретінде анықталады (Тургут, 1990). Осылайша, «өлшеу» білім беру процесінде өте маңызды орын алады, әсіресе бұл бізге оқушылар туралы шешім қабылдауға негіз болатын ақпарат алуға мүмкіндік береді, бірақ оларды қолдану тұрғысынан бұл өте күрделі және назар аударуды қажет ететін құрылым болып табылады.

Бағалау «өлшеу нәтижелерін критериймен салыстыру нәтижесінде бағалау үкімін (шешімін) шығару бойынша жұмыс» ретінде анықталады (Тұрғұт, 1990). Бағалау ұғымының анықтамасы қарастырылған кезде үш негізгі элементке жіктеледі. Бұл: 1) өлшеу нәтижесі, 2) критерий, 3) шешім. Осы аспектіні қарастыра отырып, бағалау өлшеуді қамтитын өте ауқымды ұғым болып келеді [5, 1-2 бб.].

Оқушыларға бағдарламаның басында қойылған мақсаттарға жету үшін таңдалған және үздіксіздік, біртіндеп және біртұтастық принциптеріне сәйкес ұйымдастырылған оқу процесін қамтамасыз ету үшін күш-жігердің тиімді екендігін білу қажет. Оқыту процесінің барысында оқушының үлгерімі мен мінез-құлқында қандай дәрежеде өзгерістер болды екен? – деген сұрақ туындайды. Бұл сұраққа сенімді және нақты жауап табылмайынша, жалғасып жатқан білім берудің қаншалықты тиімді екенін білу мүмкін емес. Білім беру одан не күтілетініне қарамастан жылдам уақытта әдетке, күнделікті іске айналуы мүмкін. Осылайша, бағдарламаның мақсаттарына жету дәрежесін анықтау үшін кем дегенде бағалау қажет. Бұл оқытуды оқушылардың дайындық деңгейіне бейімдеу үшін де қажет. Осы қысқаша сипаттамадан көріп отырғаныңыздай, бағалау кем дегенде үш мақсат бойынша жүзеге асырылады. 1) тану-орнын анықтау, 2) түрін анықтау-жетілдіру және 3) бағалау үшін бағалау.

Жалпы мағынада бағалау өлшеу нәтижесін критерийлер бойынша салыстыру арқылы бағалау туралы шешім шығаруды білдіреді. Осылайша, бағалау нәтижесінің дұрыстығы өлшеу нәтижесінің, критерийдің және бағалау процесінің дұрыстығы-

на байланысты, бұл өлшеу нәтижесі мен критерийді салыстыруды білдіреді [1, 24-28 бб.]

«Білім берудегі өлшеу мен бағалаудың әдіс-тәсілдері» атты еңбегінде доктор, профессор Фуат Тургут: Білім беру жүйесінің пайдалы жұмыс істеуі үшін маңызды болып табылатын бағалау элементі шешім қабылдау және пайымдау процесі болып табылады. Бағалауды өлшеу нәтижелері мен критерийді салыстыру арқылы шешім қабылдау процесі ретінде сипаттайды. Бағалау үшін Тургуттың сипаттамасына қарап, бағалау процесі үш элементтен тұрады деуге болады. Бұл өлшемдер (демек, өлшеу процесінде алынған өлшеу нәтижелері), критерийлер мен пайымдаулар. Өлшеу бағалаудың алғышарты болып табылады. Өлшеу процесі, демек, өлшеу процесінде алынған өлшеу нәтижелерін бағалаусыз бағалауды орындауға болмайды, деген ұстанымды алға тартады [4].

Бағалауды қолдану мақсаттарын ескере отырып, әсіресе білім беру жүйесінде оқушыларға қатысты бағалаудың үш түрін ажыратуға болады, – деп жазады профессор, доктор Мехмет Бахар. Олар: 1) диагностикалық бағалау (алдын-ала бағалау), 2) қалыптастырушы бағалау (кезеңдік бағалау) және 3) деңгейді анықтайтын бағалау (жиынтық бағалау) (Торранс және Прайор, 1998; Аткин, 2001) дей келе, өз зерттеуінде ары қарай оларды жеке-жеке жіктеп көрсетіп сипаттама береді [5, 3 б.]. Бірақ бағалаудың бұл үш түрін зерттеушілер өз еңбектерінде қалай жазғандарына шолу мен өз тәжірибемнен жұмыстарды жеке бір тақырып етіп алдағы уақытта жазуды жоспарлап отырмын. Себебі бұл мақаладағы мақсатым, жалпы түсінік беру, осы саланың шығу негізін, мәнін көрсету, ал практикалық жағы жеке талданғаны жөн деп санаймын. Өйткені біздің мектептерде білім берудегі өлшеу мен бағалау мұғалімдерге жеке ұзақ мерзімді пән немесе теориялық курс бағдарламасы болып өтілген жоқ. Қысқа мерзім ішінде курс болып оқытылып, ондағы үйренгендерін мұғалімдер бірден өз пәндеріне енгізіп алып кетті. Біздің мектептерде бұл бағытта жақсы жұмыстар жасалынып, өзінің

жақсы нәтижелерін көрсетуде. Дегенмен, бүгінде жаңартылған білім мазмұнының мәнін әр мұғалім өзінше қабылдап, қолданып жүрген жәйі бар. Сондықтан жүйелі түрде ұсынсақ, қабылдауға, кемшіліктерді түзетуге, оқушыларға ұсыну түрін таңдауға, сабақтарды өткізуді түрлендіруге, жақсы нәтиже көрсетуге септігі тиеді деп ойлаймын. Әсіресе бұл тақырып жас мамандарға өте қажет болып табылады.

Қорытынды

Оқу пәндерінде оқушылардың білімін критериалды бағалау оқытушыларға оқушының оқудағы және жеке жетістіктерін бағалауда күнделікті, кезеңдік және қорытынды бақылау жұмыстарын жүргізуге, оқу процесінде оқушылардың өздерінің нәтижелерін қадағалауына мүмкіндік береді. Сондықтан осы бағытта әлемдік үздік университеттерден білім алып, тәжірибе алмасу және бұл бағытта жұмыс істеу өте өзекті және маңызды. Біздің мектептердегі білім беру мен әдістемелік жұмыстарымызға білім жетілдіру курстары, тәжірибе алмасу, тағылымдамаларда алған жаңартылған, жетілдірілген әдістемелер, ғылыми зерттеулер мен функционалды сауаттылыққа бағыттайтын пәндік мазмұндарды енгізу – менің мақсатым. Жаһанданудағы жаңартылған білім беру бағдарламаларының қалыптасуы мен дамуының жүру барысы және өзгеріс факторларын білім беру кеңістігіндегі үрдіс тұтастығы тұрғысынан ұштастырып іздену қажеттілігі методологияны жаңаша жетілдіруді талап етеді.

Қолданылған деректер тізімі

1. **Doç. Dr. Halil Tekin.** «Eğitimde ölçme ve değerlendirme». Ankara: Copyright yargı yayınevi, 2008. S.312.
2. **Doç. Dr. Şeref Tan.** «Öğretimde ölçme ve değerlendirme». «Оқытудағы өлшеу және бағалау». Pegem Akademi. Ankara. 11. Baskı: Eylül – 2015.
3. **Metin Yaşar.** «Ölçme ve değerlendirmenin önemi» bölümü. Ankara: Pegem Akademi. 3. Baskı: Ekim – 2011.
4. **Turgut, M.F.** (1990) Eğitimde ölçme ve değerlendirme metotları. 7. Baskı. Ankara: Saydam Matbaacılık.

5. **Prof. Dr. Mehmet Bahar**, vb autorlar. «Genel-eksel-tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme teknikleri, öğretmen el kitabı». “Жалпы-өлшеу мен бағалаудың қосымша әдістері, мұғалімдерге арналған анықтамалық” Ankara: Pegem Akademi. 7.Baskı: Aralık 2015.

● МЕСТО ИЗМЕРЕНИИ И ОЦЕНИВАНИИ В ОБРАЗОВАНИИ: ОПЫТ ТУРЦИИ

А. Б. Кабышева

Казахская национальная академия хореографии
г. Астана, Республика Казахстан

Аннотация. В данной статье представлены понятие, предмет, основные понятия об измерении и оценивании в образовании, выводы турецких ученых, изучавших это направление, этапы и система реализации, соответствующие условия и рекомендации для ее обучения, эффективной реализации, рассуждения и выводы о результатах исследования ученых и их применения.

Ключевые слова: измерение и оценивание, образовательные программы, стандарты обучения, методология, функциональная грамотность, обучение, поведение, навыки, критерии.

● THE PLACE OF MEASUREMENT AND EVALUATION IN EDUCATION: THE EXPERIENCE OF TURKEY

A. B. Kabysheva

Kazakh National Academy of Choreography,
Astana, The Republic of Kazakhstan

Abstract. This article presents the concept, subject, basic concepts of measurement and evaluation in education, conclusions of scientists studied in Turkey, stages and system of implementation, relevant conditions and recommendations for its teaching, effective implementation, judgments and conclusions about the results of research and application.

Keywords: measurement and evaluation, educational programs, educational standards, methodology, functional literacy, learning and learning, behavior, skills, criteria.

FTAMP 14.27.21

● ТҮРКИЯ ТӘЖІРИБЕСІ: BILSEM ДАРЫНДЫ ОҚУШЫЛАРҒА АРНАЛҒАН ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ӨНЕР ОРТАЛЫҒЫ

А. Мухамедханова, А. Архыматаева

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Астана

П. Ертаева

Нийде Омер Халисдемир Университеті,

Түркия Республикасы, Нийде қаласы

Аңдатпа. Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім Академиясы қызметкерлері «Білім және ғылым жүйесін дамытудың ғылыми негіздері» ғылыми-техникалық жоба шеңберінде халықаралық тәжірибелерді зерделеу бойынша Түркиядағы оқушылардың дарындылығын дамытуға байланысты BILSEM дарынды оқушыларға арналған ғылым және өнер орталығы жұмысы мен бағыттары зерделенді. Мақаладан Түркиядағы қосымша білім беру жүйесінің мақсаты мен міндеттері, қызмет бағыттары, оқытылатын курстар туралы ақпараттар алуға болады.

Тірек сөздер: қосымша білім беру, дарындылық, Bilsem, Түркия.

Кіріспе

Білім алушыларға қосымша білім беру – білім алушылардың өзін-өзі тануы мен таланттарын ашу үшін мүмкіндіктерін іздеудің тиімді құралы. Әр оқушының даралығы бірінші орынға шығатын білім беру жүйесінде дарынды деп саналатын адамдарды оқыту процесі барған сайын маңызды бола түсуде. Тұрақты дамуға қол жеткізудің негізгі анықтаушы факторы білім беру болып табылады. Тұрақты даму білімі студенттерге тұрақты экономиканы, қоршаған ортаны және әлеуметтік тәртіпті құруға және дамытуға, болашақ туралы ойлауға және стратегиялық жоспарлар құруға көмектесетін білімге баса назар аударады. Дарынды оқушылардың әлеуеті елдің тұрақты дамуы үшін үлкен маңызға ие.

Әлемдік білім беру тәжірибесінде дарынды балалармен жұмыс жасау XIX ғасырдың аяғынан бастап ғалымдардың назарын аударды [1].

Негізгі бөлім

BILSEM дарынды оқушыларға арналған ғылым және өнер орталығы Түркиядағы оқушылардың дарындылығын дамытуға байланысты Ұлттық бірыңғай қосымша білім алу жүйесі. Түркияда ғылым және өнер орталықтары ретінде BILSEM 1995 жылы ресми білімінен басқа академиялық, әлеуметтік және көркемдік салалар бойынша ерекшеленетін дарынды оқушыларды қолдау мақсатында ашылды және қолданысқа енгізілді. Түркияның барлық өңірлерінде жүзеге асырылады. BILSEM, бұл ғылыми және көркемдік білім

беру орталықтарының қысқартылған атауы [2]. Бұл бастауыш мектептерде емтиханда анықталған ерекше қабілеттері бар оқушылардың өздерінің жеке қабілеттері туралы білуін қамтамасыз ету мақсатында ашылған арнайы оқу орындары, бұл олардың ресми оқу орындарында оқуына кедергі келтірмейтіндей және олардың әлеуетін жоғары деңгейде пайдалана алатындай етіп ұйымдастырылған.

BİLSEM дарынды адамдарға өз таланттарын тез ашуға, дамытуға және қоғамның дамуына үлес қосуға мүмкіндік беру үшін құрылған. «Әр бала ерекше. Балаңызға өз талантын ашуға мүмкіндік беріңіз, сонда ол өз өмірін пайдалы және бақытты адам ретінде жалғастыра алады», - деген ұстаным негізінде жұмыс жасайды.

Оқушыларды ғылыми және көркемдік білім беру орталықтарына іріктеуді «Арнайы білім беру және консультациялық қызметтер Бас басқармасы» жыл сайын белгіленген күндерде өткізілетін емтихандардың нәтижелері негізінде жүргізеді. BİLSEM-ге оқушылар арнайы емтихан нәтижесінде қабылданады. Оқушылардың дарындылық деңгейі 1-сыныпта пән мұғалімінің жіті бақылауында болады. Оқу процесінде дарындылық қабілеттерін көрсеткен оқушыларды мұғалім бақылап, оларға қосымша тапсырмалар береді. Осылайша Бастауыш білім беру деңгейінде 1-2 сыныптарда пән мұғалімінің ұсынысымен оқушы BİLSEM дарынды оқушыларға арналған ғылым және өнер орталығына қабылдау емтиханына құжаттарын тапсырады. Бұл емтихан бастауыш мектеп деңгейінің 2. және 3 сынып оқушыларынан алынады. Емтиханға қатысатын оқушылар өз мектебіндегі сынып жетекшілері толтырған «бақылау нысаны» тізімі бойынша ұсынылады. Педагог 1-сыныпта оқушының жеке ерекшелігін бақылап, 2 сыныпта BİLSEM емтиханына қатысуға талапкерлерге ұсыныс жасайды. Соңғы Ережеге сәйкес емтихан тапсыру үшін оқушыларды педагог тағайындауы керек.

Ғылым және өнер орталықтарына қабылданған оқушылардың дайындық деңгейін өлшегеннен кейін; бейімделу (бағдар-

лау), қолдауға үйрету; коммуникативтік дағдылар, топтық жұмыс әдістері, Оқыту әдістері, 4проблемаларды шешу әдістері, ғылыми зерттеу әдістері, Шет тілі, Компьютер, қоғамдық қызмет, Жеке тұлғаларға назар аудару қабілеттері, өндіріс / жобаларды басқару бойынша арнайы дағдыларды дамыту негізінде оқытылады.

Бағдарламалардың белгілі бір аяқталу уақыты жоқ және оқушы өзінің оқу қарқынына сәйкес бағдарламалар бойынша алға жылжиды. Бағдарлама кезеңдерінде оқушылардың үлгеріміне, қалауына, еңбекқорлығына және сабаққа қатысуына байланысты олар орта мектепті бітіргенге дейін білімін жалғастыра алады. Барлық бағдарламалар оқушыларға бағытталған, пәнаралық декоммунизацияланған және модульдік болып табылады; олар оқушылардың шығармашылығын, мәселелерге басқаша қарау және шешімдер табу қабілетін дамыту және оларды ересек жастағы жағдайларға дайындау үшін жеке дайындалады.

Бағдарламаларды іске асыру кезінде мектепке қарағанда арнайы білім берудің мүлдем басқа әдістері мен әдістері, сондай-ақ арнайы материалдар мен оқытудың арнайы шарттары қолданылады. Bilsem-де жеке оқыту мұғалім үшін маңызды болғанымен, өткізу орны және т.б. шектеулерге байланысты оқыту негізінен 3-5 адамнан тұратын шағын топтарда жүзеге асырылады. Ғылыми және өнер орталықтарында оқыту оқушыларды ресми оқытудан басқаша жүзеге асырылады. Bilsem құрылымында емтихан тапсыруға, бағалау жасауға және т.б. мүмкіндік бар. мақсаттар орындалмайды. Оның орнына оқыту жобаға негізделген процеске бағытталған оқыту моделі арқылы жүзеге асырылады және оқушылар қажетті біліктілікке сәйкес жобаларды орындайды.

Bilsem-де оқу бірінші семестрді (қыркүйек-қаңтар), екінші семестрді (ақпан-маусым) және шілде, тамызды (жазғы мектеп, лагерьлер) қамту үшін жылына үш семестрде ұйымдастырылады. Оқушы өзі оқитын ресми білім беру мектебінде негізгі білімді алған соң, сабақтан кейін қосымша уақытта егер ол таңертең оқыса,

т.стен кейін, түстен кейін оқыса таңертең оқиды. Әрбір оқу кезеңі ішінде болмау кезеңі оқу кезеңінің 30% - % аспауы тиіс. Осы мерзімнен асқан немесе себепсіз бағдарламаға қатыспаған оқушылар тіркеуден шығарылады. Ғылым және өнер орталықтарында оқушыларға үлгерімді өлшеу үшін қандай да бір шаралар қолданылмайды, емтихандар өткізілмейді, оқу іс-әрекеттері бағаланбайды. Мониторинг және бағалау іске асырылатын білім беру бағдарламаларының әрбір кезеңінде бақылау нысандарын пайдалана отырып жүргізіледі, ал бағдарламаның соңында бағдарламаны аяқтаған оқушыларға «бағдарламаны аяқтау туралы куәлік» беріледі.

BILSEM-де төмендегідей ерекше қабілетті дарынды балаларға арналған төмендегідей оқу курстары ұйымдастырылады:

Аналогия курсы

Ұқсастықты зерттеу белгілі оқиғаның артықшылықтарын пайдалана отырып, басқа белгілі оқиға туралы ойлау қабілетін дамытады.

Шифрлау курсы

Шифрлаумен жұмыс істеу сіздің балаңыздың жіберілген құпия хабарламалардың логикалық шифрын ашу қабілетін жақсартады.

Матрица курсы

Матрицалық зерттеулер зейін мен шоғырлану белсенділігін, сондай-ақ объектілердің жалпы қасиеттерін анықтау қабілетін дамытады.

Қысқа мерзімді жады курсы

Қысқа мерзімді есте сақтауды зерттеу; балаңыздың есте сақтау жаттығулары арқылы алынған лезде білімді есте сақтау уақытын жақсартады.

Бүтін бөліктер курсы

Олардың бір бөліктен екінші бөлікке жұмысы сіздің қиялыңызды пайдалана оты-

рып, жетіспейтін бөлікті толықтыру қабілетіңізді дамытады.

Текшелер курсы

Кубтық жаттығулар балаларда визуалды интеллект, қиял қабілетін дамытады.

Сандар тізбегін есте сақтау курсы

Сандар тізбегін есте сақтау жаттығулары зейін мен шоғырлануды, сондай-ақ дұрыс тізбекті есте сақтау қабілетін дамытады.

Тарихшы курсы

Тарих сұрақтары; оқуды түсінуге бағытталған, балаңыздың есте сақтау жаттығулары бірден алынған білімді есте сақтау уақытын жақсартады.

Көлеңке іздеу курсы

Көлеңкелі сұрақтар балаларда визуалды интеллект пен қиялды дамытады.

Рефлексия курсы

Рефлексия сұрақтары балаларда әртүрлі кеңістікте ойлау қабілетін дамытады.

Перспектива курсы

Перспективалық сұрақтар балаларда визуалды кеңістіктік қабылдау және визуалды интеллект қабілетін дамытады.

Синонимдер- Антонимдер курсы

Синонимдер-лексиканы оқыту стратегиясы ретінде қолданылатын антонимдер балалардың сөздік қоры мен экспрессивтілігін жақсартады. Олардың баланың дамуына қосқан үлесі қандай?

Мысалы, *Аналогия курсы*нда оқушылардың:

- ▶ ұқсастықты зерттеу белгілі оқиғаның артықшылықтарын пайдалана отырып, басқа белгілі оқиға туралы ойлау қабілетін дамытады;
- ▶ Интеллекттің дамуы жеделдейді, есте сақтау қабілеті күшейеді.

- ▶ Ойлау және оқу дағдылары дамиды.
- ▶ Оның назары мен өзіне деген сенімділігі артады.
- ▶ Оған не тыңдап, не оқып жатқанын түсіну оңайырақ болады.
- ▶ Талдау және бақылау қабілеті күшейеді.
- ▶ Себеп-салдарлық байланыстарды орнату жеделдетілуде.
- ▶ Мәселелерді шешу қабілеті артады.

Сондай-ақ, Нигде қаласы BİLSEM дарынды оқушыларға арналған ғылым және өнер орталығына барғанымызда, тілдік пәндер бойынша педагог балаларға не нәрсеге ерекше қызығушылығы бар соның суретін салғызып жатқандығын байқадық. Тілдік пәндер бойынша не себепті сурет салғызып жатқандығын сұрағанымызда, бала өзі салған суретін келесі жолы суреттеп ауызша айтады, оның ерекшелігін жіктейді, өмірмен байланыстырады, неге қызығушылығы артқандығын дәлелдейді ең соңында сол туралы эссе жазатындығын айтты. Педагог оқушылардың қызығушылықтарын ескере отырып, оқу-білік дағдыларын дамытуда ұтқыр әдістердің бірі екендігін айта келе, бірнеше жылғы тәжірибесімен бөлісті.

Сонымен, BİLSEM Түркиядағы дарынды балалардың әлеуетті мүмкіндіктері мен шығармашылық қабілеттерін анықтау, дамыту және іске асырудың бірыңғай заманауи жүйесін құрудағы мемлекеттік жүйенің бастауы деп айтуға толық негіз бар. Біздің елімізде де бастауыш сыныптан бастап, білім алушылардың дарындылығын дамыту мақсатында осындай Ұлттық орталықтар игі бастама ретінде ашылса, ұрпағымыздың кемел болашағы жарқын бастама болар еді. Білім беру жүйелерінде жеке айырмашылықтар маңызды екені анық және бұл айырмашылықтар дарынды тұлғалардың білім беру процесінде ерекше маңызға ие. Дарынды балалардың қажеттіліктерін есепке алу және олардың мүдделері мен қажеттіліктеріне сәйкес жоспар құру олар өмір сүретін қоғамға ғана емес, адам-

затқа да үлес қосады. Дарынды адамдар-теориялық білімге ие болумен қатар, ізденімпаз, сұрақ қоятын, креативті, проблемаларды шешу дағдыларына ие, өзін-өзі жүзеге асыруға түбегейлі қадамдар жасай алатын және білім өндірісіне үлес қосатын адамдар.

Дарынды балалармен жұмысты дамытудың маңызды бағыттары:

- ▶ мектепте бар таланттарды анықтау және қолдау мүмкіндіктеріне қатысты ата-аналармен байланыс жүйесін дамыту;
- ▶ ынталы және талантты оқушылармен жұмыс істеу үшін педагогтерді біліктілікті арттыру бағдарламаларымен қамтуды ұлғайту,
- ▶ ауылдағы және шағын жинақты мектептердегі білім алушылардың облыстық және республикалық, қалалық деңгейдегі конкурстар мен жарыстарға қатысуын қамтамасыз ету үшін олардың ұтқырлығын арттыру.

Қорытынды

Білім алушылардың қабілеттері мен дарындылығы анықтау, қолдау және осы үш элементтің үздіксіздігін болжайтын қандай да бір үштұғырлылық ретінде әрекет етуі керек. Олардың кез-келгенін елемей бүкіл жүйенің тиімсіздігіне әкелуі мүмкін. Егерде тек анықтауға бағытталған болса, онда сүйемелдеу қажеттілігі жоғалады, егер ол тек қолдауға бағытталған болса, онда анықтау және дамыту қажеттілігі жоғалады. Бұл жерде білім беру жүйесінің негізгі міндеттерінің бірі-білім алушылардың осы санаты, интеллект деңгейіне және физикалық жағдайына қарамастан, өз қабілеттерін көрсете және дамыта алатын жағдайлар жасау болып табылады.

Қаржыландыру туралы ақпарат. Аталмыш мақала Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы тарапынан 2021-2023 жж. жүзеге асырылатын OR 11465474 «Білім және ғылым жүйесін дамытудың ғылыми негіздері» зерттеуді бағдарла-

малық мақсатты қаржыландыру аясында дайындалды.

Қолданылған деректер тізімі

1. **N. B. Romaeva, R. R. Magomedov, A. P. Romaev** PREPARATION OF TEACHERS FOR WORK WITH GIFTED STUDENTS. https://www.researchgate.net/publication/343890192_Preparation_Of_Teachers_For_Work_With_Gifted_Students / 30.03.2023./
2. <https://www.bilsem.com.tr/> /24.03.2023/
3. **Sağlam, A.** ve Çiftci, Siki kere farklılık üzerine bir çalışma: Özel yetenekli öğrencilerde öğrenme güçlüğü. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 58, 218 – 231, 2022.
4. **Wai, Jonathan, and Benjamin J. Lovett.** Improving Gifted Talent Development Can Help Solve Multiple Consequential Real-World Problems. Journal of Intelligence 9: 31. <https://doi.org/10.3390/jintelligence90200312021>.
5. Gelecekte Öğrencilerin Sahip Olması Gereken 10 Yetenek. (otcourses-turkey.com/study-abroad-info/once-you-arrive/gelecekte-ogrencilerin-sahip-olmasi-gereken-10-yetenek/) 24.03.2023.
6. Авторская концепция модернизации общего образования. Без лозунгов, призывов и наставлений, но с ответами на вопросы: Что надо делать? Почему это надо делать? Как это можно сделать? / Л. Л. Любимов; Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики», Институт образования. — М.: НИУ ВШЭ, 2020. — 80 с. — 200 экз. — (Современная аналитика образования. № 2 (32)).
7. **Косарецкий С. Г., Анчиков К. М., Мерцалова Т. А.** Возможности для раскрытия и развития талантов детей в общеобразовательных организациях: информационный бюллетень Вып. 14. М.: НИУ ВШЭ, 2022.
8. **Akyol, H.** Türkçe ilk okuma yazma öğretimi (17. Baskı). Pegem Akademi. 2019.
9. **Bildiren, A. ve Fırat, T.** İki kere özel öğrenciler: Öğrenme güçlüğü olan özel yetenekliler. Çocuk ve Medeniyet, 5 (10), 239-256. 2020.
10. **Çetin, A. ve Ünsal, S.** Özel yetenekli öğrenciyi anlamak: Bir durum çalışması. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 21(1), 123-148. 2020. doi:10.21565/oelegitimdergi-si.521678.
11. **Dağlıoğlu, H. E.** Üstün yetenekli çocukların eğitiminde öğretmen yeterlikleri ve özellikleri. Milli Eğitim, 40(186), 72-83. 2010.
12. **Набиева Т.В.** Роль педагогической практики в формировании конструктивно-педагогической компетенции у будущих педагогов [Текст] / Т.В. Набиева // Сибирский педагогический журнал. - 2012. - № 9. - С.196-201.
13. **Ataman Ayşegül** (2000). Üstün Yetenekli Çocuklar. Özel Eğitime Giriş. Anadolu Üniversitesi Yayınları. Eskişehir.

● ОПЫТ ТУРЦИИ: BILSEM ЦЕНТР НАУКИ И ИСКУССТВА ДЛЯ ОДАРЕННЫХ УЧЕНИКОВ

А. Мухамедханова, А. Архыматаева

Министерство просвещения Республики Казахстан Национальная академия образования имени И. Алтынсарина, Астана

П. Ертаева

Университет Нийде Омера Халисдемира, Турция, г.Нийде

Аннотация. Сотрудниками Национальной академии образования им. И. Алтынсарина в рамках научно-технического проекта «Научные основы модернизации системы образования и науки» были изучены направления и работа центра науки и искусства для одаренных учащихся BILSEM. В статье можно получить информацию о целях и задачах системы дополнительного образования в Турции, направлениях деятельности, преподаваемых курсах.

Ключевые слова: дополнительное образование, одаренность, Bilsem, Турция.

● **TURKEY EXPERIENCE: BILSEM SCIENCE AND ART CENTER FOR GIFTED STUDENTS**

A. Mukhamedkhanova, A. Arkhymataeva

National Academy of Education named after Ybyrai Altynsarin of the Ministry of Education of the Republic of Kazakhstan, Astana, Republic of Kazakhstan

P. Yertayeva

Niğde Omer Halisdemir University, Republic of Turkey, Niğde city

Abstract. The staff of the I. Altynsarin National Academy of Education within the framework of the scientific and technical project “Scientific foundations of modernization of the education system and science” studied the directions and work of the Center of Science and Art for gifted students BILSEM in connection with the development of gifted students in Turkey to study international experience. In the article you can get information about the goals and objectives of the system of additional education in Turkey, areas of activity, courses taught.

Keywords: additional education, giftedness, Bilsem, Turkey.

МРНТИ 14.25.07

ПРЕОБРАЗОВАНИЕ ПРАКТИКИ ПО ГРАЖДАНСКО-ПАТРИОТИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ ШКОЛЬНИКОВ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Анцибор Т. М.

педагог-исследователь, магистр педагогики, учитель
по предмету «Основы права», директор КГУ «Первая гимназия»
КГУ «Отдел образования города Петропавловска»
КГУ «Управление образования акимата Северо-Казахстанской области»

Аннотация. В статье актуализировано гражданско-патриотическое воспитание в условиях современного мира. Рассмотрены концептуальные основы воспитания обучающихся в рамках реализации национальной программы «Рухани жаңғыру». Представлена авторская программа воспитания школьников «Я-патриот Казахстана», внедрение которой стало эффективным механизмом по преобразованию системы воспитательной работы в условиях обновленного содержания образования.

Ключевые слова: гражданско-патриотическое воспитание, концептуальные основы воспитания, программа воспитания школьников.

Введение

Мир, в котором жили старшие поколения, отличается от мира, в котором рождаются, живут и становятся гражданами молодые

казахстанцы. Не секрет, что наряду с такими глобальными проблемами: чему и как учить в 21 веке, проблема гражданско-патриотического воспитания становится все более актуальной по многим причи-

нам. Каким быть ученику 21 века, будущему строителю своего общества? Как воспитать в нем культуру высокой нравственности? Какие ресурсы, факторы и механизм действия станут при этом наиболее эффективными? Эти и другие волнующие вопросы современной системы воспитания следует признать наиболее актуальными.

Изучение научной литературы по гражданско-патриотическому воспитанию свидетельствует о существовании некоторых объективных противоречий между: -высокими требованиями перед современной школой в воспитании личности-патриота с активной гражданской позицией и устаревшими формами организации воспитательной работы; -внедрением обновленного содержания образования и неготовностью школ вносить преобразования в практику; -потребностью общества и государства в воспитании личности с высоким уровнем гражданственности, патриотизма и недостаточным уровнем современных знаний о нравственных категориях, осознания их важности для формирования собственного мировоззрения и миропонимания. Все описанные противоречия позволили сформулировать проблему исследования: как эффективно преобразовать гражданско-патриотическое воспитание в школе в условиях обновленного содержания образования?

Актуальность рассматриваемой проблемы, изучение ее в теории и практике способствовали выбору темы, определению объекта, предмета и цели исследования, а также формулировке гипотезы. Объект исследования: процесс воспитания школьников. Предмет исследования: гражданско-патриотическое воспитание обучающихся в условиях обновленного содержания образования. Цель исследования: теоретически обосновать и разработать программу «Я-патриот», направленную на гражданско-патриотическое воспитание обучающихся в условиях обновленного содержания образования. Гипотеза исследования: уровень гражданско-патриотического воспитания

(гражданско-патриотических качеств и гражданственности) обучающихся повысится, если будет разработана и внедрена программа воспитания «Я - патриот», основанная на идеях патриотизма, национальной идентичности, идеях общенациональной культуры и духовно - нравственных ценностях.

Теоретические основы гражданско-патриотического воспитания претерпевают изменения, становится актуальным пересмотр системы ценностей и содержания воспитательной работы в образовательных учреждениях. В связи с этим возникает необходимость преобразования практики, разработке программ и методик по гражданско-патриотическому воспитанию, которые должны стать эффективным механизмом по формированию гражданской культуры, воспитанию патриотизма.

Основная часть

В 2019 году в рамках реализации национальной программы «Рухани жаңғыру» и областного образовательного проекта «URPAQ NEXT» был разработан и внедрен авторский Проект программы воспитания школьников «Я-патриот Казахстана». Конечным результатом реализации программы должен стать выпускник – патриот своей страны с активной гражданской позицией, который бы обладал высоким уровнем нравственности и отвечал потребностям современного общества.

Программа является результатом изучения и последующей интеграции различных воспитательных систем и важных казахстанских программных документов: Концептуальные основы воспитания [1], «Патриотический акт «Мәңгілік Ел», принятый на XXIV сессии Ассамблеи народа Казахстана [3], Программные статьи первого президента РК «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» [2], «Семь граней Великой степи». Цели программы охватывают весь педагогический процесс, интегрируя

учебные занятия и внеурочную жизнь обучающихся, через разнообразные виды деятельности.

Проект программы состоит из 10 основных направлений, имеющих свое название, связанных между собой логикой формирования патриота Казахстана.

Выбор 10 направлений не случаен: ими охвачен весь календарный год (9 учебных месяцев и 3 летних). Программа основана на «Я-концепции» и нацелена на формирование личностных качеств детей на основе общечеловеческих ценностей, идей казахстанского патриотизма и гражданственности, развитие творче-

рис. 1 – Структура программы «Я-патриот Казахстана»

ских, духовных и физических возможностей личности, формирование основ нравственности и здорового образа жизни:

Концептуальные основы воспитания, утвержденные МОН РК в казахстанской образовательной системе [1], охватывающие 8 основных направлений, также обязательно находят свою реализацию в каждой четверти (1 четверть - 8 недель), посредством проведения различных мероприятий. По плану УВР школы каждый понедельник учебной недели определен как «День гражданско-патриотической культуры», начинается с исполнения Гимна Казахстана и предполагает обязатель-

ное ношение парадной школьной формы.

Классный час включен в расписание занятий и проводится каждый понедельник недели. Тематика классного часа соответствует одному из направлений концептуальных основ воспитания. Например, сентябрь «Я и Я»: формирование гражданско-патриотического отношения к себе- охватывает 4 недели - а это 4 классных часа, тематика которых соответствует 4 направлениям концептуальных основ воспитания. Далее в октябре «Я и мой город»: 4 недели - тематика 4 классных часов отражает оставшиеся 4 направления концептуальных основ воспитания:

Таблица 1 – График классных часов на 1 четверть

Дата	Тема классного часа	Концептуальные основы воспитания / направление	Ответствен класс
Сентябрь «Я и Я»			
3.09.	«Я - патриот своей страны»	Воспитание казахстанского патриотизма и гражданственности, правовое воспитание	2 «А»
10.09	«Семья в моей жизни» (в рамках недели казахстанской семьи)	Семейное воспитание	5 «А»
17.09	«Язык - наш друг» (в рамках Дня языков)	Национальное воспитание	8 «А»
24.09	«Мир моих увлечений»	Поликультурное и художественно-эстетическое воспитание	2 «Б»
Октябрь «Я и мой город»			
1.10	«Мой родной город»	Духовно-нравственное воспитание	5 «Б»
8.10	«Известные люди города Петропавловска»	Интеллектуальное воспитание, воспитание информационной культуры	8 «Б»
15.10	«Спортивная жизнь моего города»	Физическое воспитание, здоровый образ жизни	2 «В»
22.10	«На работе у родителей» (профессии моих родителей)	Трудовое, экономическое и экологическое воспитание	5 «В»

В Программе, имеющей удобную структурную форму, отражены критерии оценивания, механизм реализации, предполагаемые результаты деятельности в рамках реализации 10 направлений с учетом возрастных особенностей детей. Опытнo-экспериментальная работа проводилась на базе КГУ «Средняя школа №10 им. Н.К. Крупской» города Петропавловска СКО. В исследовании приняли участие все субъекты образовательного процесса школы, а в измерительных диагностических процедурах 500 обучающихся, 500 родителей и 87 педагогов.

Последовательно были проведены три этапа исследования: констатирующий, формирующий и контрольный. Были

отобраны методики, позволяющие не только определить уровень сформированных знаний и умений школьников разных возрастных категорий, но и продумать степень личного участия респондентов, предложить родителям и педагогам оценить деятельность школы по вопросам формирования гражданско-патриотического воспитания обучающихся.

Результаты полученных диагностик на констатирующем этапе свидетельствовали о наличии «проблемных зон» в воспитании гражданской культуры, гражданско-патриотических качеств и формировании гражданственности, уровня патриотизма в начальном, среднем и

старшем звеньях. Выявление «проблемных зон» способствовало осознанию необходимости разработки программы «Я – патриот Казахстана» по гражданско-патриотическому воспитанию обучающихся, и дальнейшего ее внедрения на формирующем этапе исследования. Результаты, полученные на контрольном этапе, свидетельствуют об эффективности реализуемой программы «Я-патриот». По оценке родителей и учеников наблюдается мотивационная активность школьников к получению знаний о нравственных категориях, улучшились навыки формирования гражданской позиции. Наряду с количественными показателями результативности следует выделить и качественные положительные изменения. Так, родители и ученики отмечают, что вносимые преобразования в практику воспитательной работы школы изменили отношение к обучающимся, сделав их равноправными участниками обучения и воспитания.

Все эти изменения положительно отразились и на имидже школы. Коллектив успешно представляет опыт работы по апробации и внедрению программы воспитания на городском, областном, республиканском и международном уровнях. Полученные сравнительные результаты диагностических мероприятий, проводимых на констатирующем и контрольном этапах исследования, свидетельствуют о том, что выдвинутая гипотеза: «уровень гражданско-патриотического воспитания (гражданско-патриотических качеств и гражданственности) обучающихся повысится, если будет разработана и реализована программа «Я-патриот», основанная на идеях патриотизма, национальной идентичности, идеях общенациональной культуры и духовно-нравственных ценностях», - получила свое реальное подтверждение и доказательство.

Заключение

1. Цели и задачи программы воспитания школьников «Я-патриот Казахстана» эффективно интегриро-

ваны с обновленным содержанием образования. В контексте такой интеграции принципы, подходы (лично-ориентированный), ожидаемые результаты призваны решать обозначенные цели исследования – формирование гражданско-патриотического воспитания в условиях обновленной модели образования.

2. Направления, изложенные в Программе, связанные между собой логикой формирования патриота и гражданина, через «Я-концепцию» раскрывают базовые человеческие ценности, такие как: любовь к своей семье, малой и большой Родине, уважение символов государства, ориентируют на укрепление национальной и общенациональной идентичности, воспитание патриотизма и гражданской активности, уважения к государству.
3. Гражданско-патриотическое воспитание реализуется через Концептуальные приоритетные направления: воспитание казахстанского патриотизма и гражданственности, правовое воспитание; духовно-нравственное воспитание; национальное воспитание; семейное воспитание; трудовое, экономическое и экологическое воспитание; поликультурное и художественно-эстетическое воспитание; интеллектуальное воспитание, воспитание информационной культуры; физическое воспитание, здоровый образ жизни.
4. В Программе отражены критерии оценивания, механизм реализации, предполагаемые результаты деятельности в рамках реализации направлений с учетом возрастных особенностей детей.
5. Данную программу можно считать эффективным механизмом организации гражданско-патриотического воспитания, позволяющим преобразовать практику воспитательной

работы в образовательном учреждении любого типа.

За период внедрения проекта программы с 2019 по 2021 гг. достигнуты значительные положительные результаты в организации воспитательной системы:

В 2019 году школа приняла участие в областном конкурсе «Лучшая авторская программа», по результатам которого стала победителем;

В 2020 - на республиканском уровне был представлен опыт работы коллектива школы по внедрению проекта программы.

В 2021 году в рамках посещения представителей КИОР и республиканского проектного офиса «Рухани жаңғыру» представленный опыт внедрения авторской программы получил высокую оценку: программа включена в электронную «Книгу лучших проектов Казахстана».

2021 год-представление авторской программы воспитания школьников на Республиканском телемосте «Тәуелсіз елімнің еркін жолы».

2020-2021 учебный год стал завершающим этапом работы над проектом. Авторская программа воспитания прошла процедуру защиты и внедрена в учеб-

но-воспитательный процесс школы с 2022 года на постоянной основе.

В 2022-2023 учебном году успешно началось внедрение Программы воспитания «Я-патриот Казахстана» в КГУ «Первая гимназия» г. Петропавловска СКО. Педагогический коллектив гимназии успешно представляет опыт работы по апробации и внедрению на городском, областном, республиканском и международном уровнях. Практическая значимость исследования заключается в том, что полученные результаты доказывают, что программа «Я-патриот» может быть использована в качестве методического пособия и применяться в процессе гражданско-патриотического воспитания школьников в учебном заведении любого типа.

Список использованных источников

1. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 15 апреля 2019 года № 145 «О принятии Концептуальных основ воспитания в условиях реализации программы «Рухани жаңғыру».
2. Статья первого президента РК «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания». 12 апреля 2021 / URL // https://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statyaglavyy-gosudarstvavzglyad-v-bud...
3. «Патриотический акт «Мәңгілік Ел», принятый на XXIV сессии Ассамблеи народа Казахстана. Апрель 2016 г., Астана.

● БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУШЫЛАРҒА АЗАМАТТЫҚ -ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ ТӘЖІРИБЕСІН ҚАЙТА ҚҰРУ

Т. М. Анцибор

Қазақстан Республикасы, Петропавл қ.,
«Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің білім басқармасы» КММ
«Петропавл қаласының білім бөлімі» КММ «Бірінші гимназия» КММ директоры,
«Құқық негіздері» пәнінің мұғалімі, педагог –зерттеуші, педагогика магистрі.

Аңдатпа. Бұл мақалада азаматтық-патриоттық тәрбие қазіргі заман жағдайында өзекті. «Рухани жаңғыру» ұлттық бағдарламасын жүзеге асыру аясында оқушыларды тәрбиелеудің тұжырымдамалық негіздері қарастырылған.«Мен Қазақстанның патриотымын» атты мектеп оқушыларын тәрбиелеудің авторлық бағдарламасы ұсынылып, оның енгізілуі жаңартылған

білім беру мазмұны жағдайында тәрбие жұмысы жүйесін түрлендірудің тиімді тетігіне айналды.

Тірек сөздер: азаматтық-патриоттық тәрбие, тәрбиенің тұжырымдамалық негіздері, оқушыларды тәрбиелеу бағдарламасы.

● TRANSFORMATION OF THE PRACTICE OF CIVIL-PATRIOTIC EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN IN THE CONTEXT OF UPDATING THE CONTENT OF EDUCATION

T.M. Antsibor

Teacher-researcher, Master of Education, teacher of Fundamentals of law, principal of MSI "First Gymnasium" MSI "Education Department of the city of Petropavlovsk" MSI "Department of Education of Akimat of the North Kazakhstan Region", Petropavlovsk, The Republic of Kazakhstan

Annotation. The article actualizes civil and patriotic education in the modern world conditions. The conceptual foundations of the education of students in the framework of the implementation of the national program "Rukhani Zhangyru" are considered. The author's program for educating schoolchildren "I am a patriot of Kazakhstan" is presented. The implementation of the program has become an effective mechanism for transforming the system of educational work in the context of the updated content of education.

Key words: civic-patriotic education, conceptual foundations of education, educational program for schoolchildren.

МРНТИ 14.15.15

ПРОФОРИЕНТАЦИЯ В КАЗАХСТАНЕ: ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

А. Тастанова, С. МурзакуловНациональная академия образования им. И. Алтынсарина,
г. Астана, Республика Казахстан

Аннотация. В статье представлены перспективы развития профориентации в Республике Казахстан. Раскрыты институциональные предпосылки разработки новых подходов к профориентационной работе, построению эффективной профессиональной ориентации школьников в качестве предпосылки их профессионального самоопределения и достижения состояния успешности в сфере профессионального образования. В статье представлена Модель профориентационной системы страны.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, самоопределение, консультирование, карьера.

Введение

Создание условий для организации качественно новой профориентационной работы в организациях среднего образования Республики Казахстан является одним из главных поручений Президента Республики Казахстан К. Токаева, данным в Послании народу страны от 1 сентября 2021 года «Единство народа и системные реформы – прочная основа процветания страны». В частности, Глава государства отметил, что «...Особую значимость приобретает ранняя профориентация детей. Подрастающее поколение должно осознанно относиться к выбору будущей профессии...» [1].

В своем обращении к участникам внеочередного съезда молодежного крыла партии «Аманат» в 2022 году Глава государства К. Токаев среди основных при-

оритетов для молодежи Нового Казахстана выделил стремление к знаниям, трудолюбие и патриотизм. Озвученные Президентом Республики Казахстан приоритеты ориентируют молодых граждан на осознанное отношение к образованию, будущей профессиональной деятельности на благо Казахстана.

Актуальность поднимаемых вопросов по развитию системы профориентации в Казахстане заключается в важности преодоления существующих на сегодняшний день противоречий между потребностями рынка труда в сбалансированной структуре кадров и сложившимися профессиональными устремлениями молодежи.

Так, согласно данным Национального доклада о молодежи по результатам социологических исследований большая

часть трудоустроенных выпускников работает не по специальности (40,1%) [2].

Из-за отсутствия качественной системы прогнозирования потребностей в подготовке кадров и эффективной системы профессиональной ориентации сохраняется проблема трудоустройства молодежи после получения профессионального образования – ежегодно в среднем 70 тыс. выпускников остаются нетрудоустроенными, 23% молодежи с высшим образованием работают на низкоквалифицированной работе [3].

Согласно НОБД [4] 40% выпускников 9-х классов поступают в организации технического и профессионального образования, ежегодно около 50-70% выпускников школ затрудняются в выборе профессии, в связи с чем возрастает значимость ранней профориентации обучающихся, с учетом особых образовательных потребностей и индивидуальных возможностей. Именно профориентация решает вопросы определения личностных особенностей, возможностей и способностей обучающегося к освоению профессии, выбору направления обучения и профильных предметов для сдачи экзаменов при поступлении в колледж/вуз, специальности и колледжа/вуза для обучения.

По данным исследований 60% трудоспособного населения работает не по специальности. На выбор профессии 87% школьников оказывают родители, при этом 75% родителей не знают о предпочтениях в выборе будущего места работы своих детей. Только 10% обучающихся осведомлены о востребованных в Казахстане профессиях [5].

Среди основных причин стереотипности представлений о профессиях отмечается отсутствие эффективной системы ранней профориентации, семейные традиции и стереотипность социальных трендов, вследствие чего выбор сферы будущей трудовой деятельности не соответствует потребностям рынка труда и влечет дополнительные расходы в экономике.

Основная часть

На сегодняшний день казахстанский рынок труда характеризуется неравномерным распределением человеческого капитала. Наблюдается дефицит кадров в отдельных секторах экономики и переизбыток специалистов в других. Поэтому для решения проблем трудоустройства, снижения уровня безработицы, оказания социальной поддержки населению в Республике Казахстан должны быть разработаны психолого-педагогические личностно-ориентированные программы профориентационной работы.

В последние десятилетия, в Казахстане реализуется комплекс системных мер, согласно принятым международным документам, по развитию образования и науки. В 2015 году республика приняла на себя обязательства по достижению Целей устойчивого развития Организации объединенных наций до 2030 года, в т.ч. 4-й Цели, которая предполагает обеспечение всеохватного и справедливого качественного образования и поощрения возможности обучения на протяжении всей жизни для всех. Для ее достижения определены основные направления развития образования в мире: обеспечение дошкольной подготовки, модель 12-летнего школьного образования, развитие у учащихся навыков 21 века, равный доступ к недорогому и качественному ТПО и высшему образованию. Указанные направления являются приоритетными и для казахстанской системы образования.

В 2017 году Казахстан стал участником двух профильных комитетов ОЭСР – Комитета образовательной политики и Комитета по научной и технологической политике, что свидетельствует о международном признании достижений казахстанской системы образования.

В Стратегии «Казахстан-2050» руководством страны главной целью, поставленной перед казахстанским обществом, было определено «К 2050 году создать Общество благоденствия на основе сильного государства, развитой экономики и возможностей Всеобщего Труда». Таким

образом, стратегическим направлением обозначено развитие экономики с приоритетом на повышение потенциала трудовых ресурсов [6].

Также в рамках общегосударственных задач по социальной модернизации казахстанского общества определена ориентация на решение индивидуальных задач детей, подростков и молодежи по успешной социализации и обеспечение своевременного информирования о прогнозе рынка труда на предстоящие пять лет выпускников школ при выборе профессий [7].

На сегодняшний день в Казахстане созданы достаточные правовые, экономические и материально-технические условия для проведения профориентационной работы среди обучающихся организаций среднего образования.

Право граждан на свободный выбор рода деятельности и профессии закреплено в Конституции Республики Казахстан [8]. Недопустимость ограничения прав человека и гражданина в сфере труда, право свободно выбирать или свободно соглашаться на труд определены в числе основных принципов трудового законодательства [9]. Таким образом, профессиональная ориентация должна рассматриваться как один из механизмов реализации конституционных трудовых прав.

Направленность обучения на индивидуальные способности обучающегося для дальнейшего личного самоопределения, интеграция профессиональной ориентации в содержании учебных программ, наряду с введением профильного обучения – все это предусмотрено в рамках требований к образовательным программам основного и общего среднего образования в Проекте нового ГОСО и программах, разработанных в этом году. Данные документы в настоящее время находятся на стадии экспертизы.

Полномочия сотрудников организаций среднего образования по профориентационной деятельности установлены

приказами Министра просвещения РК, а ранее Министра образования и науки Республики (далее - Министр). Так, в приказе Министра № 221 от 31 марта 2022 года с внесенными изменениями и дополнениями к приказу Министра № 338 от 31 июля 2009 года «Об утверждении Типовых квалификационных характеристик должностей педагогических работников и приравненных к ним лиц» определены ответственные за профориентационную работу в организациях среднего образования – введена должность педагога-профориентатора [10].

По данным НОБД [4] в 2023 году приступили к профориентационной деятельности в казахстанских организациях среднего образования 2 407 педагогов-профориентаторов.

Вместе с тем, в условиях нестабильности современных социально-экономических процессов и, как следствие, изменений конъюнктуры рынка труда на региональном и глобальном уровнях, к будущим специалистам и профессиональному становлению, формированию и развитию своей конкурентоспособности, навыкам профессиональной ориентации в соответствии с индивидуальными возможностями предъявляются особые требования.

В этом контексте профориентация должна рассматриваться не только как педагогическое и общественное воздействие с целью подготовки к сознательному выбору профессии, но и как осознанная потребность самих обучающихся в профессиональном самоопределении.

Практикоориентированная модель профориентации предполагает постоянное взаимодействие организаций образования, родителей, общественности, представителей бизнеса для оказания помощи и сопровождения обучающихся в выборе будущей профессии и сферы труда.

Исходя из этого, целью профориентации определяется создание системы эффективной поддержки профессионального

самоопределения обучающихся в соответствии с индивидуальными возможностями и особыми потребностями обучающихся.

Профориентационная работа должна проводиться весь период обучения в школе с 1 по 11 классы с соблюдением преемственности и учетом индивидуальных возможностей и особых образовательных потребностей обучающихся, иметь дифференцированный и индивидуальный подход к обучающимся в зависимости от возраста, уровня сформированности интересов, различий в ценностных ориентациях и жизненных планах, от уровня успеваемости. В этом смысле важное значение имеет оптимальное сочетание массовых, групповых и индивидуальных форм профориентационной работы с обучающимися и родителями, а также практикоориентированная взаимосвязь школы, семьи, профессиональных учебных заведений, центров профориентации молодежи, служб занятости, общественных молодежных организаций, социальных партнеров.

В настоящее время остро стоит вопрос кадрового обеспечения сферы профориентации, решение которого возможно через внедрение профильных образовательных программ по подготовке педагогов-профориентаторов в вузах, создание условий для перепрофилирования или повышения квалификации педагогов-предметников, специалистов служб психолого-педагогического сопровождения вопросов профориентации, введение системы обучения, лицензирования и аккредитации частных провайдеров профориентационных услуг. Создание условий для профессиональной подготовки педагогов-профориентаторов будет способствовать преемственности уровней образования и актуализации образовательных программ педагогического профиля, обеспечению данной сферы образования квалифицированными кадрами и выделению профориентации в отдельное направление обучающего процесса.

В 2022 году научными сотрудниками Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (далее - Академия) разработана Концепция профориентации в РК, где основным приоритетом организации и проведения профориентационной работы в Казахстане определено создание централизованной национальной системы профориентационной работы на уровне всех организаций среднего образования (при активном участии организаций профессионального образования) с научно-методическим и информационно-аналитическим сопровождением, с учетом распределения трудовых ресурсов на уровне страны и потребностей конкретного региона в кадровом обеспечении.

Сотрудники лаборатории «Развития человеческого капитала и профориентации» Института непрерывного профессионального образования Академии в качестве социального института вышеобозначенной национальной системы профориентации видят создание и открытие **единого государственного информационно-аналитического и методического Центра профессиональной ориентации**, целью которого будет обеспечение эффективной профориентационной работы в Республике (рис.1).

Реализация концепции комплексной профориентации по республике должна быть построена на централизованной уровневой системе. Такая система позволяет создать эффективную модель развития и поддержки самоопределения молодежи. Государственную систему профориентационной работы предлагается реализовать следующими уровнями (рис. 2).

Верхним уровнем в такой системе является Государственный центр профессиональной ориентации, который является учреждением, координирующим информационно-аналитическую, методическую и организационную деятельность 20-ти региональных центров профориентации. Последние, в свою очередь, курируют научно-образовательную профориента-

Рисунок 1 – Модель профориентационной работы в РК

Рисунок 2 – Уровни профориентационной работы

ционную работу в общеобразовательных организациях.

Государственный центр профессиональной ориентации должен стать научным, информационно-аналитическим, центром, деятельность которого будет направлена на обеспечение качественной профориентационной работы на высоком уровне во всех организациях образования страны, в задачи которого войдут:

- ▶ общая координация профориентационной работы в республике;
- ▶ организационное, информационно-аналитическое, методологическое и методическое сопровождение профориентационной работы в РК;
- ▶ разработка, апробация и проведение модельных профориентационных мероприятий;
- ▶ ведение базы данных всех стейкхолдеров профориентации в РК (портфолио обучающихся, сведения организаций профессионального образования, данные МТСЗН, работодателей, диагностические инструменты и т.д.);
- ▶ комплексная оценка результативности деятельности центров (мониторинг) в регионах, и в целом по республике;
- ▶ анализ качества функционирования системы профориентации;
- ▶ аналитика рынка труда республики;
- ▶ планирование работы государственного центра профориентации;
- ▶ организация научно-исследовательского, методического сопровождения профориентации.

В системе региональных центров будет проводиться работа с Управлениями образования, другими МИО, организациями профессионального образования региона, заместителями директоров школ по профильному обучению, педагогами-профориентаторами, педагогами-психологами, классными руководи-

телями, обучающимися школ, родителями, социальными партнерами.

Сотрудники региональных центров будут являться координаторами профориентационной работы в регионе во взаимодействии со всеми стейкхолдерами. Региональные центры станут своеобразным обучающим, методологическим центром, деятельность которого также будет направлена на обеспечение качественной профориентационной работы в разрезе региона.

Также, предлагается создание инновационной системы управления профориентации, основываясь на современных подходах менеджмента качества. Прежде всего это внедрение эффективных способов передачи информации участникам системы профориентации. Для этого будут использоваться разнообразные каналы коммуникаций (портальные решения, цифровая платформа, базы данных, закрытые чаты, информационные бюллетени и др.), обеспечивающие не только передачу информации, но и аналитику профориентационных процессов по стране, а также ее эффективное усвоение. В работе с информацией будут использованы современные возможности компьютерных и телекоммуникационных технологий.

Помимо этого, предлагается внедрение комплексной системы оценки результативности деятельности региональных центров с участием всех участников, заинтересованных в качественной профориентации молодежи.

Государственный центр профориентации будет инициировать разработку целей реализации комплексных профориентационных программ и принятие нормативно-правовых документов, необходимых для функционирования системы региональных центров профориентации (положения, уставы, должностные инструкции, формы отчетности и контроля и др.); разработку, подбор, экспертизу программ, методик, сценариев мероприятий по профориентации обучающихся, проведение аналитических

обзоров профориентационной работы в РК, анализ рынка труда, оформление результатов аналитических материалов для использования в профориентационной работе.

Предполагается, что данный центр профессиональной ориентации, выполняя свои функции, будет осуществлять консолидирующую и интеграционную роль всех заинтересованных в качественной профориентационной работе участников.

Функционирование центра профориентации будет осуществляться за счет использования передовых ИТ-технологий. Головной системой управления является цифровая информационная система профориентации, которая централизует деятельность остальных направлений информационного обеспечения процесса функционирования национальной системы профориентации. Например, планируется создание на платформе нескольких порталов:

Методический портал – место концентрации социальных связей профильных специалистов всех уровней, функционирование системы и «банка знаний» по вопросам профориентации.

Информационно-справочный портал «Профориентация» (информационные киоски) – это Информационная система, централизующая обучающихся, региональные центры профориентации, УО, организации профессионального образования, работодателей, Центры занятости и др., а также позволяющая эффективно находить наиболее подходящие обучающемуся пути образования и трудоустройства в регионе.

В портал будут включены:

- ▶ личные кабинеты обучающихся;
- ▶ база данных региональных Центров профориентации;
- ▶ база данных Центров занятости МТСЗН;
- ▶ выставочные киоски работодателей;

- ▶ база данных организаций профессионального образования;
- ▶ база данных Центров дополнительного образования;
- ▶ система психологического тестирования и поддержки профессионального самоопределения, система, обладающая современными качественными профориентационными инструментами и др.

Конечная цель деятельности государственного центра профориентации – формирование у детей и молодежи (в том числе инвалидов и лиц с ООП) Казахстана устойчивой способности к самостоятельному, ответственному и осознанному профессионально-образовательному выбору, к непрерывному профессиональному развитию и построению карьеры в условиях динамично развивающегося рынка труда региона, быстро меняющихся технико-технологических основ современного производства.

Промежуточная (инструментальная) цель – повышение степени управляемости, упорядоченности и согласованности профориентационно значимой среды в масштабах страны, снижение степени энтропийности этой среды.

Необходимо указать, что представленная модель Центра, его деятельность, имеют предварительный образ. При одобрении и организации внедрения данной модели Государственного центра профориентации в действующую систему профориентационной работы в стране, Центр может видоизменяться, обрастать другими компонентами или трансформироваться.

Заключение

В настоящее время в стране накоплен достаточный опыт профориентационной деятельности, созданы правовые, экономические и материально-технические условия для проведения профориентационной работы среди обучающихся организаций среднего образования.

Вместе с тем, к сожалению, результат этой деятельности не соответствует социальным и экономическим ожиданиям на данном этапе.

Одной из причин такого положения является стихийный характер профориентационной работы в регионах, отсутствие информационно-аналитического сопровождения процесса профессиональной ориентации школьников и системы управления его качеством.

Для того чтобы принять правильные управленческие решения в области профориентации, для повышения ее качества, и наконец, для создания национальной системы профориентации необходимо иметь представления о результатах качества проводимой профориентационной работы в стране в данный момент времени, и понимать, каких результатов нужно добиться. Проще говоря – куда идем и, зачем идем?

И здесь мы говорим об обязательном систематическом мониторинге профориентационной деятельности, анализе локальных проблемных вопросов системы регионального построения профориентационной работы, ее эффективности, роли профориентации в региональном развитии, а также путей повышения эффективности деятельности педагогических работников, ответственных за профессиональное самоопределение школьников в организациях среднего образования.

Все это нам предстоит внедрять в интересное время – в переходный период! Совсем недавно главной проблемой профориентации в Казахстане было отсутствие государственного внимания к ней. В настоящее время ситуация кардинально изменилась – о ней говорят все, и говорят много, она стала модной! Работа по профессиональному самоопределению молодежи во многих регионах и городах стала разнообразной, но, к сожалению, не

системной и некачественной. Она представляет собой набор разнородных, несвязанных друг с другом и часто дублирующих друг друга профориентационных практик, одновременно реализуемых разными субъектами, операторами и провайдерами.

Таким образом, перед нами стоит задача создать национальную систему опережающего взаимосогласования способностей человека и требований профессии, при инновационном психолого-педагогическом сопровождении профессионального самоопределения человека, как пространство образовательной подготовки человека к будущему.

Используемые источники:

1. Послание Президента Республик Казахстан К. Токаева народу страны от 1 сентября 2021 года «Единство народа и системные реформы – прочная основа процветания страны», www.gov.kz
2. Национальный доклад о молодежи, 2022 год, www.gov.kz
3. <https://online.zakon.kz/Document>
4. Национальная образовательная база данных <https://nobd.iac.kz/>
5. Атлас новых профессий и компетенций в Республике Казахстан. Профориентация в Казахстане. <https://www.enbek.kz/atlas/ru/proforient/>
6. Назарбаев Н.А. Послание Президента РК народу страны от 14.12.2012г. «Стратегия «Казахстан-2050». Новый политический курс состоявшегося государства» <https://www.akorda.kz/>
7. Социальная модернизация Казахстана: Двадцать шагов к Обществу Всеобщего Труда https://www.inform.kz/ru/social-naya-modernizaciya-kazahstana-dvadcat-shagov-k-obschestvu-vseobschego-truda_a2478336
8. Конституция РК <https://adilet.zan.kz/>
9. Трудовой кодекс РК <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000414>
10. Об утверждении Типовых квалификационных характеристик должностей педагогов. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V090005750>

● ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КӘСІПТІК БАҒДАР: ДАМУ КЕЛЕШЕГІ

А. Тастанова, С. Мырзакулов
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы
Астана қ., Қазақстан Республикасы

Аңдатпа. Мақалада Қазақстан Республикасында кәсіптік бағдарлауды дамыту келешегі ұсынылған. Кәсіптік бағдар беру жұмысына жаңа тәсілдерді әзірлеудің, оқушылардың кәсіптік өзін-өзі анықтауының алғышарты ретінде тиімді кәсіптік бағдарлануын құрудың және кәсіптік білім беру саласындағы табыстылық жағдайына қол жеткізудің институционалдық алғышарттары ашылды. Мақалада елдің кәсіптік бағдар беру жүйесінің моделі келтірілген.

Тірек сөздер: кәсіби бағдар, өзін-өзі анықтау, кеңес беру, мансап.

● CAREER GUIDANCE IN KAZAKHSTAN: PROSPECTS FOR DEVELOPMENT

A. Tastanova, S. Murzakulov
National Academy of Education named after I. Altynsarin,
Astana, Republic of Kazakhstan

Annotation. The article presents the prospects of career guidance development in the Republic of Kazakhstan. The institutional prerequisites for the development of new approaches to vocational guidance work, building an effective professional orientation of schoolchildren as a prerequisite for their professional self-determination and achieving a state of success in the field of vocational education are revealed. The article presents the Model of vocational guidance system of the country.

Key words: vocational guidance, self-determination, counseling, career.

ӘДІСТЕМЕЛІК КОМПАС МЕТОДИЧЕСКИЙ КОМПАС

ҚҰРМЕТТІ ОҚЫРМАНДАР!

Сіздерге педагогтер мен әдіскерлерге кәсіби қызметінде қолдау көрсету үшін құрылған кезекті «Әдістемелік компас» айдарын ұсынып отырмыз. Бұл бөлімде біз әдістемелік құзыреттілікті дамытуға және білім беру процесінің сапасын жақсартуға көмектесетін материалдарды жариялаймыз.

Осы шығарылымда «Үздік педагог» конкурсы бойынша әдістемелік ұсы-

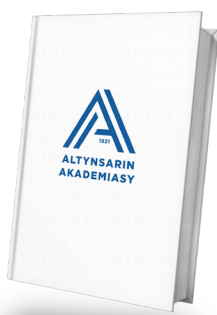
нымдар, инклюзивті білім беру ортасында педагогтер мен мамандардың рефлексивтік құзыреттерін дамыту және «Дене шынықтыру» пәнінің оқу бағдарламаларын жүзеге асыру бойынша әдістемелік ұсынымдар берілген..

Әдістемелік ұсыныстардың толық нұсқасымен Академия сайтында танысуға болады: <https://uba.edu.kz>

Әдістемелік ұсынымдар

1

«Үздік педагог» конкурсы бойынша әдістемелік ұсынымдар

2012-2022 жылдар аралығында мектепке дейінгі және орта, техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарының 600-ден аса педагогі конкурс жеңімпазы атанды. Сонымен қатар, жыл сайын педагогтердің аталған конкурсқа қызығушылықтары артуда. Сондықтан әдістемелік ұсынымдаманың мақсаты – «Үздік педагог» конкурсына қатысушы педагогтердің сапасын арттыру, ол үшін қатысушыларға конкурстың өткізу тәртібі мен кезеңдерін түсіндіру, конкурсқа дайындық кезеңдері бойынша ұсыныстар жасау.

Әдістемелік ұсынымдаманың бірінші бөлімінде Конкурста қысқаша шолу, яғни 2012 жылдан бастап Конкурста та-

рихи шолу жасалды. Ол үшін келесі мәліметтер ұсынылды:

- 1) Конкурстың мақсат-міндеттері;
- 2) Конкурс қатысушыларына қойылған талаптар;
- 3) 2012-2022 ж.ж. аралығында педагогтердің жеңімпаздар саны;
- 4) Конкурста жетістікке жету үшін қандай тараптар бірлесе, жұмыла жұмыс жасауы керек;
- 5) Әдістемелік кабинеттер/орталықтар Конкурс қорытындысына талдау жасап, қандай мәселелерге назар аудару қажеттілігі туралы ұсыныстар жасалды.

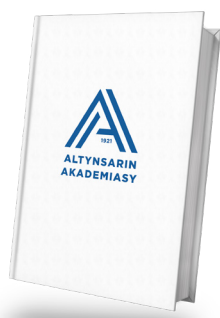
Екінші бөлімде педагогтерге «Үздік педагог» конкурсын өткізу тәртібі мен шарттары түсіндірілді. Өйткені 2022 жылдан бастап алғашқы рет конкурс жаңаша форматта өткізілді. Конкурстың барлық кезеңдері толығымен цифрландырылды. Сондықтан бұл ұсынымдамада құжаттарды қалай және қандай платформаға жүктеу қажеттілігі туралы және әр кезеңде нені және қалай дайындау, қандай көрсеткіштер бойынша не бағаланатыны қарастырылды.

Үшінші бөлімде Конкурстың қатысушыларына қысқа мерзімді жоспар, бейнесабқты дайындау, педагогтің, білім алушылардың жетістіктері бойынша әдістемелік ұсыныстар жасалды.

Жалпы, Конкурс жас педагогтердің және ұзақ жылдар бойы білім саласында еңбек етіп келе жатқан педагогтердің өз мамандығына деген көзқарасын өзгертті және олардың өз қызметіне деген уәждемесін арттырды.

2

Инклюзивті білім беру ортасында педагогтер мен мамандардың рефлексивті құзыреттерін дамыту бойынша әдістемелік ұсынымдар

Бұл құралда педагогтер мен мамандарға инклюзивті білім беру ортасын құру жағдайында рефлексивті құзыреттіліктерді дамыту үшін қажетті әдістемелік ұсынымдар ұсынылады. Ұсынымдар оларға өз қызметін зерделеуге, талдауға, инклюзивті ортада оқу процесін тиімді жоспарлауға көмектеседі.

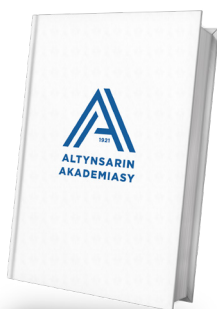
Бірінші бөлімде инклюзивті білім беру ортасындағы педагогтердің рефлексивті құзыреттерінің мазмұны мен құрылымын теориялық негізделеді.

Екінші бөлімде білім беру ұйымдарында инклюзивті практика жағдайында педагогтердің рефлексивті құзыреттерін дамыту бойынша халықаралық және отандық тәжірибеге талдау жасалынады.

Үшінші бөлімде инклюзивті білім беру ортасында педагогтер мен мамандардың рефлексивті құзыреттерін дамыту бойынша әдістемелік ұсынымдар беріледі.

Әдістемелік ұсынымдар жалпы білім беретін мектептердің әкімшілігіне, еліміздің педагогтеріне, сондай-ақ білім басқармалары мен бөлімдерінің мамандарына арналған.

3

Инклюзивті білім беру жағдайында «Дене шынықтыру» пәнінің оқу бағдарламаларын жүзеге асыру бойынша әдістемелік ұсынымдар

Әдістемелік құрал Қазақстан педагогтерінің халықаралық тәжірибесі мен практикасын зерделеу негізінде инклюзивті білім беру жағдайында «Дене шынықтыру» пәнінің оқу бағдарламаларын іске асыру жөніндегі ұсынымдарды қамтиды.

Бірінші бөлімде ерекше қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, білім алушылар үшін дене шынықтыруды ұйымдастыру бойынша халықаралық және отандық тәжірибе қарастырылды.

Екінші бөлімде қазақстандық мектептердегі «Дене шынықтыру» пәнінің оқу бағдарламаларының мазмұнын талдау жасалынды.

Үшінші бөлімде инклюзивті білім беру жағдайында «Дене шынықтыру» пәнінің оқу бағдарламаларын іске асыру бойынша әдістемелік ұсынымдар берілген.

Ұсынымдар білім алушылардың жеке мүмкіндіктері мен ерекше білім беру қажеттіліктерін ескере отырып, дене шынықтыруды оқыту кезінде педагогтердің практикалық жұмысын жетілдіру жолдарын анықтауға көмектеседі.

УВАЖАЕМЫЕ ЧИТАТЕЛИ!

Предлагаем вашему вниманию очередную рубрику «Методический компас», посвященную методической помощи педагогам и методистам в их профессиональной деятельности. В этом разделе мы публикуем материалы, которые помогут развить методическую компетентность и улучшить качество образовательного процесса.

В данном выпуске представлены методические рекомендации по конкурсу

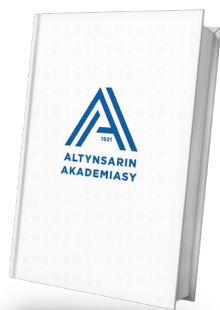
«Лучший педагог», методические рекомендации по развитию рефлексивных способностей педагогов и специалистов в инклюзивной образовательной среде, а также рекомендации по реализации учебных программ дисциплины «Физическая культура».

С полной версией методических рекомендаций можно ознакомиться на сайте Академии:
<https://uba.edu.kz>

Методические рекомендации

1

Методические рекомендации по конкурсу «Лучший педагог»

С 2012-2022 годы победителями Конкурса стали свыше 600 педагогов дошкольных, специальных организаций образования, дополнительного образования, а также педагогов средних, профессиональных и технических организаций образования. Важно отметить, что с каждым годом интерес педагогов к этому Конкурсу растет.

Цель Методических рекомендаций – повысить качество участников конкурса на присвоение звания «Лучший педагог», разъяснить педагогам порядок и этапы его проведения, дать рекомендации по этапам подготовки к Конкурсу.

В первом разделе Методических рекомендаций был дан краткий обзор Конкурса, то есть исторический обзор Конкурса с 2012 года:

Для этого была предоставлена следующая информация:

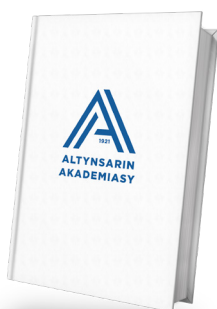
- 1) цели и задачи конкурса;
- 2) требования к участникам конкурса;
- 3) количество победителей педагогов за 2012-2022 гг.;
- 4) даны рекомендации:

- ▶ по совместной работе сторон (участник-педагог – менеджеры школы – методисты) для достижения успеха в Конкурсе;
- ▶ методическим кабинетам/центрам по проведению анализа итогов Конкурса:
- ▶ по вопросам подготовки к Конкурсу.

Во втором разделе педагогам разъяснены порядок и условия проведения конкурса на присвоение звания «Лучший педагог», так как с 2022 года Конкурс проводится в новом формате. Все этапы Конкурса полностью оцифрованы. Поэтому в данных Методических рекомендациях были разъяснены, что, как и на какую платформу нужно загружать документы (материалы), что и как готовить на каждом этапе, что, как и по каким критериям будет оцениваться.

В третьем разделе были даны методические рекомендации по подготовке к данному Конкурсу, а именно:

- 1) как разработать и записать видеоурок;
- 2) как качественно сделать видеозапись по трансляции лучшего педагогического опыта;
- 3) как подготовить краткосрочный план;
- 4) как правильно подготовиться к уроку;
- 5) методы и приемы активного обучения.

2**Методические рекомендации по развитию рефлексивных компетенций педагогов и специалистов в инклюзивной образовательной среде**

В данном пособии педагогам и специалистам предлагаются методические рекомендации, необходимые для развития рефлексивных компетенций в условиях создания инклюзивной образовательной среды. Рекомендации помогут им изучить, проанализировать свою деятельность, эффективно спланировать учебный процесс в инклюзивной среде.

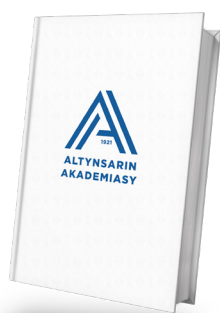
В первой части теоретически обосновывается содержание и структура рефлексивных компетенций педагогов в инклюзивной образовательной среде.

Во второй части проведен анализ международного и отечественного опыта по развитию рефлексивных компетенций педагогов в условиях инклюзивной практики в организациях образования.

В третьем разделе даются методические рекомендации по развитию рефлексивных компетенций педагогов и специалистов в инклюзивной образовательной среде.

Методические рекомендации адресованы администрации общеобразовательных школ, педагогам страны, а также специалистам управлений и отделов образования.

3

Методические рекомендации по реализации учебных программ предмета «Физическая культура» в условиях инклюзивного образования

Методическое пособие содержит рекомендации по реализации учебных программ предмета «Физическая культура» в условиях инклюзивного образования на основе изучения международного опыта и практик учителей Казахстана.

В первой части рассмотрен международный и отечественный опыт по организации физической культуры для обучающихся с учетом их особых потребностей и индивидуальных возможностей.

Во второй части проведен анализ содержания учебных программ по дисциплине «Физическая культура» в казахстанских школах.

В третьем разделе представлены методические рекомендации по реализации учебных программ дисциплины «Физическая культура» в условиях инклюзивного образования.

Рекомендации окажут помощь в определении путей совершенствования практической работы педагогов при преподавании физической культуры с учетом индивидуальных возможностей и особых образовательных потребностей обучающихся.

«АЛТЫНСАРИН АКАДЕМИЯСЫНЫҢ ХАБАРШЫСЫ» ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛЫНЫҢ АВТОРЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕРЕЖЕЛЕРІ

1. Жарияланымдарға қазақ, орыс, шет тілдеріндегі мақалалар қабылданады. Мақалаларды авторлар мұқият тексеріп, өңдеуі керек.
2. Мақалалар компьютерде терілуі керек, аралық интервал – 1, өрістер: сол жағы - 30 мм, оң жағы - 15 мм, жоғарғы жағы - 20 мм, төменгі жағы - 20 мм, сондай-ақ «Windows-ке арналған Word» мәтіндік редакторындағы электронды мақала қабылданады.
3. Мақаланың көлемі (кестелерді, әдебиеттер тізімін, суреттер атауын жазуларды, суреттерді қоса алғанда) 10 беттен аспауы тиіс.
4. Суреттер көлемі мақала көлемінің 1/4 бөлігінен аспауы тиіс.
5. Мақалалар келесі ережелерге сәйкес қатаң түрде рәсімделуі керек:
 - FTAMP (МРНТИ) (ғылыми техникалық ақпараттың мемлекетаралық айдары) <https://grnti.ru/>;
 - мақаланың тақырыбы мақаланың мазмұнын дәл көрсетуі керек және 12 сөзден аспауы керек; техникалық параметрлер: кегль - 14, гарнитура - Times New Roman, бас әріптермен, қалың, абзац орталықтандырылған болуы керек;
 - автордың (авторлардың) аты-жөні мен тегі, сондай-ақ мекеменің толық атауы мынадай техникалық параметрлерге сәйкес келуі тиіс: кегль - 14, гарнитура - Times New Roman, орталықтандырылған абзац;
 - аннотацияны жазуда кіріспе сөз тіркестерінен аулақ болып, тек мақаланың негізгі ақпаратын қамтуы керек, көлемін 100 сөзден асырмаған жөн және қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде беріледі. Аннотация келесі параметрлерді сақтауы керек: кегль - 12 пункт, гарнитура - Times New Roman, көлбеу (курсив), солдан оңға шегініс - 1 см, жоларалық интервал – дара;
 - түйінді сөздер (4-7 сөз): қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде мынадай параметрлер бойынша болуы керек: кегль - 12, гарнитура - Times New Roman, көлбеу (курсив), сол-оң жақ шегініс - 1 см, жоларалық интервал – дара;
 - мақала мәтіні: кегль - 14, гарнитура - Times New Roman, жоларалық интервал – дара;
 - мақала құрылымы: кіріспе, негізгі бөлім, қорытынды;
 - қосымша сілтемелер және/немесе қосымша әдебиеттер тізімдері ГОСТ 7.1-2003 бойынша рәсімделуі керек. Библиографиялық жазба. Библиографиялық сипаттама. Жалпы талаптар және құрастыру ережелері (ГОСТ 7.1 – 2003). Әдебиеттер тізімі олардың мәтінде қолданылу ретімен жазылады. Барлық сілтемелер түпнұсқа тілінде беріледі (орыс транскрипциясында жазылған латын емес қаріпті қолданатын жапон, қытай және басқа тілдердегі атаулар);
 - кестелер мәтіндегі сілтемеден кейін орналастырылады, оларды мәтінде атап өту ретімен нөмірленеді, әр кестенің өз тақырыбы болады. Диаграммалар мен графиктер кестелерді қайталамауы керек. Кестелердің материалы мәтінге қосымша сілтеме жасамай-ақ түсінікті болуы керек. Кестеде қолданылған барлық қысқартулар оның астында орналасқан жазбада түсіндірілуі керек;
 - суреттер TIFF кеңейтімі бар жеке файлдармен ұсынылады (*.TIF) немесе JPG (Word бағдарламасына ендірілмеген). Әр суретте мәтінде бір сілтеме болуы керек, суреттердегі нөмірлеу өтпелі болуы керек, суреттерге қолтаңбалар жеткілікті толық ақпаратты қамтуы керек;
 - қысқартулар тек жалпы қабылданған – өлшем атауларын, физикалық, химиялық және математикалық шамалар мен терминдерді және т. б. қолдануға рұқсат етіледі;
 - математикалық формулаларды Microsoft Equation ретінде теру керек (әр формула бір объект).
6. Редакция мақаланы әдеби және стилистикалық өңдеумен айналыспайды. Талаптарға сәйкес келмейтін мақалалар жариялауға қабылданбайды.
7. Мақаланың электрондық нұсқасы электрондық пошта арқылы жіберілуі керек: bak@uba.edu.kz
8. Байланыс: 87172725882, 87055949582
9. Жеке бетте автор туралы мәліметтер болуы керек: - Толық аты-жөні, ғылыми дәрежесі мен ғылыми атағы, біліктілік санаты, жұмыс орны («Біздің авторлар» бөлімінде жариялау үшін);
 - мақаланың атауы және автордың (авторлардың) тегі қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде («Мазмұны» үшін).

Деректемелері: РНН 600900611860, БИН 080940006848, ИИК KZ44826Z0KZTD2004082, БИН 080940006848, КБЕ 16, БИК HSBKKZKX, АО «Қазақстан халық банкі»

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ МЕТОДИЧЕСКОГО ЖУРНАЛА «ВЕСТНИК АКАДЕМИИ АЛТЫНСАРИНА»

1. К публикациям принимаются статьи на казахском, русском, иностранных языках. Статьи должны быть тщательно выверены и отредактированы авторами.
2. Статьи принимаются в 1 экземпляре, набранных на компьютере, напечатанных на одной стороне листа с одинарным межстрочным интервалом, поля: левое - 30 мм, правое - 15 мм, верхнее - 20 мм, нижнее - 20 мм, а также электронный вариант со всеми материалами в текстовом редакторе «Word для Windows».
3. Объем статьи (включая таблицы, список литературы, подписи к рисункам, рисунки) не должен превышать 10 страниц.
4. Объем рисунков не должен превышать 1/4 объема статьи.
5. Статьи должны быть оформлены в строгом соответствии со следующими правилами:
 - МРНТИ (межгосударственный рубрикатор научной технической информации) <https://grnti.ru/>;
 - заглавие статьи должно точно отражать содержание статьи и состоять из не более 12 слов; технические параметры: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, заглавные, жирные, абзац центrovанный;
 - инициалы и фамилия(-и) автора(-ов), а также полное название учреждения должны соответствовать следующим техническим параметрам: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, абзац центrovанный;
 - аннотация должна быть лишена вводных фраз, содержать только главную информацию статьи, не превышать объем 100 слов, выполняться на казахском, русском и английском языках по следующим параметрам: кегль - 12 пунктов, гарнитура - Times New Roman, курсив, отступ слева-справа - 1 см, межстрочный интервал - одинарный;
 - ключевые слова (4-7 слов): на казахском, русском и английском языках по следующим параметрам: кегль - 12 пунктов, гарнитура - Times New Roman, курсив, отступ слева-справа - 1 см, межстрочный интервал - одинарный;
 - текст статьи: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, межстрочный интервал - одинарный;
 - Структура статьи: введение, основная часть, заключение;
 - пристатейные ссылки и/или списки пристатейной литературы следует оформлять по

ГОСТ 7.1 – 2003. Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления (ГОСТ 7.1 – 2003). Список работ представляется в порядке упоминания их в тексте. Все ссылки даются на языке оригинала (названия на японском, китайском и других языках, использующих нелатинский шрифт, пишутся в русской транскрипции);

- таблицы помещаются после ссылки в тексте, нумеруются в порядке упоминания их в тексте, каждая таблица имеет свой заголовок. Диаграммы и графики не должны дублировать таблицы. Материал таблиц должен быть понятен без дополнительного обращения к тексту. Все сокращения, использованные в таблице, должны быть пояснены в Примечании, расположенном под ней;
 - рисунки (только черно-белые) представляются отдельными файлами с расширением TIFF (*.TIF), или JPG (не встраивать в Word). На каждый рисунок должна быть одна ссылка в тексте, нумерация у рисунков – сквозная, подписи к рисункам должны содержать достаточно полную информацию;
 - сокращения разрешаются применять только общепринятые — названия мер, физических, химических и математических величин и терминов и т. п.;
 - математические формулы должны быть набраны как Microsoft Equation (каждая формула - один объект).
6. Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи. Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются.
 7. Электронный вариант статьи следует направлять по электронной почте: bak@uba.edu.kz
 8. Контакты: 87172725882, 87055949582
 9. На отдельной странице приводятся сведения об авторе: - Ф.И.О. полностью, ученая степень и ученое звание, место работы (для публикации в разделе «Наши авторы»);
 - название статьи и фамилия (-и) автора (-ов) на казахском, русском и английском языках (для «Содержания»).

Реквизиты: РНН 600900611860, БИН 080940006848, ИИК KZ44826Z0KZTD2004082, БИН 080940006848, КБЕ 16, БИК HSBKKZKX, АО «Народный Банк Казахстана»

Журналдың құрылтайшысы:
Қазақстан Республикасы
Оқу-ағарту министрлігінің
«Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы» ШЖҚ РМК.

Журнал 2023 жылдың
наурызынан шыға бастады.
Басылым 3 айда бір рет шығады.

Журнал Қазақстан Республикасының
Ақпарат және Қоғамдық даму
министрлігінің Ақпарат комитетінде
қайта есепке қойылған
(2023 жылғы 20 ақпандағы Мерзімді баспасөз
басылымын, ақпарат агенттігін және желілік
басылымды қайта есепке
қою туралы №KZ35VPY00064971 куәлік).

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар
редакцияның көзқарасын білдірмейді.
Фактілер мен мәліметтердің анықтығына,
сондай-ақ стилистикалық қателерге
авторлар жауапты.
Журналға шыққан материалдарды
редакцияның келісімінсіз
көшіріп басуға болмайды.

Мекенжайы:
010000, Астана қ.,
Мәңгілік Ел даңғ., 8/2
«Алтын Орда» БО.
E-mail: bak@uba.edu.kz
Басуға 16.06.2023 ж. қол қойылды.
ш.б.т. - 13,25. RISO басылым.
Таралымы - 300 дана.

Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА-ның
Дизайн және полиграфиялық қызметтер
бөлімінде басылып шығарылды

Учредитель журнала:

РГП на ПХВ «Национальная академия
образования им. И. Алтынсарина»
Министерства просвещения
Республики Казахстан.

Журнал издается с марта 2023 года.
Периодичность 1 раз в 3 месяца.

Журнал поставлен на переучет в Комитете
информации Министерства информации и
общественного развития
Республики Казахстан
(Свидетельство №KZ35VPY00064971
о переучете периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания
от 20 февраля 2023 года).

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы
не отражают точку зрения редакции.
Ответственность за достоверность
фактов и сведений в публикациях,
а также за стилистические
ошибки несут авторы.
Перепечатка материалов,
опубликованных в журнале,
допускается только с согласия редакции.

Наш адрес:

010000, г. Астана,
пр. Мәңгілік Ел, 8/2,
БЦ «Алтын Орда».
E-mail: bak@uba.edu.kz
Подписано в печать 16.06.2023 г.
усл.печ.л. - 13,25. Печать RISO.
Тираж - 300 экз.

Отпечатано в Отделе дизайна
и полиграфических услуг
НАО им. И. Алтынсарина.